

Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Θεσσαλονίκης

Τμήμα: Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Φοιτήτριες: Βασιλείου Αναστασία

Ταμπάκη Φωτεινή

Πτυχιακή εργασία

Αυτοδιαχείριση: ιστορική αναδρομή και η
πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Επιβλέπων Καθηγητής: Κυρμίζογλου Παντελής

Θεσσαλονίκη, 2014

Πτυχιακή Εργασία

των φοιτητριών:

Βασιλείου Αναστασία

&

Ταμπάκη Φωτεινή

Με θέμα:

**Αυτοδιαχείριση: ιστορική αναδρομή
και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα**

Υπό την επίβλεψη του καθηγητή

Κυρμίζογλου Παντελή

Θεσσαλονίκη 2014

Ευχαριστίες

Πρωτίστως, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή του τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής Κο Κυρμίζογλου Παντελή για την γενικότερη καθοδήγηση και την βοήθεια του.

Ακόμα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όσους συμφοιτητές και φίλους μας βοήθησαν με τις γνώσεις τους πάνω στο αντικείμενο της εργασίας αλλά και γενικά σε θέματα δομής της και ειδικότερα τον Θεοδωρούδη Θωμά, για την πολύτιμη βοήθειά του.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειες μας για την ψυχολογική και πνευματική υποστήριξη που μας έδειξαν όλο αυτόν τον καιρό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η παρουσίαση του όρου της αυτοδιαχείρισης σε χώρες του εξωτερικού αλλά και στην Ελλάδα, και τέλος εκτός από την θεωρητική προσέγγιση αναδεικνύεται η πρακτική εφαρμογή της μέσω επιχειρήσεων που λειτουργούν με όρους αυτοδιαχείρισης.

Για την περάτωση της πτυχιακής εργασίας όσο αφορά το θεωρητικό πλαίσιο χρησιμοποιήθηκε κυρίως ξένη βιβλιογραφία αλλά και ελληνική, στην οποία συμπεριλαμβάνονταν απόψεις των συγγραφέων αλλά και καταγραφές των εμπειριών από ανθρώπους που συμμετείχαν ενεργά στην υλοποίηση της αυτοδιαχείρισης.

Για το πρακτικό κομμάτι της αυτοδιαχείρισης, το οποίο περιλαμβάνει τις βασικές νομικές μορφές των αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την παρουσίαση μερικών χαρακτηριστικών εγχειρημάτων, χρησιμοποιήθηκαν νομικές διατάξεις, ιστότοποι και κείμενα αυτοπαρουσίασης των εγχειρημάτων από τα ίδια.

Για την εξαγωγή συμπερασμάτων πάρθηκαν συνεντεύξεις από τις συνελεύσεις αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων. Τα συμπεράσματα έχουν κύρια σχέση με το κατά πόσο το αυτοδιαχειριστικό μοντέλο είναι απτό και βιώσιμο, αλλά και αν υπάρχουν τυχόν δυσκολίες, περιορισμοί όσο αφορά τη λειτουργία και την οργάνωση των εγχειρημάτων, όπως και τη σχέση τους με την κοινωνία.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
1.Αυτοδιαχείριση- Γενικές Πληροφορίες.....	4
1.1 Ορισμός της Αυτοδιαχείρισης.....	4
1.2 Ορισμός Κολεκτίβας.....	6
1.3 Ιστορική Αναδρομή της Αυτοδιαχείρισης.....	6
1.3.1 ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ.....	6
1.3.2 Η ΙΣΠΑΝΙΑ ΤΟΥ 1936.....	20
1.3.3 ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ.....	25
1.3.4 ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ.....	29
1.3.5 ΡΩΣΙΑ-ΣΟΒΙΕΤ-ΣΟΒΧΟΖ-ΚΟΛΧΟΖ.....	36
1.3.6 ΑΛΓΕΡΙΑ.....	43
2 Η Αυτοδιαχείριση στην Ελλάδα.....	47
2.1 Κοινωνική οικονομία- εισαγωγή.....	47
2.1.1 Ορισμός Κοινωνικής Οικονομίας.....	48
2.1.2 Στόχοι Κοινωνικής Οικονομίας.....	51
2.1.3 Αρχές κοινωνικής οικονομίας.....	52
2.1.4 Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας.....	53
2.1.5 Ιστορική αναδρομή της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα ...	54
2.1.5.1 Πριν την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους.....	54
2.1.5.2 Τα Τσελιγκάτα.....	56
2.1.5.3 Η ναυτιλιακή συνεργασία.....	57
2.1.5.4 Η συντροφιά των Αμπελακίων.....	59
2.1.5.5 Κιλελέρ 1910.....	61
2.1.6 Νομοθετικό χρονικό- Μετά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους:	63
2.1.7 Κοινωνικές επιχειρήσεις.....	66
2.1.7.1 Ορισμός.....	66
2.1.7.2 Αρχές Κοινωνικών Επιχειρήσεων.....	68
2.1.7.3 Νομικές μορφές των Κοινωνικών επιχειρήσεων:.....	69

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

2.2 Νομικές μορφές των αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων.....	70
2.2.1 Συνεταιρισμοί – Γενικές Πληροφορίες	70
2.2.1.1 Ορισμός.....	70
2.2.1.2 Αρχές του Συνεταιρισμού	70
2.2.1.3 Όργανα Διοίκησης	71
2.2.2 Συν. Π Ε.....	72
2.3 Κοιν. Σ. Επ.	77
2.4 Κοι.Σ.Π.Ε.	86
2.5 Α.Μ.Κ.Ε.	88
3 Αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις στην Ελλάδα	91
4 Συμπεράσματα.....	106
5 Βιβλιογραφία	108
6 Παράρτημα.....	111

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα της αυτοδιαχείρισης, ξεκινώντας με μια παρουσίαση των πρώτων βημάτων της στην παγκόσμια ιστορία καθώς επίσης και την παρουσία της στην Ελλάδα. Η αυτοδιαχείριση αναφέρεται ως ένας τρόπος οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας και του ανθρώπινου δυναμικού μέσα σε μια επιχείρηση. Η συγκεκριμένη εργασία προσπαθεί να αμφισβητήσει το υπάρχον παραγωγικό μοντέλο και να αναδείξει έναν άλλο τρόπο οργάνωσης τόσο οικονομικό/παραγωγικό, όσο και κοινωνικό/πολιτικό.

Εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών και προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, η συγκεκριμένη πτυχιακή αποκτάει μια ιδιαίτερη βαρύτητα για τον λόγο ότι θέτει προβληματισμούς ως προς το τωρινό οικονομικό σύστημα και προσπαθεί να προβάλει μια διαφορετική δομή βασισμένη στην ισότητα, αλληλεγγύη, αυτοοργάνωση και συλλογικοποίηση του ατόμου στο εργασιακό περιβάλλον.

Αρχικά, έγινε μια εννοιολογική προσέγγιση του όρου της αυτοδιαχείρισης μέσω διαφορετικών πολιτικών αλλά και κοινωνικών απόψεων, καθώς δεν έχει διατυπωθεί ένας απόλυτα συγκεκριμένος ορισμός.

Στη συνέχεια, προβλήθηκε ενδεικτικά η ιστορική εξέλιξη της έννοιας σε συγκεκριμένες χώρες του εξωτερικού, στις οποίες η αυτοδιαχείριση επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την κοινωνία σε οικονομικό αλλά και κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Οι χώρες αυτές αποτελούν τα πιο ριζοσπαστικά παραδείγματα πραγμάτωσης της αυτοδιαχείρισης.

Έπειτα, η εργασία επικεντρώθηκε στην Ελλάδα, και πιο ειδικά, έγινε μια εισαγωγή στην κοινωνική οικονομία παραθέτοντας μερικούς ορισμούς, τους στόχους, τις αρχές και τέλος τις βασικές συνιστώσες της, οι οποίες είναι οι συνεταιρισμοί, ασφαλιστικές επιχειρήσεις και διάφορες ενώσεις οικονομικής δραστηριότητας. Επί προσθέτως, η εργασία αναφέρεται στην ιστορική αναδρομή της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα πριν και μετά την ίδρυσή της, όπου πρωταρχικό ρόλο έχουν οι συνεταιρισμοί. Συνεχίζοντας,

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

ορίζονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις ως προς τα χαρακτηριστικά και τις αρχές τους, όπως επίσης και οι νομικές μορφές τους.

Αποσαφηνίζονται οι έννοιες της κοινωνικής και αυτοδιαχειριζόμενης επιχείρησης, οι οποίες μπορεί να είναι αρκετά κοντά, ωστόσο, δεν είναι ταυτόσημες. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις υπάγονται στην κοινωνική οικονομία, αλλά όλες οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν βασίζονται στις αρχές της αυτοδιαχείρισης.

Για τον παραπάνω λόγο, αναλύονται κάποιες από τις βασικές και εν χρήση νομικές μορφές των αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρημάτων στην Ελλάδα, οι οποίες είναι οι συνεταιρισμοί και συγκεκριμένα οι ΣΥΝ.Π.Ε., οι Κοιν.Σ. Επ., οι Κοι.Σ.Πε. και οι Α.Μ.Κ.Ε.. Η πιο διαδεδομένη νομική μορφή είναι οι Κοιν.Σ. Επ. και για αυτό ακολουθεί μια κατά προσέγγιση χαρτογράφηση τους.

Προτελευταίο κεφάλαιο της πτυχιακής είναι η παρουσίαση μερικών, χαρακτηριστικών επιχειρημάτων που υπάρχουν και λειτουργούν αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα με όρους αυτοδιαχείρισης.

Εν τέλει, ακολουθούν τα συμπεράσματα της πτυχιακής εργασίας, τα οποία έχουν βγει από συνεντεύξεις που έχουν παρθεί σε αυτοδιαχειριζόμενα επιχειρήματα.

1.Αυτοδιαχείριση- Γενικές Πληροφορίες

1.1 Ορισμός της Αυτοδιαχείρισης

Είναι γενικώς αποδεκτό ότι ο προσδιορισμός της έννοιας της αυτοδιαχείρισης είναι αρκετά δύσκολος. Ο όρος χρησιμοποιείται σε Ελληνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο με διαφορετικές αφητηρίες με αποτέλεσμα να επικρατεί σύγχυση στον ακριβή προσδιορισμό του. Διεθνείς διανοητές παραδέχονται ότι δεν υπάρχει ένας κοινός προσδιορισμός της έννοιας αλλά οι απόψεις του καθενός πάνω στο θέμα της αυτοδιαχείρισης εξαρτώνται από την οπτική από την οποία ο καθένας αντιμετωπίζει το θέμα.

Στη συνέχεια παραθέτονται πολιτικοί όροι για την αυτοδιαχείριση που επικράτησαν τον προηγούμενο αιώνα.

- Η τεχνοκρατική σκοπιά: η αυτοδιαχείριση είναι ένα μοντέλο αποκεντρωμένης διαχείρισης των επιχειρήσεων που τονίζει την αποτυχία των συγκεντρωτικών και ιεραρχικών μορφών οργάνωσης. Παρουσιάζεται σαν αντίβαρο στον τεχνοκρατικό ορθολογισμό των μεγάλων συστημάτων. Είναι η δημοκρατικοποίηση της διοίκησης και η σοσιαλιστική άποψη της συμμετοχής στη διεύθυνση κατά αντικειμενικό σκοπό. Σύμφωνα με αυτή τη σκοπιά, ο δημοκρατικός προγραμματισμός έχει συμπυκνωθεί στην εφαρμογή μιας αποδοτικής τεχνικής του marketing και στην ορθολογικοποίηση των τεχνικών τους προϋπολογισμού.
- Η αναρχική σκοπιά: η αυτοδιαχείριση εκφράζει την άρνηση του κράτους, εφόσον αυτό έχει ταυτιστεί με την καταπίεση, καθώς και την κατάργηση οποιασδήποτε εξουσίας. Είναι η επιβεβαίωση του αυθορμητισμού και η πίστη στην άμεση δημοκρατία, αντίθετη σε κάθε μορφή αντιπροσώπευσης, είναι η αποθέωση των δικαιωμάτων της βάσης ενάντια σε κάθε μορφή συγκεντρωτισμού. Από αυτή την σκοπιά, το αντικείμενο της αυτοδιαχείρισης είναι πιο πολύ το άτομο και η ομάδα από ότι η ίδια η κοινωνία. Αποσκοπεί σε μια κοινωνία που θα αποτελείται από μικρές αυτόρκες κοινότητες.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Η κομμουνιστική σκοπιά: η αυτοδιαχείριση δηλώνει πάνω από όλα ένα σκοπό. Είναι ένα σύμβολο στο οποίο τείνει ο σοσιαλισμός. Προωθεί μια ορθολογική κοινωνία με σκοπό την συνένωση των ειδικών συμφερόντων του ατόμου με τα γενικά συμφέροντα της κοινωνίας. Η αυτοδιαχείριση ταυτίζεται με την θέσπιση αρμονικών και ισότιμων κοινωνικών σχέσεων μέσα σε μια κοινωνία αφθονίας, στην οποία έχουν καταργηθεί οι συγκρούσεις, έχουν εξαλειφθεί οι ταξικές διαφορές και έχει εκλείψει κάθε μορφή εκμετάλλευσης, αλλοτρίωσης και εξουσίας.
- Η συμβουλευτική σκοπιά: η αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία προσδιορίζεται από την άσκηση εξουσίας των εργατικών συμβουλίων. Είναι η κοινωνική οργάνωση σε πυραμίδα συμβουλίων που διατυπώνουν την εξουσία των παραγωγών στην κοινωνία εν αντιθέσει με την γραφειοκρατική εξουσία που δεν είναι παρά μια παραμορφωμένη εξουσία από τα κάτω. Η αυτοδιαχείριση αποτελείται την ένωση των εργατών και είναι καθρέφτης της ταξικής τους συνείδησης στην παραγωγή. Από αυτή την σκοπιά η αυτοδιαχείριση ισούται με την κοινωνική εξουσία που ασκούν οι συνεργαζόμενοι παραγωγοί.
- Η ουμανιστική σκοπιά: η αυτοδιαχείριση πάνω από όλα είναι θέμα νοοτροπίας και συμπεριφοράς, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είναι περισσότερο ένας τρόπος ύπαρξης παρά μια μορφή εξουσίας. Είναι η επιστροφή στο άτομο, η επείγουσα ανάγκη για δημιουργία πιο ανοιχτών και αδελφικών κοινωνικών σχέσεων. Είναι η αξιοποίηση του αυτοδιαχειριστικού πνεύματος το οποίο αποτελείται από αλtruισμό και αφοσίωση στην κοινωνική ομάδα. Είναι η επιμονή στην αλλαγή του καθημερινού τρόπου ζωής.
- Η επιστημονική σκοπιά: η αυτοδιαχείριση είναι η προβολή πάνω στην κοινωνία των νόμων λειτουργίας της βιολογίας. Είναι το ιδανικό για μια κοινωνία όπου η λειτουργικότητα των κοινωνικών σχέσεων θα κυριαρχεί πάνω σε όλες τις μορφές εξουσίας και ιεραρχίας.

Πηγή: Πιερ Ροζανβαλόν, Αυτοδιαχείριση το μέλλον του Σοσιαλισμού, Β' Έκδοση

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Όλες οι παραπάνω σκοπιές αποτυπώνουν τις αντιλήψεις διαφόρων πολιτικών ρευμάτων και βοηθούν σαν εισαγωγικοί ορισμοί στην ευρύτερη ερμηνεία του όρου της αυτοδιαχείρισης.

Συνοψίζοντας όλες οι παραπάνω έννοιες παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις καταλήγουν στον αρχικό ορισμό, ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την αυτοδιαχείριση είναι η ισότητα, η ελευθερία, η δημοκρατία και ο αυτοπροσδιορισμός αναπτύσσοντας έτσι αυτούς τους όρους προκύπτουν νέες αρχές όπως κοινωνική δικαιοσύνη, κοινωνική ιδιοκτησία χωρίς μισθωτή εργασία, συλλογικές αποφάσεις για την παραγωγή των αγαθών και πολλές άλλες.

1.2 Ορισμός Κολεκτίβας

Με τον όρο κολεκτίβα νοείται κάθε εγχείρημα που βασίζεται στη συλλογική και απόλυτη ευθύνη σε όλα τα στάδια όλων των συμμετεχόντων. Μοναδικό όργανο λήψης των αποφάσεων είναι η γενική συνέλευση των εργαζομένων όπου η συμμετοχή είναι υποχρεωτική. Σκοπός της κολεκτίβας είναι ο βιοπορισμός των εργαζομένων μέσω της κατάργησης της εκμετάλλευσης εις βάρος τους που βασίζεται στη μισθωτή εργασία και στην παραγωγή υπεραξίας από το αφεντικό. Κολεκτιβοποίηση ουσιαστικά είναι η διαδικασία μετατροπής των μισθωτών εργατών σε παραγωγούς, ενέργεια που έχει ως αφετηρία τους ίδιους. Το κέρδος που παράγεται διανέμεται ισόποσα στα μέλη της συνέλευσης.

1.3 Ιστορική Αναδρομή της Αυτοδιαχείρισης

Αναφορά της εξέλιξης της αυτοδιαχείρισης σε κάποιες χαρακτηριστικές χώρες.

1.3.1 ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Στους περισσότερους τομείς της οικονομίας η αυτοδιαχείριση στην γιουγκοσλαβική κοινότητα ξεκίνησε μετά την ψήφιση του Συντάγματος το 1950.

Εύλογο είναι να αναφερθεί ότι το σύνολο του εργατικού δυναμικού της χώρας ήταν γεωργοί που εγκατέλειψαν την γεωργία μετά τον δεύτερο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

παγκόσμιο πόλεμο. Κατά κανόνα επρόκειτο για μικρό-ιδιοκτήτες μιας και τα μεγάλα αγροκτήματα που απασχολούσαν εργάτες σπάνιζαν.

Με το Σύνταγμα του 1950 δεν παρατηρήθηκαν διαρθρωτικές αλλαγές καθώς η εξουσία του διευθυντή και της κεντρικής διοίκησης διατηρούνταν ανέπαφη όπως επίσης και τα προνόμια που κατείχαν. Όμως η διάλυση των παλαιών αρχών δεν άργησε να έρθει. Από το 1952 και έπειτα βλέπουμε σημαντικές αναδιαρθρώσεις οι οποίες είχαν σαν αποτέλεσμα την κατάργηση περισσότερων από διακόσια υπουργεία και άλλους κρατικούς οργανισμούς καθώς επίσης και την διεύρυνση των δικαιωμάτων των "άμεσων παραγωγών"(έκτο συνέδριο Κ.Κ,1952).

Στις 13 Ιανουαρίου 1953 η αυτοδιαχείριση ψηφίζεται επίσημα σαν βασική οικονομική αρχή και άμεσο δικαίωμα του πολίτη. Οι διευθυντές πλέον διορίζονται μόνο μέσω δημοσίου διαγωνισμού που ελέγχεται από επιτροπές οι οποίες αποτελούνται από μέλη της κοινότητας και του εργατικού συμβουλίου. Επίσης, η οικονομική διαχείριση της επιχείρησης μεταβάλλεται μέσω καινούργιων άρθρων τα οποία προσαρμόστηκαν ανά τομείς. Η Κρατική Εθνική Τράπεζα αποκεντρώνεται, ιδρύονται συστήματα δημοτικών τραπεζών όπως επίσης και πολυάριθμων εξειδικευμένων στις επενδύσεις ινστιτούτων. (Β.Ι.Τ, σελ.8) Με την αναμόρφωση αυτή παρατηρείται εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη ανάμεσα στο 1953 και το 1957.

Άλλου τύπου αλλαγές ήταν, η ίδρυση συμβουλίων παραγωγών με σκοπό τη αντιπροσώπευση των συμφερόντων των εργαζομένων μη στηριζόμενα όμως σε πολιτικές σκοπιμότητες όπως στο παρελθόν. Επιπρόσθετα, υπήρξε η παραχώρηση σημαντικού αριθμού δημοσίων κοινωνικό-οικονομικών υποθέσεων στην κοινότητα.

Από το 1957, η Γιουγκοσλαβία προχωρά στο σοσιαλιστικό συνεταιρισμό ακολουθώντας την τακτική των γενικών συνεταιρισμών που περιορίζονταν σε προμήθευση των αγροτών και στην διάθεση των προϊόντων τους. Αργότερα εγκατέστησαν μηχανουργεία και έφτιαξαν νέου τύπου αγροκτήματα.

Με την πάροδο του χρόνου οι συνεταιρισμοί σοσιαλιστικοποιούνται πλήρως. Όσοι προοδεύουν, χρηματοδοτούνται για να προμηθεύονται τον πιο εξελιγμένο εξοπλισμό. Οι διάφοροι αυτοί συνεταιρισμοί

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

συμπεριλαμβανομένων και των υπηρεσιών πραγματοποιούν μια αρκετά ενδιαφέρουσα πρόοδο. Η τακτική αυτή της συγκέντρωσης της δυναμικής του κράτους στους εφημερεύοντες συνεταιρισμούς, έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση όχι μόνο της παραγωγικότητας αλλά και της αποδοτικότητας των επενδύσεων αυτών.

Τον Ιούνιο του 1957, πραγματοποιείται στο Βελιγράδι το εθνικό συνέδριο των εργατικών συμβουλίων. Στο συνέδριο αυτό απαιτήθηκε από τους συμμετέχοντες μεγαλύτερη ελευθερία δράσης για τις επιχειρήσεις τους καθώς επίσης και παγίωση της εξουσίας (οικονομικής και πολιτικής) που ασκούσαν τα εργατικά συμβούλια.

Τον Δεκέμβρη, ψηφίστηκαν από το κοινοβούλιο σημαντικοί νόμοι που αφορούν την διαχείριση των επιχειρήσεων. Νόμους που επικύρωναν ορισμένα από τα σχέδια που είχαν υποβληθεί στο συνέδριο στο Βελιγράδι. π.χ. σχέδια που αφορούσαν την φορολογία των επιχειρήσεων, το εισόδημα των εργαζομένων, την αρμοδιότητα των εργατικών συμβουλίων κλπ. Έτσι, οι διατάξεις αυτές που εφαρμόστηκαν από τις αρχές του 1958, θεωρούνται το τέλος της μεταβατικής περιόδου της εργατικής διαχείρισης. (Vilfan Joza, Η κοινότητα στο νέο Σύνταγμα, Διεθνής Πολιτική επιθεώρηση(RPU), αρ.306, σελ.18)

Παρ' όλα αυτά όμως παρατηρείται ότι μέχρι το 1963-64 η Γιουγκοσλαβία πέρασε από μια αρκετά πειραματική φάση. Παρά το γεγονός ότι οι τελευταίες καινοτομίες (πχ οι οικονομικές μονάδες, δημιουργία αυτόνομων εργαστηρίων μέσα στις επιχειρήσεις) είχαν αρχίσει να εντάσσονται στο αυτοδιαχειριστικό σύστημα, παρατηρήθηκε μεγάλο πρόβλημα στην ένταξη των αυτοδιαχειριστών στον δυτικό κόσμο στον οποίο η Γιουγκοσλαβία εντάσσονταν όλο και περισσότερο, τόσο με τις οικονομικές δοσοληψίες όσο και με την νοοτροπία, τα σχέδια και τις αν ανάγκες του λαού της.

Δειλά δειλά όμως το πρόγραμμα των μεταρρυθμίσεων φιλελευθεροποιείται. Με την μείωση του κρατικού ελέγχου παρατηρείται και περισσότερη αυτονομία των επιχειρήσεων. Καταργούνται οι επιχορηγήσεις. Αποκαθίσταται ο υγιής ανταγωνισμός και η έννοια του κέρδους. Γίνεται υποτίμηση της ελεύθερης τιμής του δηναρίου καθώς επίσης και οι διαφορές ανάμεσα στους εργαζομένους και στις επιχειρήσεις γίνονται πιο αισθητές.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ο ρόλος της κοινότητας στην Γιουγκοσλαβία

Με την αποχώρηση της Γιουγκοσλαβίας από το σοσιαλιστικό μπλοκ και σαν αντίδραση στο σύστημα κυβερνητικού συγκεντρωτισμού, προσπάθησε να επιστρέψει σε ένα σύστημα παρόμοιο με εκείνο της απελευθέρωσης. Συνεπώς η αντίληψη αυτή, από το 1955, οδήγησε στο κοινοτικό σύστημα. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η κοινότητα αποτελεί το σύνολο της κοινωνικής ζωής, η ίδια είναι η παραγωγή και η κατανάλωση, δραστηριότητα πολιτική και οικονομική, αυτοδιαχείριση και εξουσία.

Για να μπορεί μια κοινότητα να είναι ισχυρή και αυτόνομη έπρεπε να αυξήσει τα έσοδά της και συνεπώς να διευρύνει τα όριά της. Αυτό το καταφέρανε με την συνένωση πολλών κοινοτήτων καθώς και με την κατάργηση των διαμερισμάτων (που ήταν το σύνολο των κοινοτήτων) σαν επίσημοι οργανισμοί. Έτσι, δημιουργήθηκαν ισχυρές κοινότητες με πλήρη αυτονομία καθώς και με αρκετά διακοινοτικά συνδικάτα.

Ο βασικός ρόλος της κοινότητας ήταν η προσέγγιση των πολιτών με σκοπό την διάλυση κάθε παλιού ανταγωνισμού που χώριζε των άνθρωπο με την υπόλοιπη κοινωνία και την δημιουργία νέων σχέσεων αλληλεγγύης και ελευθερίας.

Διευθύνεται από μια λαϊκή επιτροπή, η οποία έχει νομοθετικά και εκτελεστικά καθήκοντα. Όλες οι αποφάσεις εφαρμόζονται στα συμβούλια των πολιτών που αποτελούνται από μέλη των συνελεύσεων (δημοτικό συμβούλιο, συμβούλιο εργασίας, παιδείας και πολιτισμού, κοινωνικών θεμάτων κλπ.) και από απλούς πολίτες διαλεγμένους από την επιτροπή ανάλογα με τις αρμοδιότητές τους. Επίσης ο τρόπος λήψης των αποφάσεων γινόταν με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες (δημοψήφισμα, τοπικές επιτροπές, συμβούλια πολιτών κλπ)

Το λαϊκό συμβούλιο ή με άλλα λόγια η κοινοτική συνέλευση αποτελούνταν από δυο κύριες συνελεύσεις. Η θητεία του ήταν τετραετής και στην εκλογή του συμμετείχαν τα συμβούλια εργασίας καθώς και όλοι οι πολίτες. Μόνο οι εργάτες των τομέων (εμπόριο, βιομηχανία, γεωργία) που θεωρούνταν άμεσα παραγωγικοί εξέλεγαν κατ' αποκλειστικότητα το συμβούλιο των κοινοτήτων. Συνεπώς, δεν υπήρχε πραγματική ισότητα ανάμεσα στις ομάδες παραγωγών μιας και η εργατική τάξη σαν πιο παραγωγική διέθετε την σημαντικότερη εκπροσώπηση.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Η κοινότητα έπρεπε να φροντίζει για την εφαρμογή των αποφάσεων που ψηφίστηκαν είτε από την κοινοτική συνέλευση είτε από την Ομοσπονδία αλλά και είτε από Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία. Υπήρχε λοιπόν μια αλληλεξάρτηση εξουσίας και αυτοδιαχείρισης.

Η δομή και ο τρόπος λειτουργίας μιας γιουγκοσλαβικής επιχείρησης.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό μιας γιουγκοσλαβικής επιχείρησης. Είναι το αυτοδιαχειριστικό της σύστημα. Παρόλο, που οι εργαζόμενοι ασκούν την διαχείριση, νομικό πρόσωπο θεωρείται η ίδια η επιχείρηση και τα διάφορα εκτελεστικά όργανα δρουν για λογαριασμό της.

Οι εργάτες δρουν σαν να έχουν τον διαδικαστικό ρόλο του εργοδότη. Ευθύνονται για την εσωτερική οργάνωση και για την κατανομή του προϊόντος, αποφασίζουν για τους μισθούς και γενικότερα για το οικονομικό πρόγραμμα, διαμορφώνουν τις σχέσεις της επιχείρησης με τις υπόλοιπες κλπ. Παρά τις ποικίλες αυτές ευθύνες, είχε συμφωνηθεί ότι οι επιχειρήσεις δεν ανήκανε στο κοινωνικό σύνολο αλλά ήταν ιδιοκτησία της κοινωνίας. Ουσιαστικά, το εργατικό δυναμικό της επιχείρησης δεν είχε το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει άβουλα το κεφάλαιο της επιχείρησης αλλά μόνο να το διαχειριστεί π.χ. για διάφορες αγορές της επιχείρησης. Βέβαια, λέγοντας "ιδιοκτησία της κοινωνίας" δεν σήμαινε ότι το κράτος είναι ο ιδιοκτήτης της εταιρίας.

Βασικός υπεύθυνος για την λειτουργία της επιχείρησης ήταν το εργατικό συμβούλιο. Αν και αρκετά αυτόνομο περιορίζονταν σε πολύ συγκεκριμένους στόχους. Όπως έχει προαναφερθεί, από νομική πλευρά υπήρχε απόλυτος διαχωρισμός μεταξύ του περιουσιακού συνόλου της επιχείρησης και του εργατικού δυναμικού της. Η εκπροσώπηση της επιχείρησης στα κοινοτικά ή άλλα συμβούλια εξαρτιόταν κυρίως από την οικονομική της κατάσταση, από την δυναμική που είχε στην αγορά, τις σχέσεις που είχε με τις τράπεζες κ.α.

Η δομή μιας αυτοδιαχειριζόμενης επιχείρησης είχε δυο βασικούς στόχους:

α)να βοηθάει το εργατικό δυναμικό να διαχειρίζεται πραγματικά την επιχείρηση. Αλλά από την άλλη πλευρά

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

β) να βοηθάει στην διατήρηση του κύρους και της δυναμικής των διοικητικών οργάνων.

Αυτοί οι δυο στόχοι βοηθούν στον διαχωρισμό της διαχειριστικής εξουσίας με την διοικητική και τεχνική διεύθυνση. Υπήρχαν στην ουσία :

α) ένας ανερχόμενος οργανισμός διαχειριστικών οργάνων που αποτελούνταν από το εργατικό δυναμικό και εμπεριέχονταν στην ουσία το εργατικό συμβούλιο, η διαχειριστική επιτροπή και ο διευθυντής.

β) ένας κατερχόμενος οργανισμός που αποτελούνταν από τα εκτελεστικά όργανα τα οποία ηγούνταν ο διευθυντής .

Η αρμονία στην εργατική κοινωνία σχετικά με την διαχείριση και τον έλεγχο της επιχείρησης. ήταν μια πολύ δύσκολη υπόθεση καθώς υπήρχε ένας συνεχής αγώνας ανάμεσα στους διαχειριστικούς θεσμούς, που προσπαθούσαν να διατηρήσουν μια σχετική αυτονομία, και στους δημόσιους οργανισμούς που προσπαθούσαν να επέμβουν στην οργάνωση των πρώτων. Στην πραγματικότητα το εκτελεστικό ομοσπονδιακό συμβούλιο διατηρούσε το δικαίωμα να εκδίδει διατάγματα και νόμους για όλους τους οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς. Αυτός ήταν ένας τρόπος εναρμόνισης της ανάπτυξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων αλλά και της μείωσης των δυσαναλογιών που υπήρχαν μεταξύ περιοχών που βρίσκονταν σε διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης. Έτσι, η αυτοδιαχείριση, στην πρακτική της μορφή, δημιούργησε άλλα είδη άμεσης συμμετοχής των εργαζομένων όπως π.χ. την καθολική ψηφοφορία, τις εργατικές συνελεύσεις κλπ. Τα θέματα που συνήθως υποβάλλονταν σε καθολική ψηφοφορία ήταν γενικού περιεχομένου περιεχομένου και επηρέαζαν κυρίως την οικονομική πολιτική. Το σύνολο των εργατών αλλά και κάθε εργαζόμενου ξεχωριστά, είχαν ίδια δικαιώματα. Ο εργαζόμενος αμέσως μετά την πρόσληψή του στην επιχείρηση αποκτά αυτόματα το δικαίωμα συμμετοχής στις εκλογές του εργατικού συμβουλίου καθώς και να εκλέγεται και να συμμετέχει και στην διανομή των κερδών της επιχείρησης. "η αμοιβή της εργασίας συνεπώς που δεν αντιστοιχούσε σε πάγιο μισθό, αλλά ήταν ταυτόχρονα συνάρτηση της προσωπικής αλλά και της συλλογικής προσπάθειας, όλων των εργαζομένων στην επιχείρηση, τόσο στην παραγωγή όσο και στην διαχείριση". (B.I.T σελ.85)

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Τρόπος διοίκησης και οργάνωσης μιας γιουγκοσλαβικής επιχείρησης:

α) Το εργατικό συμβούλιο

Το εργατικό συμβούλιο της επιχείρησης είναι αποφασιστικό όργανο με γενικές αρμοδιότητες και ευθύνες. Ο αριθμός των μελών του εξαρτάται από το μέγεθος της επιχείρησης. Και είναι από 15 έως 120 μέλη. Αποφασίζει για όλα τα σημαντικά ζητήματα, κατευθύνει τις δραστηριότητες της επιχείρησης. Και αποφασίζει για την πολιτική που θα ακολουθήσει. Συνεδριάζει το λιγότερο μια φορά κάθε έξι βδομάδες και αυτό εξαρτάται από το πότε θα το ζητήσουν τα διάφορα "όργανα" της επιχείρησης (διευθυντής της επιχείρησης, διοικητικό συμβούλιο, τουλάχιστον το 1/3 των εργαζομένων καθώς και τα συνδικαλιστικά όργανα). Οι αποφάσεις παίρνονται με βάση την πλειοψηφία με απαραίτητη προϋπόθεση την παρουσία περισσότερων από τα μισά μέλη.

Το εργατικό συμβούλιο εκλέγει ένα πρόεδρο και το διοικητικό συμβούλιο που αποτελείται από δέκα άτομα. Κάθε χρόνο τα συμβούλια ήταν υποχρεωμένα να ανανεώνουν τουλάχιστον τα μισά από τα μέλη τους βασιζόμενα στην γενική θεωρία που υποστήριζε η Γιουγκοσλαβία, ότι δηλαδή το κομματικό πολιτικό καθεστώς ήταν καταδικαστέο και έπρεπε να αποφευχθεί η δημιουργία μιας τάξης πολιτικάντηδων ή επαγγελματιών στην εργατική εκπροσώπηση. Το εργατικό συμβούλιο δεν ήταν επομένως "μια συνέλευση πολιτικού κόμματος αλλά όφειλε να απεικονίζει κατά το δυνατόν τη δομή της βάσης". (Gabriel Rene,σελ.1101)

Όλοι οι εργαζόμενοι είχαν το δικαίωμα να παρευρίσκονται στις συνεδριάσεις του εργατικού συμβουλίου αλλά δεν είχαν το δικαίωμα της ψήφου καθώς όπως όριζε ο νόμος τα τρία τέταρτα των μελών έπρεπε να ορίζονται από τους εργαζομένους στην παραγωγή, η δε θητεία τους ήταν δυο χρόνια.

Όσον αφορά τις αρμοδιότητες του εργατικού συμβουλίου ο νόμος του 1950 τους έδινε σημαντικές εξουσίες αλλά δεν τους εξασφάλιζε τα απαιτούμενα κεφάλαια για μεγαλύτερη αυτονομία και για την αντιμετώπιση προβλημάτων. Παρά τις αρχικές ελλείψεις όμως η εργατική διαχείριση προκάλεσε εξ' αρχής ενθουσιασμό στους εργαζομένους και τόνωσε την διάθεση για πρωτοβουλία.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Βασικές αρμοδιότητες ήταν: η χρησιμοποίηση και διαχείριση των μέσων παραγωγής της επιχείρησης, η συμμετοχή του στον καταμερισμό των εσόδων, η λήψη απόφασης σε θέματα που είχαν να κάνουν με την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό της επιχείρησης, η οργάνωση και η σύνταξη του κανονισμού εργασίας καθώς και η εξασφάλιση της λειτουργικότητας της επιχείρησης.

β) Το διοικητικό συμβούλιο

Το διοικητικό συμβούλιο θεωρούνταν ένα κλειστό όργανο που αποτελούνταν από 3 έως 11 μέλη από τα οποία ήταν αυτεπάγγελα ο διευθυντής της επιχείρησης.

Για την σύνθεση του είχαν διατυπωθεί ορισμένοι κανόνες κάποιους από αυτούς ήταν οι εξής:

-απαγορεύονταν αυστηρά η συμμετοχή ενός μέλους για δυο διαδοχικές φορές

-τουλάχιστον τα τρία τέταρτα των μελών του έπρεπε να είναι παραγωγοί, ενώ οι άλλοι ήταν από τεχνικές υπηρεσίες ή άνηκαν στην διοίκηση

-σε κάθε εκλογή τα δυο τρίτα το λιγότερο των μελών του συμβουλίου έπρεπε να ανανεώνονται.

Όλες αυτές οι διατάξεις είχαν στόχο στο να αποτρέψουν την δημιουργία μιας συγκεκριμένης ομάδας που θα διοικεί.

Βασικές αρμοδιότητες ήταν: υποβολή προτάσεων στο εργατικό συμβούλιο, ανάλυση και εφαρμογή των προτάσεων του εργατικού συμβουλίου, αυτόνομη επίλυση σημαντικών ζητημάτων, καθώς επίσης είχαν το δικαίωμα να τοποθετούν εργάτες και υπαλλήλους σε καίριες θέσεις εκτός του διευθυντή.

Οι συνεδριάσεις του ήταν πολύ συχνότερες από το αυτές του εργατικού συμβουλίου. Διεξάγονταν κάθε βδομάδα ή κάθε δεκαπέντε μέρες.

Σε περίπτωση διαφωνίας με το εργατικό συμβούλιο τα μέλη του διοικητικού μπορούν να αντιταχθούν στις αποφάσεις του εργατικού.

Τέλος, το διοικητικό συμβούλιο διαλέγει μεταξύ των μελών του ένα πρόεδρο ο οποίος διευθύνει τις συνεδριάσεις της επιτροπής και προετοιμάζει από κοινού με τον διευθυντή την ημερήσια διάταξη των συνελεύσεων.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

γ) Ο διευθυντής

Ο διευθυντής εκλέγονταν από το εργατικό συμβούλιο ύστερα από δημόσια πρόσκληση για υποψηφιότητα. Η θητεία του ήταν τετραετής και είχε το δικαίωμα και δεύτερης επανεκλογής. Βασική του αρμοδιότητα ήταν εκτός από την τεχνική βοήθεια που έπρεπε να προσφέρει, ήταν υποχρεωμένος να διατηρεί την νομιμότητα στις διάφορες ενέργειες της επιχείρησης. Οι εργάτες και οι υπάλληλοι λογοδοτούσαν για τις πράξεις τους σε αυτόν και έπειτα αυτός μπορούσε να υποβάλει τις ανάλογες κυρώσεις όταν διαπιστώνονταν ελαφρές παραβάσεις. Όσο για τις σοβαρές παραβάσεις, απαιτούνταν η παρουσία του πειθαρχικού συμβουλίου της επιχείρησης που θα επέλεγε την ανάλογη ποινή.

Το σύνταγμα εγγυόταν για την αυτονομία του διευθυντή ο οποίος ήταν υπεύθυνος για τις πράξεις του. Αν θέλαμε να κάνουμε μια σύγκριση θα μπορούσαμε να τον παρομοιάσουμε με έναν εξειδικευμένο τεχνικό ο οποίος περιβάλλεται από ικανά άτομα αλλά λιγότερο αρμόδια από αυτόν.

Συνεχίζοντας, ο ρόλος του ήταν πολύ σημαντικός γιατί ακόμη και αν μια απόφαση παίρνονταν από το εργατικό συμβούλιο, ο διευθυντής και οι συνεργάτες του ήταν αυτοί που αποφάσιζαν τι πολιτική θα ακολουθήσει η επιχείρηση. Παρ' όλα αυτά ο ρόλος του εργατικού συμβουλίου δεν ήταν παθητικός. Η στάση του είχε μεγάλη σημασία για την εξέλιξη της επιχείρησης και η διεύθυνση ήταν υποχρεωμένη να λαμβάνει υπόψιν της τις απόψεις του.

δ) Οι οικονομικές μονάδες

Θεωρούνταν δημιουργήματα του αυτοδιαχειριστικού συστήματος. Θεσμοθετήθηκαν κοντά στο 1960. Οι επιχειρήσεις εξουσιοδοτήθηκαν να διαιρούν τις οργανώσεις τους σε οικονομικές μονάδες ή εργατικές κοινότητες, ασκώντας για κάθε μια από αυτές, διευθυντικό ρόλο. Η εργατική μονάδα (μονάδα παραγωγής και υπηρεσιών) αποτέλεσε την πρώτη αυτόνομη οργάνωση. Επειδή μάλιστα μια τέτοιου είδους μονάδα ήταν αδύναμη μέσα σε ένα τεχνολογικό και οικονομικό περιβάλλον που συνεχώς μεταβάλλονταν, είχε την υποχρέωση να στηρίζεται στα τεχνικά και οικονομικά μέσα της επιχείρησης που ήταν μεγαλύτερα. Γι αυτούς τους λόγους τα δικαιώματα των μελών της εργατικής μονάδας καθορίζονταν βάσει του άρθρου 9 ως εξής: <<τα μέλη της εργατικής μονάδας ασκούν τα

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

δικαιώματα αυτοδιαχείρισης στην εργατική μονάδα εκτός από εκείνα που για το συμφέρον της επιχείρησης ασκούνται από το σύνολο του προσωπικού της. Οι μικρές μονάδες μπορούν να σχηματίσουν εργατικές μονάδες με διάφορους τρόπους, σύμφωνα με τους κανονισμούς που έχει δεχτεί η κοινότητα.>>. ("Η συμμετοχή των εργατών στην διαχείριση των επιχειρήσεων στις της Γιουγκοσλαβίας", Φυλλάδια του Διεθνούς Ινστιτούτου Κοινωνικών Μελετών(UES), αρ.9 ,σελ. 162).

Οι εργατικές μονάδες χωρίζονταν σε δυο υποομάδες, τις μονάδες παραγωγής και τις επαγγελματικές μονάδες υπηρεσιών. Οι πρώτες εμπεριείχαν τα εργαστήρια, τα τεχνικά γραφεία, τις υπηρεσίες που προετοίμαζαν την εργασία, τα στάδια παραγωγής και τις βοηθητικές υπηρεσίες. Οι δεύτερες περιελάμβαναν τους ταμεία που ασχολούνταν με τον προγραμματισμό και την ανάπτυξη, διάφορες υπηρεσίες και το προσωπικό. Μια εργατική μονάδα σχηματίζεται από πολλές οικονομικές μονάδες. Οι εργαζόμενοι μιας οικονομικής μονάδας αποτελούσαν την συνέλευση της και μπορούσαν να παίρνουν αποφάσεις ή να μετέχουν στις συνελεύσεις για θέματα που αφορούσαν την μονάδα. Η οικονομική μονάδα φρόντιζε για την σωστή λειτουργία της επιχείρησης και επίσης ήλεγχε την παραγωγή και τις επενδύσεις της. Τις περισσότερες φορές συνδυάζονταν με μια αλυσίδα παραγωγής που ήλεγχε την ποιότητα των προϊόντων. Οι μονάδες επίσης κατένεμαν τα έσοδα (τα ποσά για κάθε μέλος, κατοικία, παιδεία αλλά και επενδύσεις κλπ).

Έσοδα και τρόπος κατανομής τους.

Ήταν γεγονός ότι μετά την εγκατάσταση των εργατικών συμβουλίων, η Γιουγκοσλαβική εισοδηματική πολιτική πέρασε από πολλές, ασταθείς φάσεις. Από το 1952 έως το 1955 οι μισθοί καθορίζονταν από τα εργατικά συμβούλια, σε συνάρτηση με τα έσοδα της επιχείρησης.

Αργότερα, η αυτονομία τους περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό και σε συνδυασμό με την μεγάλη μείωση του βιοτικού επιπέδου, διαπιστώθηκε ένας πραγματικός συναγωνισμός για την απόκτηση ωφελημάτων με μορφή αμοιβής και συμμετοχής στα κέρδη, κάτι το οποίο ήταν επιζήμιο για την ίδια την επιχείρηση. Έτσι, το κράτος επενέβη το 1956 με νέα νομοθεσία που εμπεριείχε συλλογικές συμβάσεις ανάμεσα στα συμβούλια, στα συνδικάτα

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

και στις κοινότητες. Η πολιτική έγινε πιο αυστηρή. Μόνο το 1958-59 παρατηρήθηκε το μεγαλύτερο επίπεδο αυτονομίας. Την εποχή εκείνη το κάθε εργατικό συμβούλιο συντάσσει μόνο του τον κανονισμό μισθολογικών θεμάτων και τον διαβιβάζει στις συνδικαλιστικές οργανώσεις για έγκριση. Την ίδια περίοδο, σε εθνικό επίπεδο, οι πολιτεία προσπαθεί να υιοθετήσει παρόμοια πολιτική εξίσωσης των αμοιβών σε επιχειρήσεις διαφορετικού τύπου, ηλικίας και εγκατεστημένου σε περιοχές με διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης. Ωστόσο, το 1965 η αυτονομία των επιχειρήσεων. Έφτασε στο ανώτερο σημείο. Η ελευθερία και ο συναγωνισμός που επικρατούσε μεταξύ των επιχειρήσεων μετέτρεψαν σε ακατόρθωτη την πολιτική ισότητας τους. Στον βασικό μισθό του εργάτη προστέθηκαν έκτακτες εισφορές ανάλογα με την αποδοτικότητά του. Βασικό σημείο όμως είναι ότι ο βασικός μισθός δεν ήταν η μόνη πηγή εσόδων μιας εργατικής οικογένειας. Προστέθηκαν τα οικογενειακά επιδόματα, τα επιδόματα υγείας καθώς και άλλα πολλά.

Η εφαρμογή της εργάσιμης εβδομάδας των 42 ωρών (Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας Άρθρο 37.) ήταν ένα κομβικό σημείο το οποίο αποτέλεσε μεγάλη διευκόλυνση καθώς η αύξηση της παραγωγικότητας και η οικονομική εξέλιξη επέτρεψαν την μείωση των ωρών της εργασίας.

Όσον αφορά την κατανομή των εσόδων σε πρακτικό σημείο, από το απλό σύστημα περνά σε πιο σύνθετο που περιέχει ειδικές ενθαρρυντικές αμοιβές. Στην Γιουγκοσλαβία επικρατούσε το γενικό σύνθημα "στον καθένα σύμφωνα με την δουλειά του". Κάθε μέλος της επιχείρησης συμμετείχε στην κατανομή των εσόδων ανάλογα με την παραγωγικότητα του. Από το 1960 καθιερώθηκε ο εξής τρόπος κατανομής:

1. τα κέρδη διανέμονται με αντικειμενικά κριτήρια
2. επιτρέπεται στις εργατικές κοινότητες να προβαίνουν οι ίδιες στην εσωτερική κατανομή των κερδών, να καθορίζουν την εξωτερική πολιτική της επιχείρησης. Και να την εκσυγχρονίζουν αφού πρώτα έχουν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους απέναντι στην κοινότητα.
3. παρέχονται επαρκής πόροι που τους επιτρέπουν την εκπλήρωση των καθηκόντων τους και τους εξασφαλίζουν τα απαραίτητα μέσα για τις κοινωνικές ανάγκες του συνόλου.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Κλείνοντας, επειδή η Γιουγκοσλαβία στηρίχτηκε στην εφαρμογή της μαρξιστικής ιδεολογίας απέφυγε σε μεγάλο βαθμό την γραφειοκρατική διαδικασία. Ο βασικός ρόλος δόθηκε στους εργαζομένους με σκοπό την πραγμάτωση της αυτοδιαχείρισης τόσο στα εργοστάσια, όσο και στις τοπικές μονάδες και κοινότητες.

Αυτός ο μοναδικός πειραματισμός όπου η οικονομία συνδυάζεται με ένα σύστημα συλλογικής ιδιοκτησίας των παραγωγικών μέσων και η κατανομή των πόρων γίνεται με συγκεκριμένο πλαίσιο που εξαρτάται από τις διακυμάνσεις της αγοράς αποτελεί αναντίρρητα μια συναρπαστική προσπάθεια.

Ακολουθεί πίνακας με την κατανομή των εσόδων σε μια κοινωνική επιχείρηση:

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Γενικά έξοδα

Φόρος κύκλου εργασιών

Εισόδημα

-πάγια έξοδα

-εισφορές που επιβαρύνουν

-καθαρό

-αποσβέσεις

το εισόδημα

-

προσωπικό

-τόκοι επί του διαχειριστικού -εισφορές στους προϋπολογισμούς -κεφάλαια της επιχείρησης.

συνόλου

που βαρύνουν το προσωπικό

εισόδημα των εργαζομένων

-εισφορά στα ταμεία κοινωνικών

επενδύσεων

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, εκτός από το καθαρό εισόδημα, στα προσωπικά έσοδα συμπεριλαμβάνονται και τα μερίδια ανάλογα με την παραγωγικότητα του καθενός. Λαμβάνεται υπόψιν η ποιότητα, η ποσότητα, η υπευθυνότητα, οι δυσκολίες και άλλοι παράγοντες για την σωστή εκτίμηση.

Διαπιστώθηκε όμως ότι με την μεγάλη αυτονομία των επιχειρήσεων προκλήθηκε αστάθεια στην εθνική οικονομία. Όσο οι επιχειρήσεις αποφάσιζαν ελεύθερα για την κατανομή των κερδών τόσο αυξανόταν ο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

κίνδυνος υπερβολικής αύξησης των εσόδων σε σχέση με την παραγωγικότητα. Άμεση συνέπεια αυτού ήταν υψηλοί μισθοί και πληθωριστικές τάσεις σε εθνικό επίπεδο. Η κατανάλωση ξεπερνούσε τις βασικές δυνατότητες, μεγάλες επενδύσεις για δυσμενείς συνθήκες, αυξανόμενα έσοδα σε σχέση με την παραγωγικότητα ήταν κάποια βασικά αίτια αυτής της αστάθειας.

Συνεπώς, βασικός στόχος της μεταρρύθμισης ήταν η εξισορρόπηση της κατανομής του βασικού εισοδήματος σε σχέση με το εθνικό. Έτσι, συντάχθηκε ο νόμος με τα βασικά κριτήρια που θα στηρίζονταν οι επιχειρήσεις. Για την κατανομή των εισοδημάτων.

Το οικονομικό καθεστώς της Γιουγκοσλαβίας πριν από το 1940 μπορεί να θεωρηθεί σαν ημιαποικιακό. Είχε υπολογιστεί μάλιστα ότι ξένες επενδύσεις φτάνανε το 80% στη μεταλλουργία 50% στα ορυχεία και πάνω από 35% στη βιομηχανία τροφίμων.

Μετά την απελευθέρωση, η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση εφάρμοσε πρόγραμμα εθνικοποιήσεων βασιζόμενο στο σοβιετικό. Η διεύθυνση των επιχειρήσεων είχε ανατεθεί σε διευθυντικά πρόσωπα με βασικό κριτήριο την πολιτική τους δράση παρά την εξειδίκευσή τους. Έτσι ήταν φανερό ότι το κόμμα διεύθυνε τις επιχειρήσεις και δύσκολα ξεχώριζε η πολιτική από την οικονομική διαχείριση. Όλα αυτά όμως άλλαξαν με τον θεμελιακό νόμο του 1953 για την αυτοδιαχείριση.

Μετά την ψήφιση του νόμου περί αυτοδιαχείρισης, η κοινωνική-οικονομική-πολιτική ζωή της Γιουγκοσλαβίας στηρίζεται σε ένα σύστημα συνιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής και ενιαίου προγραμματισμού των κοινωνικών-οικονομικών αναγκών. Για να ανήκουν όμως τα μέσα παράγωγης στην κοινωνία απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η πλήρης κατάργηση της ιδιωτικής και κρατικής ιδιοκτησίας. Έτσι λοιπόν καταργείται η νομική βάση της ιδιοποίησης των καρπών εργασίας με σκοπό να καταλήξουν στην κοινοκτημοσύνη. Επιπλέον, το πέρασμα από την κρατική στην συλλογική ιδιοκτησία καθώς και η ενδυνάμωση των δυνατοτήτων των συνεταιρισμών παραγωγών για την διαχείριση των εσόδων συμπεριλαμβανομένων και των οικονομικών πόρων, αποτελούσαν την βάση για την κοινωνία της αυτοδιαχείρισης.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Το Γιουγκοσλαβικό σύστημα βασίζονταν σε δυο κύριους άξονες:
α)προγραμματισμένη κοινωνική-οικονομική ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα
β)ελεύθερο εμπόριο και παραγωγή για όλες τις επιχειρήσεις και τους παραγωγούς. Ο όρος όμως ελευθερία στην παραγωγή είχε άμεση εξάρτηση με τις τρέχουσες ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς, δεν ήταν μια αφηρημένη και ακαθόριστη έννοια.

Η μεταρρύθμιση του 1965 ήταν καθοριστική για την εξέλιξη της χώρας: καταπολεμήθηκαν οι επεκτατικές τάσεις δραστηριότητας, καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια για την τελειοποίηση της αγοράς καθώς επίσης επιδιώχθηκε η σταθεροποίηση του νομίσματος και η ανάκαμψη της παραγωγής. Παρ' όλες τις προσπάθειες η μεταρρύθμιση δεν πραγματοποιήθηκε με ευκολία. Δημιουργήθηκαν πολλά προβλήματα όπως το φαινόμενο της ανεργίας που εμφανίστηκε στις επιχειρήσεις με αποτέλεσμα την δημιουργία εργατικού πλεονάσματος. Από την άλλη πλευρά όμως μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό η απασχόληση στην ύπαιθρο με την εφαρμογή εντατικών πρακτικών βελτίωσης της παραγωγής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αλλαγής που δέχτηκε το σύστημα της Γιουγκοσλαβίας με την αυτοδιαχείριση είναι το εξής: από τότε που εφαρμόστηκε η αυτοδιαχείριση και για τα επόμενα 15 χρόνια όλοι μιλούσαν για εργατικά συμβούλια, για τα δικαιώματα των εργατών και για μια κοινή πορεία. Σήμερα, όλοι αναφέρονται στον "άμεσο παραγωγό", στα δικαιώματά και στα καθήκοντά του, σαν να είναι μια ξεχωριστή μονάδα αποκομμένη από το κοινωνικό σύνολο. Επίσης, η πολιτική αποκέντρωση και αυτοδιαχείριση έκανε την τοπική οικονομία πιο ελαστική. Πλέον ο προσανατολισμός της εξαρτιόταν από τη κατάσταση της αγοράς και σε τελευταία ανάλυση οι επιχειρήσεις επηρεάζονταν άμεσα από την κατανάλωση. Επιπρόσθετα, με την άμεση συμμετοχή των εργαζομένων στην επιχείρηση και στα κέρδη της προσαρμόζοντας όσο το δυνατό πιο πολύ τις αποδοχές των στην εργασία που κατέβαλαν, παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας της οικονομίας.

Όσον αφορά το κοινωνικό πλαίσιο, άμεσος στόχος της Γιουγκοσλαβικής πολιτικής ήταν η εξασφάλιση μιας αξιοπρεπούς εργασίας και ζωής για τον καθένα. Έτσι οι απολαβές του καθενός ήταν σε πολύ υψηλό επίπεδο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

(διάφορα επιδόματα, ιατρική περίθαλψη κτλ). Εκτός των άλλων παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση στους μισθούς και καλύτερευση στο βιοτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η αύξηση του εθνικού εισοδήματος από το 1953 έως και το 1959 υπολογίζεται σε 70% και από πλευράς μισθών παρατηρήθηκε αύξηση κατά 120 % σε χρήμα και 80 % σε αγοραστική δύναμη.

Παρά την παρουσία και δραστηριότητα των τραπεζών, το κεντρικό στοιχείο της πολιτικής στις επιχειρήσεις ήταν καθαρά η εργατική διαχείριση. Τα εργατικά συμβούλια π.χ. "διέθεταν τεράστια αυτονομία σε σχέση με την πολιτική της απασχόλησης και με την ανάπτυξη και προσαρμογή των διαφόρων κοινωνικών υπηρεσιών, παίρνοντας υπόψιν τις ιδιαιτερότητες κάθε επιχείρησης." (B.I.T,σελ.49)

1.3.2 Η ΙΣΠΑΝΙΑ ΤΟΥ 1936

Βασικό μέλημα της επανάστασης στην Ισπανία ήταν να απορρίψει οποιαδήποτε μορφή καπιταλισμού είτε αυτός ήταν ιδιωτικός είτε κρατικός. Γι αυτό και η εναλλακτική πρόταση που έκαναν ήταν ο κολεκτιβισμός, ένας σοσιαλισμός από τα κάτω χωρίς την επέμβαση του κράτους ή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ο οποίος θα ολοκληρώνονταν από έναν αντιεξουσιαστικό συνδικαλιστικό σοσιαλισμό με στόχο την κατάργηση της μισθωτής εργασίας και την αντικατάστασή της από ίση και δίκαιη κατανομή των προϊόντων. Για το λόγο αυτό οι εργατικές οικονομικές ενώσεις που ιδρύθηκαν δεν είχαν ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής που διαχειρίζονταν και δεν μπορούσαν να πουλήσουν μέρος ή και ολόκληρη την κολεκτίβα. Η διεύθυνση των κολεκτίβων ανήκε στους εργάτες και στη συνέλευσή τους, η οποία εξέλεγε διευθυντές άμεσα ανακλητούς σε περίπτωση μη εκπλήρωσης των καθηκόντων τους (να σημειωθεί ότι αυτοί οι διευθυντές πέρα από τη θέση αυτή, ήταν ταυτόχρονα και εργάτες στην κολεκτίβα τους με ίδιες ώρες εργασίας).

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Οι συναλλαγές γίνονταν:

1) με τοπικό νόμισμα που θεσπίζονταν από την ίδια την κολεκτίβα (υπό μορφή αποδείξεων, κουπονιών, βιβλιαρίων, μερίδων) και με το εθνικό νόμισμα για συναλλαγές με την κυβέρνηση και το εξωτερικό

2) χωρίς χρήματα βάσει του αντιεξουσιαστικού κομμουνισμού: «στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του»

3) με το οικογενειακό ημερομίσθιο που στηρίζονταν περισσότερο στις ανάγκες των μελών και λιγότερο στην παρεχόμενη από αυτά εργασία, ενώ ήταν σε άμεση αναλογία με τον αριθμό των μελών κάθε οικογένειας.

Βασική αρχή της επανάστασης ήταν να τσακιστεί η στρατιωτική, αστυνομική και δημόσια εξουσία του καπιταλισμού καθώς και να δημιουργηθεί ένα αρχικό κεφάλαιο για τις πρώτες άμεσες ανάγκες του πληθυσμού. Επίσης φυλάχτηκαν και τα αποθέματα χρυσού για τις ανάγκες του εξωτερικού εμπορίου.

Εφαρμόστηκε εργατικός έλεγχος σε όλα τα εργοστάσια που πέρασαν στη δικαιοδοσία των επαναστατών, ο οποίος αποτελούσε σχεδόν πάντα προάγγελο απαλλοτρίωσης. Ήταν κοινή πεποίθηση ότι η μερική κολεκτιβοποίηση της παραγωγής θα οδηγούσε τον εκφυλισμό των κολεκτίβων σε έναν αστικό συνεργατισμό, θα τις έθετε ανταγωνιστικές μεταξύ τους μετατρέποντάς τες σε μονοπώλια και κηρύσσοντας μεταξύ τους εμπορικούς πόλεμους όπως στα παλιά πλαίσια του αστικού καπιταλισμού. Έτσι έπρεπε να διευρυνθεί η βάση της κολεκτιβιστικής παραγωγής σε οργανική αλληλεγγύη όλων των βιομηχανιών. Καταργήθηκαν οι επαγγελματικές ενώσεις και αντικαταστάθηκαν από τις βιομηχανικές οι οποίες αγκάλιαζαν όλα τα επαγγέλματα που εργάζονταν στην ίδια βιομηχανία, επιτρέποντας όμως τη διατήρηση της αυτονομίας τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις εφαρμόστηκε και η κοινωνικοποίηση της βιομηχανίας, που ουσιαστικά ήταν μία κολεκτιβοποίηση σε ευρύτερες περιοχές, η οποία επέτρεπε την εργασία και συνεργασία από το στάδιο της πρώτης ύλης μέχρι το στάδιο του τελικού προϊόντος. Ταυτόχρονα τα μικρά εργαστήρια ενσωματώθηκαν σε μεγάλα, ελαττώνοντας την χειρωνακτική εργασία μέσω της αποδοτικότερης χρήσης των μηχανών.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Μερικά παραδείγματα κολεκτιβοποίησης

Δημοτικές μεταφορές

Αρχικά απολύθηκαν όλα τα καλοπληρωμένα στελέχη αυτών των εταιρειών (διευθυντές και οι βοηθοί τους), ρύθμιση που βοήθησε την αύξηση του κατώτερου μισθού κατά 40-60% και του ανώτερου κατά 10-20%, ενώ ένωσαν τις επιμέρους ιδιωτικές επιχειρήσεις σε μία κολεκτίβα. Ελαττώθηκε ο εργάσιμος χρόνος στις 40 ώρες την εβδομάδα και μειώθηκαν τα εισιτήρια κατά 10-15 εκατοστά της πεσέτας. Θεσμοθετήθηκε η ελεύθερη μεταφορά μαθητών, τραυματιών και αδύναμων προς εργασία, τα παλιά οχήματα επισκευάστηκαν και δόθηκαν στην κυκλοφορία με μαυροκόκκινους χρωματισμούς. Το σημαντικότερο όμως επίτευγμα ήταν η αύξηση των παραγόμενων ανταλλακτικών των οχημάτων, από 2% προ επανάστασης στο 98%.

Γκάζι- ηλεκτρισμός- νερό

Με την κολεκτιβοποίηση επιτεύχθηκε κατώτερο ημερομίσθιο 14 πεσέτες για 36 ώρες εργασίας εβδομαδιαίως, ενώ η τιμή του νερού έπεσε κατά 50%. Εξισώθηκαν οι μισθοί μεταξύ αντρών και γυναικών, ιδρύθηκαν επιτροπές διαχείρισης, οι οποίες μελετούσαν τα προβλήματα κάθε συνοικίας, επέβλεπαν την παραγωγή, υπολόγιζαν τις ανάγκες σε νερό τόσο το χειμώνα όσο και το καλοκαίρι. Κάθε εγκατάσταση εξέλεγε ένα συμβούλιο από τη συνέλευση των εργατών της.

Υφαντουργία

Συστήθηκαν τρεις επιτροπές: η επιτροπή διαχείρισης με 19 μέλη που κάθε τρεις μήνες έκανε απολογισμό, η διοικητική επιτροπή που είχε αναλάβει την εσωτερική οργάνωση της κολεκτίβας, τις στατιστικές και τις σχέσεις με τα άλλα εργοστάσια και η τεχνική επιτροπή που αποτελούνταν από τους πιο έμπειρους εργάτες- τεχνικούς- διοικητικούς και σαν στόχο είχαν την αύξηση της παραγωγής, την κατανομή της εργασίας και την επίβλεψη των εγκαταστάσεων. Οι ώρες εργασίας μειώθηκαν από 60 σε 40, σταμάτησαν οι υπερωρίες, αυξήθηκε ο μισθός από 68 σε 78 πεσέτες, ο οποίος πλέον καθορίζονταν από τους εργάτες.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Πολεμική βιομηχανία

Η πολεμική βιομηχανία ήταν το πιο αξιόλογο παράδειγμα κολεκτίβας που κατάφερε να παράγει η ίδια τις μηχανές που χρειαζόταν για την παραγωγή και μόνο λίγες αγοράστηκαν από το εξωτερικό.

Υγειονομικές υπηρεσίες

Το Σεπτέμβριο του 1936 ιδρύθηκε στην Καταλονία το συνδικάτο εργατών υγιεινής το οποίο περιελάμβανε γιατρούς, κτηνιάτρους, οδοντιάτρους, νοσοκόμους, φαρμακοποιούς, βοτανολόγους, αποστειρωτές, ακτινολόγους κλπ. Η Καταλονία χωρίστηκε σε εννιά ζώνες η καθεμία από τις οποίες αποτελούνταν από μία κεντρική επιτροπή ελέγχου και ένα κεντρικό συνδικάτο. Η κεντρική επιτροπή συναντιόταν με τους αντιπροσώπους κάθε ζώνης κάθε εβδομάδα. Ιδρύθηκαν έξι νέα νοσοκομεία στην Βαρκελώνη, πολυκλινικές, κλινικές για ειδικά νοσήματα, ενώ τα χειρουργεία και οι οδοντιατρικές επεμβάσεις ήταν δωρεάν. Έφτασαν στο σημείο εκεί που προ επανάστασης υπήρχε τεχνικό πλεόνασμα γιατρών , μετά την εφαρμογή αυτών των νέων μέτρων να μη φτάνουν οι γιατροί. Οι δαπάνες του συστήματος υγείας καλύπτονταν από την Καταλανική κυβέρνηση και το δημαρχείο. Ο μισθός των γιατρών ανερχόταν σε 500 πεσέτες το μήνα για τρίωρη καθημερινή εργασία (ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο μισθός του ειδικευμένου εργάτη ήταν 350-400 πεσέτες για εφτάωρη εργασία).

Βιομηχανική αυτοδιεύθυνση στην Αλκώ

Η Αλκώ ήταν μια κατεξοχήν βιομηχανική πόλη στην οποία οι 20.000 εργάτες της κατάφεραν την αυτοδιεύθυνση της παραγωγής. Τα συνδικάτα και εδώ ήταν βιομηχανικά και όχι επαγγελματικά. Συστάθηκαν τρεις επιτροπές: μία τεχνική επιτροπή ελέγχου, μια επιτροπή διοίκησης και η συνδικαλιστική διοικητική επιτροπή, το κεντρικό όργανο όλων των εργατών. Δραστηριοποιούνταν και εργάζονταν δηλαδή μέσα από εργατικά συμβούλια. Κάθε εργοστάσιο διαιρούνταν σε πέντε τμήματα με αντιπρόσωπο για κάθε τμήμα, ο οποίος συμμετείχε στην εργοστασιακή επιτροπή. Όλες οι εργοστασιακές επιτροπές καθώς και οι επιτροπές ελέγχου συνέθεταν την επιτροπή διοίκησης. Κάθε Κυριακή κάθε εργοστάσιο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

είχε συνέλευση η οποία όμως δεν έπαιρνε αποφάσεις αλλά έθετε τα προβλήματα στο αρμόδιο τμήμα του συνδικάτου. Η συνδικαλιστική διοικητική επιτροπή με τη σειρά της συντόνιζε όλες τις βιομηχανίες. Χαρακτηριστικό στην Αλκώη ήταν ότι οι ισχυρότερες βιομηχανίες έδειχναν την έμπρακτη αλληλεγγύη τους στις ασθενέστερες, όπως ήταν η βιομηχανία χάρτου.

Η κολεκτιβοποίηση στην ύπαιθρο

Και εδώ πρωταρχικό μέλημα ήταν η κατάργηση της μεγάλης ιδιοκτησίας με την απαλλοτρίωση των γαιών των γαιοκτημόνων και των φασιστών και η μετατροπή της συνολικής καλλιεργήσιμης γης σε κολεκτίβα. Για το λόγο αυτό τα τοπικά κοινοτικά συμβούλια αντικαταστάθηκαν από επιτροπές. Η μικρή ιδιοκτησία έγινε σεβαστή αρκεί σε αυτή να μην υπήρχε μισθωτή εργασία. Οργανώθηκαν ομάδες εργατών με εκλεγμένο έναν επικεφαλής, ο οποίος ήταν και αυτός εργάτης, ενώ στο τέλος κάθε εργάσιμης μέρας πραγματοποιούσαν συνέλευση στην οποία καθόριζαν τις εργασίες της επόμενης μέρας. Τόσο η επιτροπή όσο και ο επικεφαλής ήταν εκλεγμένοι και ανακλητοί. Εργάζονταν τα άτομα από 14 έως 60 χρονών και οι μέρες μη εργασίας λόγω ασθενείας μετρούσαν σαν εργάσιμες. Η πληρωμή των προϊόντων γινόταν με βιβλιάριο, με το τοπικό νόμισμα, με αποδείξεις πληρωμής ή ακόμη και χωρίς αντίτιμο. Οι κολεκτίβες μεταξύ τους συναλλάσσονταν σε προϊόντα ή και σε χρήμα. Ένα μεγάλο επίτευγμα της υπαίθρου ήταν ότι αναπτύχθηκε και συμπληρωματική βιομηχανία όπως τα αρτοποιεία, τα ξυλουργεία και τα σιδηρουργεία. Τέλος καταργήθηκαν οι μεσάζοντες στη διανομή των προϊόντων κάτι που έριξε και τις τιμές τους.

Το εισόδημα της κολεκτίβας διατίθετο ως εξής: 25% για την εκπαίδευση, 25% για τα μηχανήματα και το υπόλοιπο 50% για σχολεία, νοσοκομεία, καθαρισμό πόσιμου νερού, πανεπιστήμια, βιβλιοθήκες, δρόμους. Τυχόν παρέκκλιση από τις αποφάσεις της συνέλευσης επέσυρε αρχικά επίπληξη και στη συνέχεια διαγραφή από αυτή.

Η αγροτική ομοσπονδία στη Λεβάντε

Στη Λεβάντε οι κολεκτίβες αυξήθηκαν από 340 που ήταν το 1937 σε 900 που ήταν το 1938. Τα συνδικάτα εδώ ήταν ο ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

κολεκτιβιστών και ατομιστών, που διέθεταν ξεχωριστές αποθήκες τροφίμων, οι οποίες στη συνέχεια ενοποιήθηκαν. Κάθε διαμέρισμα είχε μία επιτροπή στην οποία συμμετείχαν τεχνικοί, λογιστές, αρχιτέκτονες, αγρονόμοι, γεωπόνοι, μηχανικοί, κτηνίατροι. Αυτές οι επιτροπές εξασφάλιζαν την αλληλεγγύη μεταξύ των φτωχότερων και των πλουσιότερων χωριών και αποτελούνταν από 26 τεχνικά τμήματα: το αγροτικό (με τη μισή παραγωγή της Ισπανίας σε πορτοκάλια), τα βιομηχανικά και τα τμήματα εξαγωγών. Οι 900 κολεκτίβες οργανώνονταν σε 54 ομοσπονδίες και αυτές με τη σειρά τους σε 5 επαρχιακές ομοσπονδίες, οι οποίες αποτελούνταν από τις επιμέρους διοικητικές επιτροπές διαμερισμάτων. Κεντρικό συνέδριο όλων αυτών των δομών με αντιπροσώπευση γινόταν κάθε 6 μήνες.

Η ομοσπονδία της Αραγόνας

Και εδώ η οργάνωση ήταν παρόμοια με τις κολεκτίβες να οργανώνουν επιτροπές διαμερισμάτων οι οποίες ήταν υπόλογες στην επιτροπή περιοχής και αυτή με τη σειρά της στη ομοσπονδία της περιοχής. Είχε θεσπιστεί βιβλιάριο μερίδων, ενώ διατηρούνταν και κεφάλαιο σε πεσέτες για το ταμείο της περιοχής.

Εν κατακλείδι οι αγροτικές κολεκτίβες αναπτύχθηκαν σε μεγαλύτερο βάθος από τις βιομηχανικές. Όλη η παραπάνω περιγραφή αποδεικνύει την πολυπλοκότητα και το μέγεθος των ανταλλαγών στις διάφορες περιοχές που βρίσκονταν υπό εργατικό έλεγχο κάτι που οδήγησε στην ίδρυση τράπεζας, η οποία ισοσκελίζε λογαριασμούς ανάμεσα στις κολεκτίβες, έδινε πιστώσεις όχι, όμως σε μετρητά, αλλά με ανταλλαγή αγαθών ή υπηρεσιών. Ήταν δηλαδή μη κερδοσκοπική μη τοκογλυφική.

1.3.3 ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Η ιστορία ξεκινάει κοντά στο 1945 όπου μετά την εθνικοποίηση των βιομηχανιών που είχαν κατασχεθεί από τους Γερμανούς τα τσεχοσλοβάκικα συνδικάτα οργάνωσαν επιτροπές επιχείρησης με διευθυντικά δικαιώματα.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Οι επιτροπές αυτές, εκτός από συνδικαλιστικό ρόλο είχαν μετατραπεί σε όργανα της αυτοδιαχείρισης (Ρ. Σλάνσκι, "Αυτοδιαχείριση και Σοσιαλισμός, φυλλάδιο ,υπ.αρ.7). Με το πέρασμα του χρόνου όμως, τα δικαιώματα των εργαζομένων από διευθυντικού τύπου περιορίστηκαν στην απλή συμμετοχή. Έτσι, φτάνοντας στο 1965, μετά από 20 σχεδόν χρόνια σοσιαλισμού, το αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης ήταν απογοητευτικό. Οι αξιώσεις των τσεχοσλοβάκων εργατών μόλις κι έφταναν αυτές που παραχωρούσαν στους εργαζομένους οι καπιταλιστικές χώρες. Υπό αυτές τις συνθήκες, το 1967 το Κ.Κ. με ηγέτη τον Ντούμπσεκ αποφάσισε να φέρει την αλλαγή. Το νέο πρόγραμμα, εκτός από διάφορα σχέδια και αποφάσεις περιελάμβανε και την δημιουργία προγράμματος διαχείρισης από επιτροπές εργατών.

Το νέο πρόγραμμα, "Απρίλης του 1968" είχε τρεις βασικούς σκοπούς. Πρώτον, την επέκταση της τσεχοσλοβάκινης αγοράς κάτω από την πύση της παγκόσμιας αγοράς έτσι ώστε οι εγχώριες τιμές να πλησιάσουν τις λογικές τιμές των ξένων ανταγωνιστών δεύτερον, την επανεξέταση του ρόλου που είχαν τα συνδικάτα και τρίτον, την δημοκρατικοποίηση της οικονομίας.

Εμπνευσμένη από το γιουγκοσλάβικο πρότυπο, η Τσεχοσλοβάκινη αυτοδιαχείριση παρουσιάζεται αρκετά εξελιγμένη σε σχέση με τις άλλες σοσιαλιστικές χώρες. Ο Ντούμπσεκ δίνει μεγάλη βαρύτητα στην συμβολή των συνδικάτων σε ότι αφορά τα δικαιώματα των εργαζομένων. Όσο για τις σχέσεις κόμματος και συνδικάτων, τα τελευταία είναι υποχρεωμένα να λειτουργούν σαν αυτόνομες οργανώσεις και όχι σαν φερέφωνα του κόμματος. Σε σύγκριση με την ΕΣΣΔ "όπου επικρατεί η υποταγή του συνδικαλισμού στο κόμμα που ταυτίζεται με το κράτος μια τέτοια θέση δεν έχει προηγούμενο". (Chavey Daniel, ό.π. Σελ.9) .

Το νέο πρόγραμμα, με την υποστήριξη των συνδικάτων αποβλέπει στην αυθεντική συμμετοχή των εργαζομένων. Ο ρόλος του ΚΚ γίνεται πλέον θεωρητικός. Όσον αφορά όμως τον ρόλο του εργατικού δυναμικού θεωρείται επιτακτική η ανάγκη σχηματισμού δημοκρατικών οργάνων στις επιχειρήσεις που θα έχουν καθορισμένες εξουσίες στην διεύθυνση της επιχείρησης. Η ανάγκη αυτή για εκδημοκρατισμό της οικονομίας

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

εφαρμόστηκε αμέσως από τους τσεχοσλοβάκους εργάτες οι οποίοι τοποθέτησαν διαχειριστικά όργανα πριν ακόμα συντάξουν τα καταστατικά των επιχειρήσεων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το εργοστάσιο Πιεκ. Αρχικά δημιουργήθηκε ένα συμβούλιο το οποίο μοίρασε ένα φυλλάδιο εξηγώντας τις αρχές και τους νόμους της αυτοδιαχείρισης ,έπειτα συνέταξε ένα καταστατικό με βάση τα γιουγκοσλαβικά πρότυπα και την επόμενη η κυβέρνηση "γνωστοποίησε τις βασικές αρχές που αποτελούσαν το πλαίσιο για την σύσταση εργατικών συμβουλίων." (Chavey Daniel, ό.π. Σελ 49)

Ο τρόπος λειτουργίας του εργοστασίου Πιεκ είναι σε μεγάλο βαθμό επηρεασμένος από τις αρχές του γιουγκοσλαβικού κινήματος. Στηρίζεται σε δυο δημοκρατικούς θεσμούς: τον άμεσο και τον αντιπροσωπευτικό σε πολλές βαθμίδες.

Η γενική συνέλευση των εργαζομένων αποτελεί το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων .Με μυστική ψηφοφορία τύπου δημοψηφίσματος αποφασίζει για σημαντικά ζητήματα του εργοστασίου όπως π.χ. την επικύρωση των καταστατικών, την συμμετοχή ή παύση καθκόντων κάποιων μελών καθώς και την επιλογή των διαχειριστικών οργάνων του εργοστασίου .Τα όργανα αυτά οφείλουν να είναι από όλους τους τομείς της επιχείρησης έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψιν τα προβλήματα κάθε τομέα με την ίδια βαρύτητα.

Παρ' όλη την προσπάθεια αυστηρής οργάνωσης του εργοστασίου αλλά και των άλλων μονάδων (παροχή υπηρεσιών) υπήρχαν κάποιες ασάφειες που δημιουργούσαν προβλήματα στην σωστή και δημοκρατική διαχείριση του εργοστασίου. Αναλυτικότερα, οι διάφορες μονάδες εκπροσωπούνταν στο εργατικό συμβούλιο Όμως η αναλογική εκπροσώπηση δεν εγγυούνταν απόλυτα την αντιπροσωπευτική σύνθεση των συμβουλίων με πολλαπλές δραστηριότητες στην επιχείρηση. Επίσης, σε κανένα από τα καταστατικά δεν αναφέρονταν η θητεία των μελών των συμβουλίων και αποδέχονταν την επανεκλογή κάποιου μέλους με αποτέλεσμα "την δημιουργία μιας κάστας του συμβουλίου που είχαν την τάση να ανακηρύσσονται από το σύνολο του προσωπικού." (Pliva Stanislav, Τα εργοτικά συμβούλια της Τσεχοσλοβακίας. Επιθεώρηση "Αυτοδιαχείριση και Σοσιαλισμός, φυλλάδιο Νο.11-12, Μάρτης-Ιούνης, σελ.105)

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι το τσεχοσλοβάκικο σύστημα ήταν βαθιά επηρεασμένο από τις αρχές του γιουγκοσλάβικου. Παρ' όλα αυτά παρατηρούμε βασικές διαφορές. Αρχικά, οι τσεχοσλοβάκοι δεν αναγνώριζαν την άμεση δημοκρατία παρά ένα αρκετά μειωμένο ρόλο της, περιορισμένο στο δημοψήφισμα με "ναι" ή "όχι" σε αντίθεση με τους γιουγκοσλάβους. Επίσης όσον αφορά τα δικαιώματα του συμβουλίου αυτοδιαχείρισης, στην Τσεχοσλοβακία είναι αρκετά περιορισμένα, ενώ τα δικαιώματα του διευθυντή παραγωγής(που τον επέβαλε το κράτος) ήταν αρκετά πιο εκτεταμένα από αυτά του συναδέλφου του στην Γιουγκοσλαβία. Ενώ οι γιουγκοσλάβοι οδηγούντουσαν πιο πολύ στην δημοκρατικοποίηση , η τσεχοσλοβάκικη αντίληψη οδηγούνταν περισσότερο στην συνδιαχείριση. Παρ' όλα αυτά η "Άνοιξη της Πράγας" έδωσε νέα ώθηση στον συνδικαλισμό που βασικό αίτημά του ήταν η αυτοδιαχείριση. Με αφορμή το 7ο συνέδριο συνδικάτων το 1969 ο πρόεδρος του συμβουλίου Κ. Πόλατσεκ δήλωσε ότι "τα συνδικάτα δεν θα αρκεστούν στο να είναι απλά εκτελεστικά όργανα του κόμματος αλλά θα δρουν με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων ακόμα και αν χρειαστεί να εναντιωθούν στο κόμμα. "Στο συνέδριο των συνδικάτων όμως οι σοβιετικοί έκριναν ότι το σχέδιο του 1968 ήταν υπερβολικό και έτσι απαίτησαν ή την επ' αορίστου αναβολή του ή την μετατροπή του στα ρωσικά δεδομένα. Ζητήθηκε επίσης από το συνέδριο να εγκαταλείψουν τα συνδικάτα κάθε χαρακτηριστικό αντιπροσωπευτικότητας των εργατικών συμβουλίων και να στραφούν στην άμεση συνεργασία με την κυβέρνηση.

Επιπρόσθετα, κάτι άλλο που αποδέχτηκαν οι τσεχοσλοβάκοι πρωτόγνωρο για τις σοβιετικές χώρες είναι το δικαίωμα στην απεργία με τον όρο ότι θα αποφασίζεται βέβαια από τα συνδικάτα. Μ' άλλα λόγια τα τσεχοσλοβάκικα συνδικάτα αντιτάχθηκαν σε αυτά που τους πρότειναν οι σοβιετικοί ιθύνοντες. Αυτό βέβαια οδήγησε στην απόλυση του Πόλατσεκ από την νέα κυβέρνηση που ήταν άμεσος υποστηρικτής των ρώσων και αυτομάτως το 1970 καταργήθηκε και το δικαίωμα της απεργίας.

Κλείνοντας, για τους τσεχοσλοβάκους εργάτες το πρόβλημα εξακολουθεί να είναι η λανθασμένη διαχείριση και η ταχεία ανάπτυξη των επιχειρήσεων τους καθώς επίσης και το θέμα των αποδοχών. Τέλος, το γεγονός ότι η

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

ΕΣΣΔ δεν μπόρεσε ποτέ να αποδεχτεί το γεγονός ότι μια χώρα οργανώνεται και ευημερεί με διαφορετικά πρότυπα από τα δικά της.

1.3.4 ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ

ΑΥΤΟΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Πριν από περίπου 14 χρόνια η Αργεντινή έζησε μια από τις μεγαλύτερες λαϊκές εξεγέρσεις της ιστορίας της. Επιτήρηση της χώρας από το ΔΝΤ, δεσμεύσεις καταθέσεων, μισθών αλλά και συντάξεων καθώς και πολλών άλλων «αναγκαίων μέτρων» για την ανόρθωση της οικονομίας, αποτέλεσαν αφορμή για το ξέσπασμα μιας αυθόρμητης λαϊκής εξέγερσης. Στα πλαίσια της χρεοκοπίας της χώρας χιλιάδες επιχειρήσεις και εργοστάσια κήρυξαν πτώχευση με αποτέλεσμα να χαθούν περίπου 600 χιλιάδες θέσεις εργασίας. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις οι εργαζόμενοι προχώρησαν σε κατάληψη των χώρων εργασίας τους(εργοστάσια, επιχειρήσεις) με το χαρακτηριστικό πρόταγμα: ΚΑΤΑΛΗΨΗ-ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-ΠΑΡΑΓΩΓΗ. Λειτουργώντας αυτοοργανωμένα με γενικές –αμεσοδημοκρατικές- συντελεύσεις, ίση κατανομή εργασίας και αμοιβής αλλά και -σε κάποιες περιπτώσεις- με πολιτική στόχευση πέτυχαν την αύξηση της παράγωγης καθώς και τις θέσεις εργασίας.

Εργοστάσιο χωρίς αφεντικό (fasinpat)-πρώην zanon

Η zanon ήταν για πολλά χρόνια ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια της περιοχής και η μεγαλύτερη κεραμοποιία της νότιας Αμερικής. Απασχολούσε εκατοντάδες εργαζομένους, στηρίζοντας σημαντικά την τοπική οικονομία. Στα τέλη όμως της δεκαετίας του '90, και ενώ η αργεντινή βυθιζόταν στην οικονομική κρίση, ο ιδιοκτήτης του εργοστασίου (luis zanon) αποφάσισε να κλείσει το εργοστάσιο πετώντας στο δρόμο περισσότερους από 300 εργαζόμενους.

Από τότε ξεκινάει ο αυτοοργανωμένος αγώνας των εργατών της zanon. Εκτός από την εργοδοσία, είχαν να αντιμετωπίσουν και την γραφειοκρατική ηγεσία του συνδικάτου των κεραμοποιών, που στην ουσία δούλευε για τα

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αφεντικά. Αφού κατάφεραν να τους ξεφορτωθούν, αναλαμβάνοντας την διοίκηση του συνδικάτου, ξεκίνησαν τον αγώνα, με απεργίες και διαδηλώσεις στην πόλη. Το αποκορύφωμα της διαμάχης ήρθε τον Οκτώβρη του 2001, όταν η εργοδοσία απείλησε στην ουσία να κλείσει το εργοστάσιο. Οι εργάτες ξεκίνησαν απεργία διαρκείας, η οποία μετατράπηκε σε κατάληψη του εργοστασίου για να αποτραπεί η μεταφορά υλικών και μηχανών. Παράλληλα ξεκίνησαν δικαστικό αγώνα ενάντια στην διοίκηση, ο οποίος κατέληξε σε μια πρωτοφανή απόφαση υπέρ των εργαζομένων, που τους αναγνώριζε το δικαίωμα να παραμείνουν στις δουλειές τους και απαγόρευε στην διοίκηση να εκποιήσει ή να μεταφέρει τον πάγιο και κινητό εξοπλισμό του εργοστασίου. Μετά από κάποιους μήνες οι περίπου 270 εργάτες που είχαν απομείνει αποφάσισαν τον Μάρτιο του 2002 να επαναλειτουργήσουν το εργοστάσιο, αυτή τη φορά χωρίς αφεντικά και επιστάτες. Αξιοσημείωτο είναι ότι στα χρόνια λειτουργίας του κάτω από εργατικό έλεγχο δεν έχει παρατηρηθεί ούτε ένα εργατικό ατύχημα, σε αντίθεση με πριν όπου παρατηρούνταν 15 με 20 εργατικά ατυχήματα κάθε μήνα. Αυτό, που εύκολα διαπιστώνεται, είναι ότι πλέον πρόκειται για ένα χώρο όπου κυριαρχούν οι άνθρωποί του, με ισότιμες και συντροφικές σχέσεις και όπου αυτό που οπωσδήποτε λείπει είναι οποιαδήποτε μορφή άγχους και πίεσης. Έχουν οικοδομηθεί σχέσεις συλλογικής και οριζόντιας διαχείρισης της λειτουργίας του εργοστασίου, με αποτέλεσμα να νιώθουν όλοι/ες δικό τους το εργοστάσιο.

Οι εργάτες οργανώνονται σε επιτροπές εργασίας, ανάλογα με το αντικείμενο της δουλειάς, ενώ κάθε παραγωγική γραμμή έχει τη δικιά της επιτροπή. Οι επιτροπές συνεδριάζουν σε τακτές ολομελειακές συνελεύσεις, ενώ ορίζουν και έναν συντονιστή, ανακλητό και προσωρινό, για αποφάσεις ρουτίνας ή διαδικαστικές που δεν μπορούν να περιμένουν συνέλευση. Ο συντονιστής, επίσης, κάθε επιτροπής την «εκπροσωπεί» στην γενική και καθολική συνέλευση των εργατών του εργοστασίου. Καμία σημαντική απόφαση δεν μπορεί να παρθεί αν δεν εγκριθεί στην καθολική συνέλευση των εργατών. Οι αποφάσεις εκεί παίρνονται πλειοψηφικά, αλλά προσπαθούν να συνθέτουν τις απόψεις και όχι να επιβάλλεται απλά η πλειοψηφία.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Σε μια πόλη, αλλά και ολόκληρη χώρα, που χτυπιέται άγρια από την φτώχεια και την ανεργία, οι εργάτες της ζαπον κάνουν προσπάθειες κοινωνικοποίησης της παραγωγής. Ζητούν κρατικοποίηση του εργοστασίου, με την έννοια όμως της κοινωνικοποίησης: η ιδιοκτησιακή μορφή να περάσει στην περιφέρεια της πόλης, με διατήρηση της διαχείρισης στα εργατικά χέρια. Σκοπός του αιτήματος είναι τα κέρδη του εργοστασίου να διατίθενται σε δημόσιες λειτουργίες (προγράμματα υγείας, εκπαίδευσης και στέγασης στην περιοχή).

Ο πολιτικός χαρακτήρας της ζαπον, φαίνεται καθαρά στις σχέσεις που οικοδομούν με τα κινήματα της περιοχής, ιδιαίτερα αυτό των ανέργων. Πέραν των θέσεων εργασίας που προσφέρουν, συμμετέχουν ενεργά σε κάθε κοινωνικό αγώνα της πόλης. Αυτή η σχέση αλληλεγγύης με την τοπική κοινωνία, έχει με τη σειρά της οχυρώσει τους εργάτες απέναντι στις απόπειρες καταστολής εναντίον τους.

Έχοντας πια συνολική άποψη για τη λειτουργία του εργοστασίου, οι εργάτες δεν αγνοούν την προέλευση της πρώτης ύλης, ούτε όμως και το συμβολισμό της αισθητικής του προϊόντος. Πριν τον εργατικό έλεγχο, το εργοστάσιο εξόρισε την άργιλο από εκτάσεις που ανήκουν στους ιθαγενείς Μπούστε, με ένα εξευτελιστικό αντίτιμο. Οι εργάτες τώρα αγοράζουν την άργιλο από άλλη τοποθεσία, χρησιμοποιώντας το νομικό πρόσωπο των Μανάδων της Πλατείας του Μάη (την οργάνωση των μανάδων των εξαφανισμένων αγωνιστών της περιόδου της χούντας 1976-83). Ακόμη έχουν λανσάρει ένα νέο προϊόν, δική τους σχεδίασης, που απεικονίζει σύμβολα της κουλτούρας των ιθαγενών Μπούστε.

Μετά από χρόνια λειτουργίας υπό εργατικό έλεγχο, οι εργάτες της ζαπον έχουν βάλει πολύ γερά θεμέλια στον αγώνα τους και σχεδιάζουν για ακόμα παραπέρα. Αισθάνονται πια ασφαλείς από την καταστολή, έχουν επιτύχει ένα πολύ καλό επίπεδο διαβίωσης, αλλά δεν τους αρκεί αυτό. Ο αγώνας τους συνεχίζεται, γιατί είναι ένας αγώνας πολιτικός, που βλέπει - πέρα από τους εαυτούς τους – στην κοινωνική αλλαγή στην πόλη τους, της περιφέρειάς τους αλλά και ολόκληρης της αργεντινής. Συμμετέχουν ενεργά στο κίνημα των επανακτημένων επιχειρήσεων, που έχουν φτάσει τις 200 στην αργεντινή μετά την εξέγερση του 2001, διαφωνούν όμως με τον

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

κολεκτιβισμό σαν διέξοδο, θεωρώντας τον ως μια συμβιβαστική λύση η οποία είναι μακριά από τον πολιτικό αγώνα.

Εργοστάσιο υφαντουργίας brukman

Το Δεκέμβρη του 2001 και ενώ η χώρα ήταν σε κατάσταση εξέγερσης οι αδελφοί brukman ανακοίνωσαν την απόλυση καθώς και την κατακράτηση των μισθών πολλών εργαζομένων του ομώνυμου εργοστασίου κλωστοϋφαντουργίας. Οι εργάτες μην αντέχοντας άλλες δεσμεύσεις μισθών και απολύσεις συμφώνησαν να συναντηθούν με τους ιδιοκτήτες του εργοστασίου με αίτημα να τους δοθούν οι μισθοί που τους αναλογούν. Οι τελευταίοι όμως και ενώ είχαν συμφωνήσει, δεν εμφανίστηκαν ποτέ. Αρχικά οι εργάτες άρχισαν να κοιμούνται στο εργοστάσιο, ελπίζοντας ότι οι εργοδότες τους θα επέστρεφαν και θα τους πλήρωναν.

Τελικά όμως οι εργάτες συνειδητοποίησαν ότι αυτό δε θα συνέβαινε – οι εργοδότες είχαν ουσιαστικά εγκαταλείψει το υπερχρεωμένο εργοστάσιο. Οι εργάτες άρχισαν, σιγά-σιγά, να λειτουργούν το εργοστάσιο μόνοι τους. Εξέλεξαν μια δμελή επιτροπή για να συντονίσει την δουλειά. Πλήρωσαν τα περισσότερα χρέη της εταιρείας με τα κέρδη του εργοστασίου. Πλήρωσαν τους μισθούς τους μοιράζοντας ισότιμα τα υπόλοιπα κέρδη. Οι αδερφοί brukman – που ισχυρίζονται ότι οι εργάτες τους έχουν πετάξει έξω – ήθελαν να πουλήσουν το εργοστάσιο για να πληρώσουν τους εργάτες, μια πρόταση που οι τελευταίοι απέρριψαν. Οι εργάτες συνέχισαν να κοιμούνται με βάρδιες στο εργοστάσιο και παράλληλα είχαν και ένα μικρό εισόδημα. Αλλά και να μιλάνε και να αστειεύονται μεταξύ τους ενώ δουλεύουν. «Ανακαλύψαμε ότι παράγουμε περισσότερο όταν μπορούμε να επικοινωνούμε μεταξύ μας», λένε χαρακτηριστικά.

Το εργοστάσιο brukman είναι ίσως από αυτά που δέχθηκαν τη μεγαλύτερη καταστολή. Πιο συγκεκριμένα τον Απρίλη του 2003 στο κατειλημμένο εργοστάσιο εισέβαλε η αστυνομία και έδιωξε τις εργάτριες που εργάζονταν εδώ και ένα χρόνο σ' αυτό. Την ίδια μέρα ο υπουργός εργασίας προτείνει στις εργάτριες να συναντηθούν για την επίλυση του προβλήματος. Οι εργάτριες απαντούν ότι θα διαπραγματευτούν μόνο αν η αστυνομία αποχωρήσει και ότι δεν δέχονται συναντήσεις που είναι σχεδιασμένες εκ των προτέρων. Η απάντηση της αστυνομίας άμεση και κατασταλτική.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Τανκς, δακρυγόνα, πλαστικές σφαίρες και σκυλιά κατακλύζουν την περιοχή γύρω από το εργοστάσιο. Ο κόσμος που έχει συγκεντρωθεί για να υπερασπίσει το εργοστάσιο (Μητέρες της Πλατείας του Μάη, εργάτες του ζαγον, riqueteros κ.α.) οπισθοχωρεί. Η αστυνομική δύναμη είναι τεράστια και ο κόσμος ψάχνει να βρει μέρος για να προστατευθεί. Ακολουθεί άγρια καταστολή, πολλοί τραυματίες και περισσότεροι από 80 συλληφθέντες. Έπειτα από πολύμηνη διαπραγμάτευση και 3 προσπάθειες ανακατάληψης του εργοστασίου, η βουλή ενέκρινε τελικά την απαλλοτρίωση του υπέρ της κοοπερατίβας των εργαζομένων. Από τότε συνεχίζει να λειτουργεί ως συνεταιρισμός.

Πρώην σούπερ μάρκετ El tigre

Η αλυσίδα έφτασε να έχει 14 καταστήματα και πάνω από 1.000 υπαλλήλους. Ήταν ανάμεσα στις 500 πιο κερδοφόρες επιχειρήσεις της αργεντινής. Το 2001 όταν και κήρυξε πτώχευση, οι άνθρωποι της εργοδοσίας άρχισαν να αδειάζουν τα μαγαζιά από εμπορεύματα, μηχανές και έπιπλα. Οι εργαζόμενοι όμως κατέλαβαν το κεντρικό υποκατάστημα για να τους εμποδίσουν. Ύστερα από πολλές κινητοποιήσεις, οι εργάτες πέτυχαν την προσωρινή απαλλοτρίωση του κτιρίου. Αρχικά δημιούργησαν ένα πολιτιστικό κέντρο, την «Κατάληψη». Σ' αυτό συγκεντρώνονται συλλογικότητες από όλη την πόλη και διοργανώνουν συζητήσεις, προβολές, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, συνελεύσεις και εργαστήρια. Έχει επίσης δημιουργηθεί μια βιβλιοθήκη, ενώ στον επάνω όροφο λειτουργεί η πανεπιστημιακή εστία, όπου σερβίρετε φαγητό για 450 άτομα. Σήμερα, στο κομμάτι του καταστήματος που έχει αποκατασταθεί πωλούνται προϊόντα που παράγουν διάφοροι κοινοτικοί συνεταιρισμοί και κατειλημμένες επιχειρήσεις.

Νέο συνεταιριστικό μπαρ (Nubacoop), σταθμός υπεραστικών λεωφορείων

Τον Οκτώβριο του 2001 ο ιδιοκτήτης εμφανίστηκε με έναν κλειδαρά κι ένα δικηγόρο, θέλοντας να κλείσει το μπαρ χωρίς να αποζημιώσει τους εργαζόμενους. Αυτοί με τη σειρά τους το κατέλαβαν και παρέμειναν σ' αυτό 14 μήνες, χωρίς καμία απολύτως πηγή εσόδων. Πλέον υπάρχει δουλειά

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

365 μέρες το χρόνο και αυξήθηκαν οι θέσεις εργασίας από 6 σε 16. «Ο καθένας έχει τη θέση του, κανένας όμως δεν έχει παραπάνω προνόμια από τον άλλο και οι μισθοί είναι ίδιοι για όλους», αναφέρουν χαρακτηριστικά οι εργαζόμενοι στο συνεταιριστικό μπαρ.

Ξενοδοχείο bauen

Το ξενοδοχείο εγκαινιάστηκε με 300 εργαζόμενους το 1978, με επιδότηση από τη δικτατορία. Το 1997 μεταβιβάστηκε σε άλλον ιδιοκτήτη, ο οποίος σταδιακά το εγκατέλειψε και στράφηκε σε άλλες επιχειρήσεις. Το Δεκέμβριο του 2001 έκλεισε, αφήνοντας στο δρόμο 70 εργαζόμενους. Κάποιοι απ' αυτούς, μαζί με φοιτητές και μέλη του εθνικού κινήματος κατειλημμένων επιχειρήσεων (MNER), το κατέλαβαν το Μάρτιο του 2003. Οι εργάτες αμέσως άρχισαν να πουλάνε φαγητό στο δρόμο για να επιβιώσουν. Με τη βοήθεια άλλων κατειλημμένων επιχειρήσεων ανακαινίστηκε το μπαρ, το θέατρο και το σαλόνι, τα οποία διατέθηκαν σε άλλες ομάδες και αποκτήθηκαν έτσι τα πρώτα έσοδα. Αφού επισκευάστηκε το ισόγειο και κάποιοι από τους 20 ορόφους του ξενοδοχείου, υπήρξε επικοινωνία με τον πρεσβευτή της Βενεζουέλας. Αυτός δώρισε 2.000 πέσος και έστειλε τους πρώτους πελάτες, 40 φοιτητές από τη Βενεζουέλα. Οι πρώτοι μισθοί ήταν 100 πέσος (περίπου 30 ευρώ) εν συνεχεία πήγαν 300, από τα οποία αποφασίστηκε να διατίθενται τα 200 για τη συντήρηση του κτιρίου. Σήμερα λειτουργούν περίπου 200 από τα 240 δωμάτια, ο μισθός έχει φτάσει τα 800 πέσος και υπάρχει αύξηση των θέσεων εργασίας σε 138. Όλα τα ζητήματα πλέον συζητούνται στη συνέλευση η οποία είναι το ανώτερο όργανο λήψης αποφάσεων. Το ξενοδοχείο μετά από κάποια χρόνια ασαφής λειτουργίας, θεωρείται πλέον νόμιμο σαν συνεταιρισμός ενώ λειτουργεί και ως ελεύθερος χώρος συνάντησης διάφορων αριστερών και εργατικών ομάδων.

Λύσεις αλληλεγγύης

Τα παραδείγματα των κατειλημμένων επιχειρήσεων είναι πολλά. Έχει σημασία όμως να δούμε κάτω από ποιες συνθήκες οι εργάτες έφτασαν σε σημείο να μπορούν να υπερασπιστούν τους χώρους εργασίας. Ο μεγαλύτερος παράγοντας που συνέβαλε σ' αυτό ήταν η κοινωνική υποστήριξη, η στήριξη δηλαδή της τοπικής(και όχι μόνο) κοινωνίας. Οι

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

λύσεις αλληλεγγύης όπως τις αποκαλούσαν περιλάμβαναν τις λέσχες ανταλλαγής, όπου οι άνθρωποι αντάλασσαν προϊόντα και άλλα αγαθά χωρίς την μεσολάβηση χρήματος καθώς και τις συνεργασίες ανάμεσα στα κατειλημμένα εργοστάσια προκειμένου να παρέχουν προμήθειες η μια στην άλλη. Παρ' όλα αυτά η άμεση καταστολή δε θα μπορούσε να λείψει, με επεμβάσεις της αστυνομίας κ.α. Σ' αυτές τις περιπτώσεις και πάλι η αλληλεγγύη ήταν το πιο ισχυρό όπλο των εργατών. Σε κάθε επικείμενη καταστολή, χιλιάδες κόσμου μαζεύονταν (άνεργοι, φοιτητές, εργάτες άλλων επιχειρήσεων, *ricueteros*, κ.α.) κλείνοντας δρόμους και διαδηλώνοντας.

Συνεταιρισμοί ή κρατικοποίηση;

Ένα καίριο ερώτημα που δημιουργείται είναι σχετικά με την τελική έκβαση των κατειλημμένων χώρων εργασίας. Η κατάληψη των εργοστασίων στην αργεντινή άνοιξε μια ζωνή συζήτηση γύρω από τους τρόπους διαχείρισης. Οι προτάσεις είναι δυο: η δημιουργία αυτό-διαχειριζόμενων συνεταιρισμών ή η κρατικοποίηση με εργατικό έλεγχο. Η τελευταία, ήταν η επικρατούσα θέση στην πρώτη περίοδο των καταλήψεων. Την προωθούσαν μικρές ομάδες της ριζοσπαστικής αριστεράς και είχε μικρή απήχηση ανάμεσα στους εργάτες. Σήμερα στην αργεντινή, υπάρχουν μόνο δύο παραδείγματα κρατικοποίησης κάτω από εργατικό έλεγχο, η *zanon* και το *el tigre*, που συνεχίζουν με βάση αυτό το πρόγραμμα. Η άλλη πρόταση, των αυτό-διαχειριζόμενων συνεταιρισμών, έχει ευρύτατη αποδοχή, η αναλογία είναι 100 προς 2. Το Κίνημα των ανακτημένων εργοστασίων θεωρεί ότι είναι δυνατή η διαχείριση και η λειτουργία των εργοστασίων με τρόπους διαφορετικούς από τους παραδοσιακούς, ακόμη και στο εσωτερικό του καπιταλιστικού συστήματος. Στους αυτό-διαχειριζόμενους συνεταιρισμούς δεν υπάρχουν προνόμια, η διοίκηση και οι επιλογές αποτελούν καρπό της συνέλευσης και μέσα στο Κίνημα έχει δημιουργηθεί ένα δίκτυο αλληλεγγύης ανάμεσα στα ανακτημένα εργοστάσια. Στόχος τους είναι η ανάκτηση του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού εργοστασίων. Σήμερα, υπάρχουν κάπου 9000 εργάτες που δουλεύουν σ' αυτά τα εργοστάσια. «Δεν θέλουμε να κάνουμε την επανάσταση, είμαστε πιο μετριοφρονες: κάθε ανακτημένο εργοστάσιο είναι για μας μια επανάσταση», λένε χαρακτηριστικά. Αντίθετα

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

οι εργαζόμενοι της Zanon και του El Tigre υποστηρίζουν ότι η ιδιωτική ιδιοκτησία πρέπει να καταργηθεί, αλλιώς αυτά τα ανακτημένα εργοστάσια θα μετατραπούν σε νέες καπιταλιστικές επιχειρήσεις που το σύστημα θα καταλήξει να καταστρέψει. Ακόμη, υποστηρίζουν ότι το πραγματικό κακό είναι ο καπιταλισμός και δεν έχει νόημα να τον τροφοδοτείς με άλλο ένα εργοστάσιο.

Σε κάθε περίπτωση πάντως γεγονόςτα όπως οι ανακτήσεις εργοστασίων ή επιχειρήσεων που, ανεξάρτητα από τις πιθανότητες επιβίωσής τους, καθώς και την τελική τους έκβαση, δείχνουν έναν άλλο δρόμο στην απελπισία των ανέργων. Αυτόν που λέει ότι, για να λειτουργήσει μια επιχείρηση ή ένα εργοστάσιο, απαραίτητοι είναι οι εργαζόμενοι και οι εργάτες, και όχι οι επιχειρηματίες. Οι περίπου 100 επιχειρήσεις και εργοστάσια που βρίσκονται σήμερα σε λειτουργία, σημαίνουν πολύ περισσότερα πράγματα από αυτά που μπορεί να υποθέσει κανείς. Εκτός από το γεγονός ότι εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο εισόδημα, μηδαμινό τις περισσότερες φορές, αλλά ίσο για όλους τους εργαζόμενους, αποτελούν χώρο πολιτικής και κοινωνικής έκφρασης. Οι εργαζόμενοι συνειδητοποιούνται πολιτικά μέσα από συνελεύσεις, στο πλαίσιο μιας δημοκρατίας στη βάση, μέσα από διεκδικήσεις, συγκρούσεις με την αστυνομία, προστριβές με τη δικαιοσύνη και αποκτούν έναν βιωμένο πολιτικό λόγο, που ούτε και οι ίδιοι πίστευαν ότι θα μπορούσαν να αποκτήσουν.

1.3.5 ΡΩΣΙΑ-ΣΟΒΙΕΤ-ΣΟΒΧΟΖ-ΚΟΛΧΟΖ

Η ρωσική λέξη σοβιέτ , σημαίνει συμβούλιο. Έγινε διεθνής πολιτικός όρος με τη σημασία των συμβουλίων αντιπροσώπων που αποτέλεσαν τη βάση της πολιτικής οργάνωσης των εργατών κατά την Οκτωβριανή Επανάσταση, και στη συνέχεια του λαϊκοδημοκρατικού πολιτεύματος της Σοβιετικής Ένωσης.

Ιστορικά στοιχεία

Ως σοβιέτ ονομάζονταν τα συμβούλια αντιπροσώπων της κάθε διοικητικής περιφέρειας που εκλέγονταν είτε απ' ευθείας από τον λαό, είτε από

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αντιπροσώπους σοβιέτ μικρότερων περιοχών. Τα πρώτα σοβιέτ ήταν συμβούλια εργατών που είχαν εκλεγεί το 1905 κατά τη μεγάλη απεργία που είχε σημειωθεί στη Ρωσία μετά την οποία και ακολούθησε η ρωσική Επανάσταση του 1905.

Κατά μίμηση των πρώτων εκείνων σοβιέτ, στη επανάσταση του 1917 σχηματίστηκαν σοβιέτ εργατών και στρατιωτών τα οποία ουσιαστικά ανέλαβαν την εξουσία, σε μία προσπάθεια εφαρμογής άμεσης δημοκρατίας στο πρότυπο της Παρισινής Κομμούνας. Τον Απρίλιο του 1917 συνήλθε στο Μινσκ η πρώτη πανρωσική διάσκεψη των σοβιέτ των εργατών και στρατιωτών. Ένα από τα βασικότερα τότε συνθήματα ήταν: «Όλη η εξουσία στα σοβιέτ».

Κατά την Οκτωβριανή Επανάσταση συνήλθε στις 25 μέχρι 27 Οκτωβρίου του 1917 η δεύτερη όμοια διάσκεψη των σοβιέτ, αγροτών εργατών και στρατιωτών, θέτοντας τις βάσεις του νέου πολιτεύματος του κράτους. Από τότε, σε αυτό το πλαίσιο, τα σοβιέτ παρέμειναν ο κύριος φορέας της εξουσίας στην Ένωση των Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, υπό την εποπτεία και καθοδήγηση του κομμουνιστικού κόμματος, μέχρι την κατάρρευσή της.

Λειτουργία των Σοβιέτ

Θα αναφερθούμε κυρίως στη περίοδο μέχρι το 1919, καθώς η μετέπειτα εξέλιξη και πορεία των σοβιέτ και οι σχέσεις που τελικά είχαν με ένα πανίσχυρο και συγκεντρωτικό κομμουνιστικό κόμμα αποτελούν ένα ξεχωριστό και μεγάλο κεφάλαιο.

Το «κράτος των σοβιέτ» βασίζεται στα Σοβιέτ ή εργατικά συμβούλια. Τα σοβιέτ συνιστούν μορφή οργάνωσης που ανακαλύφθηκε από την ίδια την εργατική τάξη στη διάρκεια των οξύτατων ταξικών μαχών των αρχών του 20ού αιώνα. Από αυτό ειδικά το στοιχείο είναι που εξηγείται και η μαχητική τους ουσία.

Αυτά εμφανίστηκαν το 1905, όπως αναφέρθηκε μετά από την πρώτη μεγάλη γενική απεργία των εργατών, από τα εργοστάσια της Πετρούπολης και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις. Λίγο αργότερα δημιουργήθηκαν και τα Σοβιέτ των αγροτών. Στις περισσότερες πόλεις τα εργατικά και στρατιωτικά Σοβιέτ ενώθηκαν και αποτέλεσαν το πανρωσικό συνέδριό τους. Τα Σοβιέτ

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

των αγροτών δεν ενώθηκαν με τους εργάτες και τους στρατιώτες παρά μόνο μετά την Οκτωβριανή επανάσταση και την συγκρότηση της κυβέρνησης των σοβιέτ.

Σύνθεση

Τα σοβιέτ βασίζονταν απευθείας στους εργάτες των εργοστασίων και τους αγρότες. Τα σοβιέτ των αντιπροσώπων των στρατιωτών υπήρχαν ως τις αρχές του 1918. Διαλύθηκαν όταν απολύθηκαν οι παλιοί στρατιώτες και ιδιαίτερα μετά την συνθήκη Μπρεστ – Λιτόφσκ. Οι στρατιώτες ενσωματώθηκαν στα εργοστάσια ή στα αγροκτήματα. Στην αρχή οι αντιπρόσωποι των Σοβιέτ των εργατών, των στρατιωτικών και των αγροτών εκλέγονταν με κανόνες που μεταβάλλονταν ανάλογα με τις ανάγκες και τον πληθυσμό σε κάθε περιοχή. Σε μερικά χωριά π.χ. εκλεγόταν ένας αντιπρόσωπος για 50 εκλογείς. Οι στρατιώτες στα στρατόπεδα έστελναν έναν ορισμένο αριθμό αντιπροσώπων για κάθε σύνταγμα, ανάλογα με τη δύναμη του. Οι εργάτες στις μεγάλες πόλεις από νωρίς περιόρισαν τον αριθμό αντιπροσώπων σε 1 αντιπρόσωπο για 500 εκλογείς. Τα πρώτα Πανρωσικά συνέδρια των Σοβιέτ συγκλήθηκαν με αναλογία 1 αντιπρόσωπος-25.000 εκλογείς.

Στην πραγματικότητα οι αντιπρόσωποι εκπροσωπούσαν διαφορετικές ποσοτικά εκλογικές μάζες.

Μέχρι τον Φεβρουάριο του 1918, ο καθένας μπορούσε να ψηφίσει για να στείλει αντιπρόσωπους στα Σοβιέτ. Μετά την εφαρμογή του συντάγματος των Σοβιέτ τον Μάρτιο του 1918, ορίστηκαν τα εξής:

Δικαίωμα ψήφου είχαν:

- 1.Οι πολίτες της Σοσιαλιστικής Ρωσικής Δημοκρατίας που είχαν συμπληρώσει τα 18 τους χρόνια
- 2.Όλοι όσοι κέρδιζαν τα προς το ζην με εργασία παραγωγική και κοινωνικά χρήσιμη και ήταν μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων

Στερήθηκαν το δικαίωμα ψήφου:

- 1.Όσοι χρησιμοποιούσαν την εργασία άλλων για να κερδίσουν
- 2.Αυτοί που ζούσαν με εισοδήματα που δεν τα κέρδιζαν με την προσωπική τους δουλειά.
- 3.Οι έμποροι και οι εκπρόσωποι του ιδιωτικού εμπορίου

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

4. Τα μέλη των θρησκευτικών κοινοτήτων
5. Τα παλιά μέλη της αστυνομίας και της χωροφυλακής
6. Τα μέλη της παλιάς βασιλικής οικογένειας
7. Οι πνευματικά καθυστερημένοι
8. Οι κωφάλαλοι
9. Οι καταδικασμένοι για ατιμωτικές πράξεις
10. Οι πράκτορες των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων

Το τυπικό Σοβιέτ της Πετρούπολης αποτελείτο από 1.200 αντιπροσώπους και σε κανονικές συνθήκες συγκαλούσε μια συνεδρίαση της ολομέλειάς του κάθε 2 εβδομάδες. Ταυτόχρονα όριζε μια κεντρική εκτελεστική επιτροπή από 110 μέλη εκλεγμένα στη βάση της αναλογικής εκπροσώπησης των κομμάτων. Αυτή η επιτροπή καλούσε να συμμετέχουν στις εργασίες της τα μέλη της κεντρικής επιτροπής των επαγγελματικών συνδικάτων, των επιτροπών των εργοστασίων και των άλλων δημοκρατικών οργανώσεων. Πλάι στο μεγάλο Σοβιέτ της πόλης, υπήρχαν επίσης τα Σοβιέτ των συνοικιών, αποτελούμενα από αντιπροσώπους που έστελνε η συνοικία στο Σοβιέτ της πόλης.

Το σύστημα των Σοβιέτ ήταν εξαιρετικά ευλύγιστο, αν μάγειροι ή σερβιτόροι στα καφενεία ή ακόμα και αμαξάδες έφτιαχναν οργάνωση και ζητούσαν αντιπροσώπευση στα Σοβιέτ, τους δέχονταν.

Επίσης σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι αντιπρόσωποι δεν εκλέγονται για συγκεκριμένη περίοδο αλλά είναι ανά πάσα στιγμή ανακλητοί. Η ευελιξία αυτή είναι απαραίτητη αφού στη διάρκεια μιας επανάστασης η λαϊκή θέληση αλλάζει πολύ γρήγορα.

Το πρωταρχικό καθήκον των Σοβιέτ ήταν η οργάνωση, υπεράσπιση και στερέωση της επανάστασης. Εξέφραζαν την πολιτική θέληση των μαζών. Τα σοβιέτ ψηφίζουν τους νόμους καθιερώνοντας βασικές αλλαγές στην οικονομία, αλλά για την εφαρμογή τους είναι αρμόδιες μόνο οι τοπικές οργανώσεις.

Όταν τα σοβιέτ κατέλαβαν την εξουσία τον Οκτώβριο του 1917, ένα από τα πρώτα μελήματα ήταν, να οριστεί ένα διάταγμα για τη γη. Το διάταγμα καταργούσε για πάντα το δικαίωμα ατομικής ιδιοκτησίας στη γη και στις πηγές φυσικού πλούτου στη Ρωσία και ανατέθηκε στις επιτροπές να μοιράσουν τη γη στους χωρικούς όσο το θέμα δεν είχε οριστικά λυθεί από

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

την συντακτική συνέλευση. Όταν η τελευταία διαλύθηκε, το διάταγμα έγινε οριστικό. Φυσικά κανένας χωρικός δεν μπορούσε να κάνει τη γη ιδιοκτησία του αλλά μπορούσε να πάρει το κομμάτι γης που επιθυμούσε και να το καλλιεργήσει σαν δικό του. Όπως ήταν φυσικό, η πολιτική της κυβέρνησης πολεμούσε μανιωδώς αυτήν την τάση. Για παράδειγμα, οι χωρικοί που θέλανε ελεύθεροι να καλλιεργήσουν με αυτόν τον τρόπο, δεν έπαιρναν καμία κυβερνητική βοήθεια. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αντίθετα έπαιρναν πιστώσεις, πόρους, εργαλεία και τεχνική καθοδήγηση.

Στη Ρωσία ο συνδικαλισμός ήταν κάτι το καινούργιο. Την περίοδο της Οκτωβριανής Επανάστασης, μόλις 20 χρόνια ζωής είχαν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και αριθμούσαν μέλη περίπου 50.000, μα η αντίδραση του 1906 τις διέλυσε με εξαιρετική βιαιότητα. Οι ρωσικές οργανώσεις είχαν όμως έντονο βιομηχανικό χαρακτήρα και ήταν πάρα πολύ πλατιές.

Ο αριθμός των οργανωμένων συνδικαλιστικά εργατών, τους πρώτους τρεις μήνες της επανάστασης έφτανε τις 200000. Μετά από πέντε μήνες κόντευε 3 εκατομμύρια. Όπως γίνεται συνήθως, σε αρχικό στάδιο οι οργανώσεις προσπαθούσαν να αυξηθούν οι μισθοί, να μειωθεί το ωράριο και να βελτιωθούν οι συνθήκες δουλειάς. Επίσης απαιτούσαν ένα γραφείο διαιτησίας και αντιπροσώπευση στο υπουργείο εργασίας της προσωρινής κυβέρνησης.

Οι εσωτερικές επιτροπές στα εργοστάσια

Μετά την επανάσταση του Μάρτη, οι ιδιοκτήτες ή οι διευθυντές πολλών βιομηχανικών συγκροτημάτων είτε τα εγκατέλειψαν, είτε απομακρύνθηκαν από τους εργάτες. Αυτό έγινε εντονότερο στις κρατικές επιχειρήσεις που είχαν ανατεθεί σε υπαλλήλους του Τσάρου. Χωρίς επίβλεψη, χωρίς μηχανικούς και διοικητικούς υπαλλήλους, πολύ συχνά οι εργάτες μπήκαν στο δίλημμα ή να αναλάβουν μόνοι τους την παραγωγή ή να πεινάσουν. Έτσι εξέλεξαν μια επιτροπή με έναν αντιπρόσωπο για κάθε τμήμα του εργοστασίου, που δουλειά της θα ήταν η συνέχιση της παραγωγής.

Το πραγματικό όμως εμπόδιο δεν ήταν στις κρατικές επιχειρήσεις που το «αφεντικό» το είχε διώξει οριστικά η επανάσταση, αλλά οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Εκεί, οι εσωτερικές εργοστασιακές επιτροπές ήταν πραγματική αναγκαιότητα. Βρήκαν βέβαια την ύπουλη πολεμική των

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

ιδιοκτητών, οι περισσότεροι από τους οποίους είχαν κάνει συμφωνίες με συνδικαλιστικές οργανώσεις. Τους πρώτους τρεις μήνες της επανάστασης θα λέγαμε ότι υπήρχε μια περίεργη συνεργασία ουτοπικής αρμονίας μεταξύ εργατικών οργανώσεων και αστών. Κατόπιν όμως οι βιομήχανοι άρχιζαν να τρομάζουν από την εξουσία και τις απαιτήσεις των εργατικών οργανώσεων, όπως και οι γαιοκτήμονες που κυριεύτηκαν από φόβο μπροστά στις νέες συνθήκες στον αγροτικό τομέα, τη δύναμη των Σοβιέτ και τις επιτροπές των στρατιωτών. Στα μισά περίπου του Ιούνη άρχισε μια οργανωμένη καμπάνια της αστικής τάξης να σταματήσει την επανάσταση και να διαλύσει τις δημοκρατικές οργανώσεις. Για το λόγο αυτό στέρησαν το στρατό από όπλα, πολεμοφόδια και τροφές και τον αποδιοργάνωσαν, στις επαρχίες συμβούλευαν τους αγρότες να κρύβουν τα σιτηρά, προκαλώντας αναταραχές τέτοιες ώστε να επέμβουν οι Κοζάκοι και να αποκαταστήσουν την τάξη, έκαναν σαμποτάζ στις μηχανές και γενικά στην παραγωγή και μπουϊκοτάρισαν τις μεταφορές κ.α.

Οι εργάτες αμύνθηκαν. Σχημάτισαν εσωτερικές επιτροπές στα εργοστάσια, όταν λόγω έλλειψης καυσίμων ή πρώτων υλών τα εργοστάσια κόντευαν να κλείσουν, οι επιτροπές έστελναν αντιπροσώπους σε όλη τη Ρωσία, στα ορυχεία, τις πετρελαιοπηγές και τις βαμβακοφυτείες της Κριμαίας. Για να πουλήσουν τα προϊόντα τους έστελναν παντού απεσταλμένους, απέναντι στο μπουϊκοτάζ των μεταφορών που έβρισκαν, έκαναν ειδικές συμφωνίες με τις ομοσπονδίες των σιδηροδρομικών υπαλλήλων για να εξασφαλίσουν μεταφορικά μέσα.

Η παραγωγή έπρεπε να ελέγχεται απόλυτα από τους εργαζόμενους.

Σημαντικό είναι επίσης το στοιχείο ότι στο παρελθόν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις είχαν πολεμήσει πεισματικά τις εσωτερικές εργοστασιακές επιτροπές. Η ανάπτυξη όμως και επέκτασή τους ισχυροποιούνταν γιατί είχαν τις ρίζες τους στην καρδιά των εργοστασίων

Σοβχόζ-κολχόζ

σοβχόζ : (ρωσ. σοβιέτσκι χοζιάιστβο = σοβιετική οικιακή οικονομία). Οι μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις στο σύστημα της αγροτικής οικονομίας της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (1922-91). Τα πρώτα σοβχόζ ιδρύθηκαν το 1918, στα δημευμένα αγροκτήματα των τσιφλικάδων της Ρωσικής

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αυτοκρατορίας, μετά την επικράτηση της επανάστασης των μπολσεβίκων. Σκοπός των σοβχόζ ήταν να δείξουν παραστατικά στους αγρότες τα πλεονεκτήματα της παραγωγής που στηρίζεται στην κοινωνική ιδιοκτησία. Στα σοβχόζ όλα τα μέσα παραγωγής, καθώς και τα προϊόντα που παράγονταν, ανήκαν στο κράτος. Σε σύγκριση με τα κολχόζ (αγροτικοί κολεκτιβιστικοί παραγωγικοί συνεταιρισμοί), τα σοβχόζ είχαν μεγαλύτερο επίπεδο κοινωνικοποίησης της παραγωγής και γι' αυτό κατείχαν την πρώτη θέση στη σοσιαλιστική αγροτική οικονομία.

Από τα πρώτα χρόνια της σοβιετικής εξουσίας, όταν το κράτος δεν είχε τη δυνατότητα να διαθέσει επαρκή τρακτέρ και γεωργικές μηχανές, φάνηκε ο μεγάλος ρόλος των σοβχόζ στη βελτίωση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Η σημασία των σοβχόζ στην αγροτική οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης αυξήθηκε με την παράλληλη βελτίωση των συνθηκών εκμηχανισμού της παραγωγής. Το σοβιετικό κράτος διέθεσε σημαντικά κονδύλια για την οικοδόμηση κατοικιών, παραγωγικών κτισμάτων και κτιρίων εξυπηρέτησης των εργαζομένων στα σ. Στα ακαλλιέργητα εδάφη της Ουκρανίας, του βόρειου Καυκάσου, της Σιβηρίας, του Καζακστάν και σε άλλες περιοχές, ιδρύθηκαν μεγάλα σοβχόζ παραγωγής σιτηρών, εμπορεύσιμων προϊόντων και κτηνοτροφίας.

Το 1940 αποτελούσαν σημαντική δύναμη στην αγροτική οικονομία της χώρας. Στα χρόνια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, οι εργαζόμενοι στα σοβχόζ, μαζί με τους αγρότες των κολχόζ, εξασφάλισαν τον εφοδιασμό του στρατού και του πληθυσμού με τρόφιμα και πρώτες ύλες. Παρά τις καταστροφές που προξένησε στα σοβχόζ ο πόλεμος, αποκαταστάθηκε γρήγορα το προπολεμικό επίπεδο της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Μεταπολεμικά ο θεσμός επεκτάθηκε και το 1973, για πρώτη φορά στην ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης, η συνολική έκταση που καταλάμβαναν τα σοβχόζ ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των κολχόζ. Για την καλύτερη αξιοποίηση των μέσων παραγωγής και για τη διευκόλυνση της διεύθυνσης, το κάθε σοβχόζ διαιρείτο σε τμήματα ή αγροκτήματα. Όλα τα σοβχόζ είχαν οικονομική αυτοτέλεια και η αμοιβή των εργατών γινόταν με βάση την απόδοσή τους. Για την εκπλήρωση της αποστολής τους, εστίαζαν στην αύξηση της συγκομιδής των καλλιεργειών, των εκτρεφόμενων ζώων και της

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

παραγωγικότητας της εργασίας, και στη μείωση του κόστους των προϊόντων.

Μεγάλη σημασία είχε και η εξειδίκευση των σοβχόζ, γεγονός που επέτρεπε την καλύτερη αξιοποίηση της γης και των τεχνικών μέσων και συνετέλεσε στη μείωση του κόστους των προϊόντων.

Τα σοβχόζ καταργήθηκαν μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και τις σημαντικές αλλαγές που επήλθαν στην οικονομία των χωρών που την αποτελούσαν, με τη μετάβαση στην οικονομία της αγοράς.

1.3.6 ΑΛΓΕΡΙΑ

Το αυτοδιαχειριστικό κίνημα στην Αλγερία είναι παρόμοιο με αυτό της Γιουγκοσλαβίας. Βασική διαφορά τους όμως είναι ότι το δεύτερο γεννήθηκε σε μια οικονομικά ανεπτυγμένη χώρα σε αντίθεση με το αλγερινό που αναπτύχθηκε στο χάος μετά την αποχώρηση των ευρωπαίων. Από αυτήν την αποχώρηση δεν πλήχθηκε μόνο η παραδοσιακή γεωργία αλλά και η εκσυγχρονισμένη που μέσα σε ένα χρόνο γνώρισε την ολοκληρωτική εξαφάνιση όλων των ιδιοκτητών αγροκτημάτων. Οι ευρωπαίοι κάτοικοι που αποτελούσαν τον σκελετό της εκσυγχρονισμένης γεωργίας εγκατέλειψαν την περιουσία τους ή τους τα πήραν προς όφελος του Κράτους.

Στα τέλη του 1962, με σκοπό την αποκατάσταση αυτής της αναταραχής εφαρμόστηκε το αυτοδιαχειριστικό σύστημα σε περισσότερες από 400 επιχειρήσεις διαφόρων μεγεθών. Έτσι στις αρχές του 1963 τέθηκε σε εφαρμογή νόμος που καθορίζει την μοίρα των εγκαταλελειμμένων περιουσιών. Τα κυριότερα σημεία είναι:

- κάθε εγκαταλελειμμένο αγρόκτημα εθνικοποιείται.
- κάθε επιχείρηση που σταματά ή μειώνει την δραστηριότητά της θεωρείται εγκαταλελειμμένη.
- κάθε άτομο που οικειοποιείται εγκαταλελειμμένες περιουσίες χωρίς εξουσιοδότηση τιμωρείται.
- η τύχη των εγκαταλελειμμένων περιουσιών ορίζεται από την διοικητική εποπτεία της προεδρίας της κυβέρνησης.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Στις 22 Μαρτίου θεσμοθετείται επίσημα η αυτοδιαχείριση. Το διάταγμα αυτό ορίζει τα εξής: οι εργαζόμενοι των εθνικοποιημένων επιχειρήσεων είναι υποχρεωμένοι να εκλέγουν με δημοκρατικές διαδικασίες, ένα συλλογικό όργανο που θα διαχειρίζεται την επιχείρηση. Επίσης, όλες οι κρατικοποιημένες επιχειρήσεις περιέρχονται στον έλεγχο των εργατών τους οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να διατηρήσουν την αξία και την δυναμική της. Στις 28 Μαρτίου ψηφίζεται το διάταγμα για την κατανομή του εισοδήματος στις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις. Τέλος, στην 1η Οκτωβρίου αποφασίζεται ότι όλες οι γαίες που ανήκουν σε ξένους κρατικοποιούνται. Έτσι, σιγά σιγά το κίνημα της αυτοδιαχείρισης κατακτά όλο τον εκσυγχρονισμένο τομέα της αλγερινής γεωργίας.

Επιπρόσθετα, το διάταγμα της 22 Μαρτίου ορίζει και την δομή των οργάνων σε μια αυτοδιαχειριζόμενη μονάδα. Αυτή είναι η εξής:

-Η Γενική Συνέλευση οποία αποτελείται από το σύνολο των εργαζομένων της επιχείρησης. Για να συμμετέχει κάποιος στην γενική συνέλευση πρέπει πρώτα απ' όλα να έχει αλγερινή υπηκοότητα είναι ενηλικιωμένος, να μην έχει χάσει τα πολιτικά του δικαιώματα και να εργάζεται το λιγότερο έξι μήνες ασταμάτητα στην συγκεκριμένη επιχειρησιακή μονάδα. Η συνέλευση είναι το κύριο όργανο λήψης αποφάσεων σε μια αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση. Μέσω της συνέλευσης των εργαζομένων εκλέγεται το εργατικό συμβούλιο, που με την σειρά του εκλέγει την επιτροπή διαχείρισης και τον πρόεδρό της. Οι αποφάσεις της Συνέλευσης λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα μιας ψήφου.

-Το Εργατικό Συμβούλιο διορίζεται από την γενική συνέλευση κάθε τρία χρόνια. Αποτελείται από συγκεκριμένο αριθμό ατόμων και είναι για μεγάλο εύρους επιχειρήσεις λόγος που συστήνεται είναι για να μην αποκοπεί η επιτροπή διαχείρισης από τη βάση. Βασικός ρόλος του συμβουλίου είναι ο καθορισμός του ετήσιου οικονομικού προγράμματος της μονάδας σύμφωνα με τον εθνικό προγραμματισμό.

-Η Επιτροπή Διαχείρισης, είναι το εκτελεστικό όργανο του εργατικού συμβουλίου ή αλλιώς της γενικής συνέλευσης της επιχείρησης στην περίπτωση που δεν υπάρχει το εργατικό συμβούλιο λόγω μειωμένου εργατικού δυναμικού. Βασική του ευθύνη είναι η πορεία της επιχείρησης

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

σύμφωνα με το προκαθορισμένο σχέδιο. Η επιτροπή που έχει και πρόεδρο αναλαμβάνει και την διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων της μονάδας.

-Ο Διευθυντής, ορίζεται από το κράτος αλλά πρέπει να συμφωνεί με αυτόν το κοινοτικό συμβούλιο αυτοδιαχείρισης. Ο διορισμός του καθώς και οι αποδοχές του αποφασίζονται από τον Εθνικό Οργανισμό Αγροτικής Μεταρρύθμισης αλλά οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα ανάκλησης της απόφασης αυτής. Οι αποφάσεις που παίρνονται από το εργατικό συμβούλιο και την επιτροπή διαχείρισης εκτελούνται από τον διευθυντή. Αυτός από την μεριά του πρέπει να είναι έχει την απαραίτητη τεχνική εξειδικευμένη μόρφωση και να πασχίζει για την ευημερία της επιχείρησης.

Εκτός των άλλων στις 28 Μαρτίου του 1963 αποφασίστηκε και ο καταμερισμός των εσόδων καθώς και το σύστημα πληρωμών. Η ρύθμιση αυτή προέβλεπε: εξασφαλισμένο κατώτερο όριο αμοιβής σε κάθε περίπτωση, έμμεσες παροχές(κατοικία, ασφάλιση εργαζομένου κλπ),ειδική επιδότηση από τα κέρδη της επιχείρησης ανάλογα με την παραγωγικότητα. Ο τύπος αυτός αυτοδιαχείρισης βασιζόταν στην δημοκρατική οργάνωση της επιχείρησης, στον προγραμματισμό της καθώς και στις συνθήκες ζωής των εργαζομένων. Η επιδότηση από τα κέρδη στους εργαζομένους είχε ως στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας για την οικονομική αποδοτικότητα των αυτοδιαχειροζόμενων επιχειρήσεων. Η συνολική αξία του ακαθάριστου προϊόντος της επιχείρησης μοιράζονταν στο κράτος, στην επιχείρηση και στους εργαζομένους της ανάλογα με την αποδοθείσα εργασία. Πριν γίνουν όλα αυτά όμως η επιχείρηση κρατούσε ένα ποσό για τις αποσβέσεις, για την αναπτυξιακή της πολιτική καθώς και για το ταμείο αλληλοβοήθειας.

Όλες αυτές οι κινήσεις είχαν σαν αποτέλεσμα το 1970 ο αγροτικός τομέας να έχει πολύ υψηλότερο εισόδημα από αυτό του ιδιωτικού(7,2 εκ. περισσότερα) παρά το γεγονός ότι περιελάμβανε επιφάνειες πολύ μικρότερες από αυτές του ιδιωτικού και απασχολούσε πολύ λιγότερους εργάτες.

Όσον αφορά τον βιομηχανικό τομέα, οι διαφορές του από τον αγροτικό ποικίλουν. Αρχικά, ο τομέας αυτός ήταν χωρισμένος σε δυο μέρη. Στον ιδιωτικό και στον συνεταιριστικά οργανωμένο. Όπως και στον αγροτικό τομέα έτσι και στον βιομηχανικό οι εργάτες το 1962 κατέλαβαν τα εγκαταλελειμμένα εργοστάσια. Έτσι, για οικονομικούς κυρίως λόγους την

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ίδια χρονιά η κυβέρνηση αποφάσισε να θεσμοθετήσει τις διαχειριστικές επιτροπές και σε αυτόν τον τομέα. Παρ' όλες τις δυσκολίες όμως (τα συνδικάτα είχαν στραφεί κατά της αυτοδιαχείρισης και το κράτος καθυστέρησε να πάρει δραστικές αποφάσεις όσον αφορά την λειτουργία των επιτροπών με αποτέλεσμα να προστατεύεται ο ιδιωτικός τομέας), η ιδέα της αυτοδιαχείρισης είχε εισχωρήσει βαθιά στο πνεύμα της πλειοψηφίας του πληθυσμού με αποτέλεσμα ο ιδιωτικός τομέας να χάνει την κυριότητά του, οι περισσότερες επιχειρήσεις να κρατικοποιούνται (άνοιξη 1968) και η χώρα να οδηγείται στην οικονομική της ανεξαρτησία. Όμως, παρά το σημαντικό αυτό επίτευγμα, η έλλειψη καταρτισμένου τεχνικού προσωπικού, ο πόλεμος από τα συνδικάτα, ο αντιφατικός ρόλος της κρατικής μηχανής, η αλόγιστη εξουσία που άρχιζε να κατέχει ο διευθυντής των επιτροπών μείωνε σταδιακά το ενδιαφέρον των εργαζομένων των αυτοδιαχειροζόμενων μονάδων με άμεση συνέπεια να χαθεί μια ευνοϊκή ευκαιρία για μια εξαιρετική ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας.

2 Η Αυτοδιαχείριση στην Ελλάδα

2.1 Κοινωνική οικονομία- εισαγωγή

Η κοινωνική οικονομία αποτελεί την οικονομία και την κοινωνία σε ένα κοινό πλαίσιο (Brugn και Smokoviti, 1989) που «δεν πρέπει να νοείται ως οικονομικό συν το κοινωνικό, αλλά το ένα αμοιβαίως συνδυσασμένο με το άλλο και οι εκροές της σύνθεσης να ενσωματώνουν κοινωνικά αποτελέσματα με έμμεσα οικονομικά κέρδη» (Van Til, 1989).

Η ιδέα της κοινωνικής ή αλληλέγγυας οικονομίας δεν αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο, συγκεκριμένα ξεκίνησε με τις πρώτες ριζοσπαστικές αλλαγές στο μέχρι τότε γνωστό οικονομικό σύστημα. Στην Ελλάδα η ανάπτυξη αυτού του όρου έκανε τα πρώτα της βήματα με την εγκαθίδρυση του Ελληνικού κράτους.

Ωστόσο, η αυτοδιαχείριση και η κοινωνική οικονομία δεν έχουν ταυτιστεί απόλυτα. Μια προσπάθεια συνδυασμού των δύο όρων έχει ξεκινήσει τα τελευταία δέκα χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, όλο και περισσότεροι άνθρωποι έρχονται «αντιμέτωποι» με τον όρο αυτοδιαχείριση/κοινωνική/αλληλέγγυα οικονομία, είτε ως άμυνα προς τις αυθαιρεσίες του κράτους και του κεφαλαίου είτε ως επίθεση και διεκδίκηση. Μόλις το 2011 με τον νόμο 4019, το Ελληνικό κράτος προσπαθεί να θεσμοθετήσει την κοινωνική επιχειρηματικότητα ως νέα μορφή επιχειρηματικής δραστηριότητας, με όρους αυτοδιαχείρισης, δηλαδή παραγωγή με συνεργατική και αλληλέγγυα δομή.

Κοινωνική ή Αλληλέγγυα Οικονομία;

Ο όρος αλληλέγγυα οικονομία συνδέθηκε με την εμπειρία των ριζοσπαστικών κινημάτων στη Λατινική Αμερική, αλλά σταδιακά έγινε δημοφιλής και στην Ελλάδα. Η αλληλέγγυα οικονομία περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που έχων ως πρώτη στόχευση στην οικονομική, διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν σχέσεις με βάση την αμοιβαιότητα. Και ως δεύτερη στόχευση την πολιτική, διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν και να

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

διατηρήσουν αυτόνομους δημόσιους χώρους όπου συζητούνται σκοποί και μέσα.

Καθώς τον τελευταίο καιρό, τόσο σε επίπεδο πρακτικών όσο και σε επίπεδο έρευνας, παρατηρείται μια ανταλλαγή εμπειριών ανάμεσα σε πρακτικές που αναδύθηκαν εντός των ριζοσπαστικών κινημάτων της Λατινικής Αμερικής και της Ευρώπης, οι όροι κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία χρησιμοποιούνται μαζί ή εναλλάξ χωρίς να σηματοδοτούν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους.

2.1.1 Ορισμός Κοινωνικής Οικονομίας

Κάποιοι ενδεικτικοί ορισμοί για την κοινωνική/αλληλέγγυα οικονομία είναι οι παρακάτω.

Ορισμός 1:

Ο νόμος 4019/2011 "Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα", θεσμοθετεί την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, αποτελεί συνέχεια των νόμων 2716/1999 και 1667/1986, που εδραιώνουν ένα θεσμικό πλαίσιο για τους Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοιν.Σ.Π.Ε), ενώ δημιουργεί το νομικό τύπο της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) ως φορέας της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 1, παρ. 1 του Ν. 4019/2011, Κοινωνική Οικονομία ορίζεται «το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων».

Ορισμός 2:

Η κοινωνική οικονομία ορίζεται ως ο χώρος της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους. Αποτελείται από οικονομικές δραστηριότητες επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών των οποίων η ηθική, ο τρόπος λειτουργίας συνοψίζονται στα παρακάτω:

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Δραστηριοποίηση με στόχο την εξυπηρέτηση των μελών τους ή το συλλογικό όφελος
- Διαχειριστική αυτονομία
- Δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων
- Ανάπτυξη με προτεραιότητα τις ανάγκες των ανθρώπων και της απασχόλησης

Με βάση τα παραπάνω προκύπτουν οι εξής σημαντικές παρατηρήσεις:

- Τα κέρδη από την οικονομική δραστηριότητα αξιοποιούνται για τη βελτίωση της εν λόγω δραστηριότητας και δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση το βασικό κίνητρο της επιχειρηματικής δραστηριότητας
- Η αναφορά σε δημοκρατικές διαδικασίες στο πλαίσιο των οργάνων και των μηχανισμών λήψης αποφάσεων παραπέμπει στην αρχή του «ένα άτομο – μια ψήφος»
- Ιδιαίτερη προσοχή αποδίδεται στους ανθρώπους και στην ποιότητα/σταθερότητα των θέσεων εργασίας.

Ορισμός 3:

Η κοινωνική οικονομία αποτελεί μια ενεργητική παρέμβαση που εξελίσσεται στο πλαίσιο των αγορών και της κοινωνίας γενικότερα και που ανεξάρτητα από την νομική υπόσταση από την νομική υπόσταση των φορέων της σχετίζεται με την αρχή της δημοκρατικής οργάνωσης, στηρίζεται σε μια ευρεία κοινωνική βάση, υιοθετεί συλλογικά κριτήρια κατανομής κερδών, αναπτύσσει μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεγγύης με το περιβάλλον της και προωθεί την κοινωνική συνοχή. Οι οργανισμοί της κοινωνικής οικονομίας δημιουργούν θέσης εργασίας σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας αλληλεγγύης (εργασιακή ενσωμάτωση των κοινωνικών ομάδων που είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας).

Σε γενικές γραμμές, η κοινωνική οικονομία δραστηριοποιείται στα παρακάτω πεδία:

- Κοινωνική ενσωμάτωση
- Τοπική ανάπτυξη

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Βιώσιμη ανάπτυξη
- Πρόληψη κοινωνικών ανισοτήτων
- Ενίσχυση του κοινωνικού ιστού και ενδυνάμωση του κοινωνικού κεφαλαίου
- Ανάπτυξη δημοκρατικών και συμμετοχικών δομών

Ορισμός 4:

Η κοινωνική οικονομία αποτελεί τον "Τρίτο τομέα της οικονομίας" ή το "Τρίτο Σύστημα" ή τον "Τομέα αλληλέγγυας οικονομίας", συστήνεται από άτυπες και τυπικές οργανώσεις, δομές, εταιρικά σχήματα, φορείς, συμπράξεις, ομάδες, συσπειρώσεις, συνεργίες και οργανισμούς που αναλαμβάνουν διάφορες κοινωνικοοικονομικές και κοινωνικοπολιτικές πρωτοβουλίες και ασκούν αντίστοιχα κοινωνικοοικονομικές και κοινωνικοπολιτικές δράσεις, οι οποίες παρουσιάζουν τις παρακάτω ιδιαιτερότητες:

- Σε ό,τι αφορά τις κοινωνικοοικονομικές δραστηριότητες, δεν εντάσσονται στην σφαίρα του δημόσιου και του ευρύτερα δημόσιου τομέα, αλλά ούτε ανήκουν στον παραδοσιακό ιδιωτικό, κερδοσκοπικό τομέα.
- Σε ό,τι αφορά τις κοινωνικοπολιτικές δραστηριότητες και σύμφωνα με το τελικό κείμενο των διεθνών συναντήσεων για την παγκοσμιοποίηση της αλληλεγγύης (Κεμπέκ, Οκτώβριος 2001), ο τρίτος τομέας καλύπτει της ανάγκες κοινωνικού μετασχηματισμού.

Εν ολίγοις, οι φορείς του Τρίτου τομέα δραστηριοποιούνται σε έναν ενδιάμεσο ριζοσπαστικό χώρο, οποίος βρίσκεται μεταξύ του δημόσιου τομέα και της οικονομίας της αγοράς, ενώ από πολιτικής άποψης οι οργανισμοί του αποτελούν εκούσιες εθελοντικές, συμμετοχικές και αδέσμευτες συσπειρώσεις πολιτών που συγκροτούν ανεξάρτητες δομές, οι οποίες δρουν στο μαζικό χώρο πλήρως αυτονομημένα από πολιτικά κόμματα.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ορισμός 5:

Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που διεξάγονται από συλλογικές πρωτοβουλίες και εμφορούνται από τις ακόλουθες αρχές:

- Δίνουν προτεραιότητα των αναγκών των μελών και της ευρύτερης κοινότητας, και όχι στο κέρδος
- Έχουν αυτόνομη διοίκηση (αποφασίζουν αυτόνομα τον τρόπο λειτουργίας τους)
- Εφαρμόζουν δημοκρατική λήψη αποφάσεων, με βάση την αρχή κάθε μέλος – μια ψήφος ανεξάρτητα από την συνεισφορά του κάθε μέλους στο κεφάλαιο ίδρυσης
- Κατά την κατανομή των κερδών, προβάδισμα έχουν τα μέλη και οι εργαζόμενοι έναντι του κεφαλαίου.

2.1.2 Στόχοι Κοινωνικής Οικονομίας

Ο θεμέλιος σκοπός της κοινωνικής οικονομίας είναι η παροχή αγαθών και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται σε ανάγκες της κοινωνίας, οι οποίες είναι ανεκπλήρωτες (unmet needs), συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην τοπική ανάπτυξη και στην καταπολέμηση της ανεργίας, επειδή παράλληλα προσπαθούν να εντάξουν μειονεκτούντα άτομα στην αγορά εργασίας, με όσο δυνατό πιο ευνοϊκές συνθήκες γι αυτούς.

Η ανάπτυξη οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας προήλθε, κατ' αρχάς από τη κρίση του Κράτους Πρόνοιας που παρατηρήθηκε την δεκαετία του 80' στην Ευρώπη και την αυξανόμενη ανάγκη τόσο για κοινωνικές υπηρεσίες όσο και για νέα πιστωτικά προϊόντα και υπηρεσίες υπέρ των ανέργων και των μικρών επιχειρήσεων (π.χ. δημιουργία των «Ηθικών Τραπεζών»).

Σύμφωνα με μελέτες και έρευνες, που διεξήχθησαν ανά τον κόσμο λόγω του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για την κοινωνική οικονομία όλο και πιο πολλών ατόμων, οι στόχοι της είναι οι εξής:

- Παράγει νέες θέσεις εργασίας, αξιοποιώντας υφιστάμενες και νέες πηγές απασχόλησης
- Συμβάλει στην ανάπτυξη νέων οικονομικών τομέων
- Συμβάλει στη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των τοπικών αγορών, σε σχέση με την οργανωτική μορφή και την οικονομική δομή και διάρθρωση
- Ανταποκρίνεται στην εξελισσόμενη δυναμική της προσφοράς και της ζήτησης και συνδέεται με τις αλλαγές των τοπικών αναγκών, εξισορροπώντας την προσφορά και τη ζήτηση
- Συμβάλει στην τόνωση της κατανάλωσης και την αύξηση των εισοδημάτων
- Ενδυναμώνει την απασχολισιμότητα διαφόρων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που είναι ή απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό
- Ενδυναμώνει το τοπικό «κοινωνικό κεφάλαιο» (άτομα, δραστηριότητες), ενισχύει την εμπλοκή και την κινητοποίηση των τοπικών συντελεστών και των πολιτών, δημιουργεί σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης
- Προωθεί την κοινωνική συνοχή και ενισχύει τον κοινωνικό ιστό σε τοπικό επίπεδο
- Συμβάλει στην μείωση των γεωγραφικών ανισοτήτων και των τοπικών αποκλίσεων
- Κινητοποίηση του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου σε παραγωγικές πρωτοβουλίες

[Κετζετσοπούλου Μ. (2005, σελ. 14), ECOTEC (2001), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2003), Cambell M. (1999), Borgaza C., Olabe A. & Greffe X. (1999)]

2.1.3 Αρχές κοινωνικής οικονομίας

Η κοινωνική οικονομία αποτελεί ένα πεδίο ευρείας ακαδημαϊκής, φιλοσοφικής, πολιτικής, κοινωνιολογικής και οικονομικής έρευνας που διέπεται από τις παρακάτω αρχές:

- Το προβάδισμα του ατόμου έναντι του κεφαλαίου:

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Η δραστηριοποίηση με στόχο την εξυπηρέτηση των μελών του και του συλλογικού οφέλους
- Η αλληλεγγύη στις σχέσεις των ανθρώπων
- Η ανάπτυξη με προτεραιότητα τις ανάγκες των ανθρώπων και της απασχόλησης
- Δημοκρατικές οργανωτικές διαδικασίες:
  - Στην λήψη των αποφάσεων
  - Στην διοίκηση : «ένα μέλος, μια ψήφος»
  - Ελεύθερη συμμετοχή
- Διαχειριστική αυτονομία
- Δίκαιη (περιορισμένη) διανομή του πλεονάσματος
- Το αδιαίρετο, ολικώς ή μερικώς του ίδιου κεφαλαίου
- Η ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος ή σε κάθε δημόσια συλλογικότητα

2.1.4 Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας

Η κοινωνική οικονομία ως όρος εμφανίστηκε τον 18^ο αιώνα στην Γαλλία. Οι προπάτορες της, κατά την εννοιολογική απόδοση της, την ταύτιζαν κυρίως με εναλλακτικές μορφές οικονομικών πρωτοβουλιών που είχαν έναν έντονο κοινωνικό χαρακτήρα.

Μέχρι τα μέσα του 1980, η έννοια της αφορούσε σχεδόν αποκλειστικά τις συνεταιριστικές μορφές οργάνωσης με ιδιαίτερη έμφαση στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Σήμερα, οι φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα της είναι εκτός από τους συνεταιρισμούς (π.χ. αγροτικούς, αστικούς), τα ταμεία αλληλοβοήθειας, τα ταμεία βελτίωσης των παροχών στον τομέα της υγείας ή και των συντάξεων, αλλά και ενώσεις, τα σωματεία, τα ιδρύματα, οι μη κυβερνητικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί.

Αναλυτικότερα, οι δραστηριότητες της κοινωνικής οικονομίας (επιχειρήσεις και οργανισμοί) μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στις εξής δύο μεγάλες ομάδες ανάλογα με :

- Το Νομικό/Θεσμικό Πλαίσιο. Πρόκειται για διάκριση που στηρίζεται στο νομικό – θεσμικό καθεστώς (θεσμική προσέγγιση) σε

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

συνεταιρισμούς, εταιρείες ή κοινωνίες αλληλοβοήθειας, σωματεία, ενώσεις, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, ταμεία αλληλασφάλισης, μη κερδοσκοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις, αναπτυξιακές συμπράξεις στα πλαίσια της EQUAL και οργανισμούς προώθησης της απασχόλησης (Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας και Υπ. Απασχόληση, Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, 2005, σελ. 10-11)

- Τις Αρχές. Πρόκειται για διάκριση που στηρίζεται στις κοινές αρχές που υπηρετούν (κανονιστική προσέγγιση) σε τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες, ενώσεις εθελοντικής εργασίας, οργανώσεις γειτονίας, κοινωνικές πρωτοβουλίες για την υγεία, την παιδεία, την κατοικία και οργανώσεις ενίσχυσης του Τρίτου κόσμου, εναλλακτικές «ηθικές»- τράπεζες (Ναξάκης Χ. 2005).

Οι 3 βασικές συνιστώσες της αλληλέγγυας οικονομίας

Οι τρεις βασικές συνιστώσες της κοινωνικής οικονομίας είναι:

- Συνεταιρισμοί
- Ασφαλιστικές επιχειρήσεις καθώς και ο κλάδος της κοινωνικοιατρικής δραστηριότητας
- Διάφορες ενώσεις οικονομικής δραστηριότητας, οι οποίες παράγουν αγαθά ή προσφέρουν υπηρεσίες στον πολιτιστικό, κοινωνικό και αθλητικό τομέα, στον τομέα της εκπαίδευσης, της συνεργασίας, της ανάπτυξης κ.α.

2.1.5 Ιστορική αναδρομή της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

2.1.5.1 Πριν την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους

Όταν οι λαοί της Ευρώπης ανακάλυπταν την αρχαία Ελληνική Δημοκρατία ως ένα τρόπο διοίκησης των κοινών πραγμάτων, στις Ελληνικές κοινότητες η Οικονομική Δημοκρατία είχε εξελιχθεί και ριζώσει στις καθημερινές σχέσεις, στον χώρο της εργασίας, ως συλλογικός τρόπος αυτοβοήθειας και αλληλεγγύης.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ο Γάλλος Luis Boulanger που έζησε στην Ελλάδα για περισσότερα από 30 χρόνια, και εργάστηκε ως αρχιτέκτονας στην υπηρεσία του Όθωνα, προσπάθησε να μεταφέρει το συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα που ήδη έκανε τα πρώτα του βήματα στην Ευρώπη, όταν έκπληκτος ανακάλυψε την μακριά συνεταιριστική παράδοση του τόπου μας, δηλώνοντας «Εις τον Ελληνικό λαό είναι έμφυτο το αίσθημα της αδελφότητας του συνεταιρισμού... Η Ελλάδα θα πραγματοποιήσει οριστικά, υπό κράτος της ελευθερίας, ότι είχε αρχίσει πριν από όλους τους λαούς κάτω από την δεσποτική εξουσία των Τούρκων».

Αναφορές για την κοινοτική συνεταιριστική οργάνωση στα χρόνια της τουρκοκρατίας υπάρχουν ακόμη και στα βιβλία της Ιστορίας του γυμνασίου. «Η κοινοτική αυτοδιοίκηση έχει την αρχή της στη ρωμαϊκή ή το πιθανότερο στην βυζαντινή εποχή. Όμως σίγουρα αναπτύχθηκε και ολοκληρώθηκε τον καιρό της τουρκοκρατίας, χάρη στη δομή της τουρκικής αυτοκρατορίας, και στάθηκε θεσμός πολύτιμος για την οικονομική και πνευματική ανάπτυξη όλων των ελληνικών περιοχών» σελίδα 99.

«Άλλοι πίστευαν σε ελεύθερους συνεταιρισμούς κεφαλαίου – εργασίας, όπου όλοι έπρεπε να συμμετέχουν στα κέρδη (κάτι ανάλογο με αυτό που έκαναν οι Έλληνες τον καιρό της τουρκοκρατίας)» σελίδα 261. Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία Γ' τάξης του γυμνασίου 1979

Οι μεγαλύτεροι που έζησαν στην επαρχιακή περιφέρεια θα θυμούνται την κοινοτική αλληλοβοήθεια στα χωριά. Θα θυμούνται ίσως την ανάθεση της φύλαξης του κοινού κοπαδιού της κοινότητας, σε ένα χωρικό κάθε μέρα εκ' περιτροπής, ή την κοινή προσφορά της εργασίας όλων των κατοίκων σε κάθε συγχωριανό για την συγκομιδή του χωραφιού του ή για το χτίσιμο του σπιτιού του. Παρόμοιες μορφές συνεργασίας σε όλη την Ελλάδα είχαν το όνομα Μιτάτα, Παραδιάρικα, Κοινάτα, Δανεικάρια, Ξέλαση κ.λ.π.

Εκτενείς αναφορές για την συνεταιριστική οργάνωση στα χρόνια της τουρκοκρατίας βρίσκονται στην μελέτη του κ. Π. Παπαγαρυφάλλου « Το πνεύμα της συνεργασίας εις τον οικονομικό τομέα εν' Ελλάδι κατά τας παραμονάς της Ελληνικής επανάστασης του 1821», που βραβεύτηκε το 1973 από την Αγροτική Τράπεζα και την Ακαδημία Αθηνών, αλλά και στο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

βιβλίο « Δομές και θεσμοί στην Τουρκοκρατία» του κ. Ηλία Ι. Νικολόπουλου.

Υπήρξαν όμως και οργανωμένες μορφές συνεταιρισμών:

2.1.5.2 Τα Τσελιγκάτα

Τα τσελιγκάτα είναι μια παραδοσιακή μορφή συνεργασίας των νομάδων του ορεινού όγκου της Ελλάδας, που ασχολούνται με την κτηνοτροφία και μετακινούνται από τις πεδιάδες στα βουνά και αντίστροφα κάθε χρόνο, χωρίς να διαθέτουν μόνιμες εγκαταστάσεις.

Αρχαιότεροι νομάδες των Τσελιγκάτων είναι οι Σαρακατσάνοι, ακολουθούν οι Βλάχοι. Στο τσελιγκάτο συνενώνονται σε ένα μεγάλο κοπάδι μικρότερα κοπάδια αιγοπροβάτων. Επί κεφαλής της ομάδας (Τσέλιγκας) τίθεται ο κάτοχος του μεγαλύτερου κοπαδιού. Ο Τσέλιγκας έχει την ευθύνη για την συγκρότηση και τη λειτουργία του τσελιγκάτου, ενοικιάζει τα βοσκοτόπια, αναθέτει καθήκοντα, εφοδιάζει τις οικογένειες με τα απαραίτητα αγαθά, φροντίζει για την εκπαίδευση των παιδιών, διαθέτει τα προϊόντα της κοινής εκμετάλλευσης. Στο τέλος της περιόδου, σε γενική συνέλευση, γίνεται η ετήσια εκκαθάριση των λογαριασμών. Τα έσοδα αποτελούνται από τις εισπράξεις των πωλήσεων μαλλιού, γάλακτος, αρνιών. Στα έξοδα αθροίζονται οι δαπάνες καταναλωτικών αγαθών, εκπαίδευσης και νοσηλείας, τα ενοίκια των βοσκοτόπων, οι φόροι, οι μισθοί. Το καθαρό υπόλοιπο κατανέμεται μεταξύ των βοσκών και του Τσέλιγκα, ανάλογα με τον αριθμό των ζώων που διαθέτει ο καθένας.

Τα τσελιγκάτα είναι μια πρωτόγονη μορφή παραγωγικού και πιστωτικού συνεταιρισμού, αφού τα μέλη τους συνενώνονται εισφέροντας το κεφάλαιο εκμετάλλευσης (αιγοπρόβατα) και την εργασία τους, κατανέμοντας ανάλογα το τελικό προϊόν. Το προϊόν πωλείται στους εμπόρους που από τα καταστήματά τους, οι οικογένειες του τσελιγκάτου προμηθεύονται τα απαραίτητα αγαθά έναντι ανοιχτού λογαριασμού.

Η ιδιοσυγκρασία των νομάδων σύμφωνα με τον Κ. Καραβίδα μοιάζει με αυτή των ναυτικών. Από αιώνων οι χερσαίες μεταφορές στα Βαλκάνια εξυπηρετούνταν από τα караβάνια των νομάδων, που έφταναν από την

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ελλάδα μέχρι το Βελιγράδι ή και την Βουδαπέστη. Λόγω της κινητικότητας και των δυσκολιών που συναντούσαν, το πνεύμα οξυνόταν. Έτσι πολλοί νομάδες άρχισαν να ασχολούνται με το εμπόριο σε πολλές περιοχές των Βαλκανίων.

Από αυτούς εξήλθαν αργότερα οι Μεγάλοι Ευεργέτες που με την δική τους συνδρομή κατασκευάστηκαν σημαντικά έργα υποδομής στον τόπο μας, συνεχίζοντας την παράδοση της Κοινωνικής Οικονομίας όπως, Εθνική Τράπεζα, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αστεροσκοπείο Αθηνών, Σιναία Ακαδημία Αθηνών, Αρσάκειο Παρθεναγωγείο, Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή, Νοσοκομείο Ευαγγελισμός, Ζάππειο Μέγαρο, Μητρόπολη Αθηνών, Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό Στάδιο κ.ά., τα οποία έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην προσπάθεια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους να ορθοποδήσει.

2.1.5.3 Η ναυτιλιακή συνεργασία

Είναι γνωστή η ύπαρξη του ναυτικού στόλου των νησιών Ύδρα - Σπέτσες - Ψαρά κατά το 1821, δεν είναι όμως ευρέως γνωστό πως δημιουργήθηκε.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ Η ΑΥΤΟΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ο L. Boulanger σε επιστολή του προς τον Πρωθυπουργό περιγράφει τον τρόπο κατασκευής του:

« Όταν ένας καπετάνιος ή ένας έμπειρος ναυτικός κατέχει τουλάχιστον 500 τάλαντα, συνεταιρίζεται μ' άλλους θαλασσινούς, χοντρομαραγκούς, σχοινοποιούς, ξυλέμπορους, κι άλλους προμηθευτές και χάρη στις συνενωμένες προσπάθειες τους, αμέσως καθελκύεται ένα καράβι πάνω στο κύμα.

Όλο το υλικό που χρησιμοποιείται εκτιμάται, καθώς και ο εργατικός κόπος. Έτσι, εξακριβώνεται η αξία του καραβιού και κάθε προμηθευτής και εργάτης παίρνει ένα τίτλο, ίσο με το μερίδιο που του ανήκει για την συμβολή στο κοινό έργο. Τα ημερομίσθια των χοντρομαραγκών και των άλλων εργατών αφήνονται σχεδόν πάντα στο καράβι ως ναυτοδάνειο. Έναντι του δανείου

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αυτού λογαριάζονται ως μερίδια στα κέρδη του ταξιδιού. Γίνεται μετά ένα δάνειο για ένα ποσό που δεν ξεπερνά την αξία του караβιού. Γενικά το δάνειο γίνεται όχι μόνο από ένα κεφαλαιούχο, αλλά από 20-30 και παραπάνω πρόσωπα, τεχνίτες, εμπόρους, παπάδες, εργάτες. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού συντρέπει με τις οικονομίες του στην ανάπτυξη του εμπορικού στόλου. Το δανειζόμενο αυτό ποσό που δεν αποφέρει τόκους, αλλά παίρνει μέρος στα κέρδη του ταξιδιού, χρησιμοποιείται για την αγορά σιτηρών στην Ρωσία ή άλλων φορτίων αλλού. Το σύνολο μεταφέρεται και πωλείται σ' άλλους λιμένες της Ευρώπης. Ο καπετάνιος μαζεύει γύρω του ένα πλήρωμα, που αντί να πληρωθεί με μεροκάματο, παίρνει όπως οι άλλοι το μερίδιό του από τα κέρδη, ανάλογα με τις υπηρεσίες και την ικανότητα του καθενός. Κι όταν το καράβι πουλήσει το φορτίο του, αποτελειώσει το ταξίδι του και ξαναγυρίσει στο λιμάνι, καταστρώνει το γενικό λογαριασμό και γίνεται η διανομή των κερδών».

Αναλυτικό παράδειγμα του τρόπου διανομής, μετά την αφαίρεση των δαπανών ταξιδιού, φόρων κ.λ.π. (Κουκκίδης).

Μερίδια

Κατασκευαστές του караβιού 10

Δανειστές για το εμπόρευμα 10

Καπετάνιος 3

Διαχειριστής του πλοίου 2

Δύο ναύκληροι 4

Μάγειρας 2

4 καλύτεροι πηδαλιούχοι (4X1.5) 6

30 ναύτες (30X1) 30

4 ναυτοπαίδες (4X0.5) 2

Αποθεματικό για χήρες και ορφανά 1

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Σύνολο 70

Σύμφωνα με τον κύριο Παπαγαρυφάλλου η Ύδρα διέθετε 114 πλοία με 330 συνιδιοκτήτες – μεριδιούχους και οι Σπέτσες 40 με 136 συνιδιοκτήτες – μεριδιούχους.

2.1.5.4 Η συντροφιά των Αμπελακίων

«Έξη χιλιάδες ρωμιοί, άνδρες, γυναίκες και παιδιά έζησαν εδώ προ εκατόν πενήντα χρόνων χωρίς να φαγωθούν, δημιουργοί και συνεταιίροι της πρώτης και τελειότερας Συνεργατικής του κόσμου, δάσκαλοι των οικονομολόγων, των φιλοσόφων, των ιεροκηρύκων, δάσκαλοι του ίδιου του Φουριέ, αυτοί οι Θεσσαλοί χωριάτες... Έργο που καμία πολιτισμένη κοινωνία δεν το έχει αποτολμήσει.... Ο ταπεινός Κίσαβος χάρις στους νεώτερους Θεσσαλούς, καλλιέργησε και πραγματοποίησε το πιο δύσκολο απ' όλα, την αδερφοσύνη!» Ζαχαρίας Παπαντωνίου Εφημερίδα Ελεύθερο Βήμα 29 Νοεμβρίου 1937

Τα Αμπελάκια είναι κοινότητα που βρίσκεται στο Νομό Λάρισας και είναι κτισμένα στις πλαγιές του Κίσαβου κοντά στην κοιλάδα των Τεμπών. Η ίδρυση του πρώτου οικισμού, που στη συνέχεια αναπτύχθηκε σε κοινότητα, ανάγεται στο τέλος του 16ου αιώνα. Το χωριό γνώρισε μεγάλη ακμή στο τέλος του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, χάρη στα εξαιρετικής ποιότητας νήματα που κατασκεύαζαν οι κάτοικοι του, καθώς και στην άριστη βαφή και επιτυχή εμπορία τους.

Μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα, η κοινότητα των Αμπελακίων ήταν σχεδόν άγνωστη και οι κάτοικοι του, που δεν ξεπερνούσαν τους 1500, ασχολούνταν βασικά με τη γεωργία και κυρίως με την αμπελουργία. Κατά το δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα, η κατάσταση άρχισε να μεταβάλλεται όταν οι μικρές οικιακές βιοτεχνίες κατασκευής και βαφής νημάτων αποφάσισαν να ενωθούν και να δημιουργήσουν τις λεγόμενες “Συντροφίες” με στόχο την αύξηση της παραγωγής, την αντιμετώπιση των οικονομικών δυσκολιών και την επέκταση των εμπορικών δραστηριοτήτων τους στον ευρωπαϊκό χώρο.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Στις “Συντροφίες”, που αρχικά ήταν πέντε και αποτελούσαν ένα είδος ετερορρυθμών εταιρειών, συμμετείχαν όλοι σχεδόν οι κάτοικοι της κοινότητας. Το 1778 οι πέντε “Συντροφίες” των Αμπελακίων συνενώθηκαν και όλες μαζί αποτέλεσαν την “Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα των Αμπελακίων” στην οποία συμμετείχαν και άλλες κοινότητες της κοιλάδας των Τεμπών. Η Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα των Αμπελακίων ήταν οργανισμός κεφαλαίου και εργασίας με συνεργατική προσέγγιση στη φιλοσοφία του, στην πρακτική που εφάρμοζε, στον τρόπο που λειτουργούσε, στους σκοπούς που έθετε και γενικά σε όλες τις πτυχές της δραστηριότητας του. Μέλη του συνεταιρισμού ήταν οι παραγωγοί βάμβακα και ερυθρόδανου καθώς επίσης και το εργατικό δυναμικό το οποίο απασχολούσε ο οργανισμός στις δραστηριότητες που ασκούσε. Έδρα του οργανισμού παρέμεινε η κοινότητα των Αμπελακίων. Σκοπός του συνεταιρισμού ήταν η οικονομική ενίσχυση των μελών του, αλλά και η πνευματική και ηθική καλλιέργεια και αναβάθμιση τους. Για την επίτευξη των σκοπών του παραλάμβανε, επεξεργαζόταν και εμπορευόταν τα προϊόντα της πρωτογενούς παραγωγής των μελών του, παρείχε σε αυτά εργασία στα σύγχρονα τότε εργαστήρια του, παραχωρούσε στα μέλη πιστωτικές διευκολύνσεις με ευνοϊκούς όρους και δεχόταν από αυτά καταθέσεις.

Τα ετήσια κέρδη του συνεταιρισμού ύστερα από την αφαίρεση σημαντικών ποσών για έργα κοινής ωφέλειας και για φιλανθρωπικούς, πολιτιστικούς και άλλους παρεμφερείς σκοπούς, διαμοιράζονταν στα μέλη ανάλογα με τα κεφάλαια με τα οποία το κάθε ένα συμμετείχε στο συνεταιρισμό υπό μορφή σταθερού τόκου και ανάλογα με τη συνεργασία που κάθε μέλος είχε με το συνεταιρισμό. Ο τρόπος διάθεσης των καθαρών κερδών ικανοποιούσε την αρχή της δίκαιης κατανομής, σύμφωνα με την οποία φτωχοί και πλούσιοι εργάζονταν και απολάμβαναν τους καρπούς της προσωπικής τους εργασίας.

Η κύρια δραστηριότητα του συνεταιρισμού ήταν η αγορά βαμβακιού κυρίως από τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, η επεξεργασία και η μεταποίηση του σε νήματα, τα οποία στη συνέχεια βάζονταν με ανεξίτηλο κόκκινο χρώμα, περίφημο για τη στιλπνότητα και την αντοχή του. Τα χρώματα παράγονταν

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

από το φυτό ερυθρόδανος, (Ριζάρι), το οποίο ευδοκίμοι στην περιοχή των Αμπελακίων. Τα νήματα του συνεταιρισμού απέκτησαν γρήγορα μεγάλη φήμη για την ποιότητα τους και έγιναν περιζήτητα σε όλες σχεδόν τις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις.

Ο οργανισμός είχε οργανώσει μεγάλο διεθνές δίκτυο διάθεσης των προϊόντων του και ίδρυσε δικά του υποκαταστήματα στη Βιέννη, στο Λονδίνο, στο Άμστερνταμ, στη Τεργέστη, στη Δρέσδη, στη Λειψία, στην Οδησό και στην Κωνσταντινούπολη. Πρωταρχικό ρόλο στην ανάπτυξη της συνεταιριστικής ιδέας στα Αμπελάκια διαδραμάτισε ο επίσκοπος Πλαταμώνα και Λυκοστομίου Διονύσιος πράγμα που επιβεβαιώνει το θετικό ρόλο που διαδραμάτισε η εκκλησία στην ίδρυση των συνεργατικών κινήματων.

Η κοινή “Συντροφία και Αδελφότητα των Αμπελακίων” με τη δραστηριότητα της αναζωογόνησε σύντομα ολόκληρη την περιοχή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως μέσα σε μικροχρονικό διάστημα ο πληθυσμός των Αμπελακίων τετραπλασιάστηκε και η κωμόπολη αναδείχθηκε, εκτός από οικονομικό και σε πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής.

Από τις έξι χιλιάδες που είχαν φθάσει οι κάτοικοι της κοινότητας, οι δύο χιλιάδες εργάζονταν στα βαφεία του συνεταιρισμού, ενώ οι υπόλοιποι ασχολούνταν με προπαρασκευαστικές ή βοηθητικές εργασίες. Την εποχή εκείνη λειτούργησε και η περίφημη σχολή “Ελληνομουσείο”, στην οποία δίδαξαν γνωστές προσωπικότητες των γραμμάτων, όπως ο Κωνσταντίνος Κούμας, ο Ευγένιος Βούλγαρης κ.α.

Όλοι οι ξενιτεμένοι έμποροι και αντιπρόσωποι Αμπελακιώτες ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας και διέθεταν για τον αγώνα μεγάλα ποσά, μιας και η οικονομική κατάσταση του Συνεταιρισμού ήταν ασύλληπτης ακμής, ώστε το 1810 τα κεφάλαια του Συνεταιρισμού είχαν υπερχιλιαπλασιαστεί και μόνο το περίσσευμα της χρονιάς αυτής ήταν 20.000.000 φράγκα.

2.1.5.5 Κιλελέρ 1910

Το ελληνικό κράτος πριν την προσάρτηση της Θεσσαλίας αντιτάχθηκε στα μεγάλα τσιφλίκια α) για να διασφαλίσει των εξωτερικό δανεισμό β) επειδή

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αποτελούσαν πηγή εσόδων από την ενοικίασή τους, κατάσταση όμως που άλλαξε άρδην. Αυτό συνέβη διότι δημιουργήθηκε μια μεγάλη κτηματαγορά στην Κωνσταντινούπολη για την οποία έδειξαν το ενδιαφέρον τους πολλοί έλληνες ομογενείς (Εκείνη την περίοδο το κλίμα για τις μειονότητες δε ήταν καθόλου φιλόξενο, τα υπό δημιουργία κράτη-έθνη επέβαλαν είτε την αφομοίωση τους είτε την περιθωριοποίηση τους είτε το διωγμό τους) με αποτέλεσμα την θέση των Οθωμανών να την πάρουν έλληνες μεγαλογαιοκτήμονες και οι κολίγοι να βρεθούν σε πολύ δεινότερη θέση από εκείνη που βρίσκονταν επί τουρκοκρατίας. Πλέον οι έλληνες τσιφλικάδες επέμεναν ότι είχαν δικαιώματα απόλυτης κυριαρχίας σε όλη την ιδιοκτησία τους, ενώ οι καλλιεργητές - κολίγοι είχαν περιπέσει σε καθεστώς δουλοπάροικου, αφού ήταν υποχρεωμένοι να δίνουν στον τσιφλικά το 1/2 ή το 1/3 της παραγωγής, άλλα προϊόντα και ενοίκιο για τη βοσκή των ζώων τους. Σε αυτές τις φεουδαρχικές παραγωγικές σχέσεις όπου οι λίγοι δυνάστευαν τους πολλούς, φούντωσε το κοινωνικό κίνημα των κολίγων ζητώντας απαλλοτρίωση και μοίρασμα της γης. Το σύνθημα της απαλλοτρίωσης το πρόβαλαν οι ριζοσπάστες και σοσιαλιστές της εποχής όπως ο Μαρίνος Αντύπας, που το 1906 κατέβηκε στη Θεσσαλία προπαγανδίζοντας την ιδέα της απαλλοτρίωσης, με αποτέλεσμα να δολοφονηθεί από τους τσιφλικάδες στις 9/3/1907. Τους κολίγους ενέπνευσαν και οι απεργίες των Βολιωτών καπνεργατών.

Η πρώτη πράξη συνειδητοποίησης των αγροτών ήταν η δημιουργία δικών τους οργανώσεων. Αρχικά ιδρύθηκε στην Καρδίτσα ο «γεωργικός σύλλογος» ακολουθούμενος από αντίστοιχους συλλόγους στη Λάρισα και τα Τρίκαλα. Από το 1908 η Θεσσαλία ήταν ηφαιστίο έτοιμο να ξεσπάσει αφού οι αγρότες ήταν σε διαρκή κινητοποίηση. Το πρώτο μεγάλο συλλαλητήριο πραγματοποιήθηκε το Φλεβάρη του 1909 στην Καρδίτσα. Στις αρχές του 1910 ο οργανισμός κινητοποίησης γενικεύεται σε όλη την περιοχή. Οι πρωτοπόροι αγρότες και μερικοί διανοούμενοι περιοδεύουν τη Θεσσαλία προπαγανδίζοντας τον αγώνα για το αγροτικό ζήτημα. Οι εξεγερμένοι αγρότες ξέσπασαν και σε πράξεις βίας κατά των τσιφλικάδων και του κράτους. Ενδεικτικό της όξυνσης των πνευμάτων ήταν η πρόθεση να κατέλθουν στο συλλαλητήριο του Μάρτη του 1910 οπλισμένοι, κάτι που

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αποτράπηκε με την παρέμβαση των δημάρχων, που λειτουργούσαν ως ασυνείδητοι πράκτορες των αστοσιφλικάδων.

Μετά το μακελειό η κυβέρνηση δραγούμη έσυρε τους αγρότες στα δικαστήρια όπου αθώθηκαν. Το Κιλελέρ δεν πήγε χαμένο. Το αγροτικό κίνημα φούντωσε σε όλη τη χώρα αναγκάζοντας λίγα χρόνια αργότερα το Βενιζέλο να απαλλοτριώσει τα τσιφλίκια.

2.1.6 Νομοθετικό χρονικό- Μετά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους:

Το 1915 ψηφίζεται ο Νόμος 602. Αξίζει τον κόπο να αναφερθούν αποσπάσματα από την εισηγητική - αιτιολογική έκθεση του υπουργού της Εθνικής Οικονομίας, Αλ. Μιχαλακόπουλου, στις 30 Σεπτεμβρίου 1914 στη Βουλή των Ελλήνων.

Η εισήγηση θεωρήθηκε μία από τις αρτιότερες εκθέσεις που συνόδευσαν ποτέ την κατάθεση νόμου ενώπιον του νομοθετικού σώματος, λόγω του οικονομικού, κοινωνικού κ.λ.π. περιεχομένου των συνεταιρισμών.

Έγραφε η εισηγητική έκθεση: «Η τιμή των γεωργικών ιδία, αλλά και των βιομηχανικών προϊόντων, υφίσταται δυσανάλογον επαύξησιν από του τόπου της παραγωγής μέχρι του τόπου της καταναλώσεως, ενώ συνήθως ελάχιστον μόνον ποσοστόν της επαυξήσεως ταύτης δικαιολογείται εκ των εξόδων μεταφοράς και άλλων πραγματικών εξόδων. Το πλείστον της υπερτιμήσεως αποκερδαίνεται υπό διαφόρων προσώπων μεσαζόντων μεταξύ του παραγωγού και του καταναλωτού επί προφανεί ζημία αμφοτέρων.... Την βελτίωσιν των οικονομικών τούτων συνθηκών επιδιώκει ο συνεργατισμός όστις ούτω εμφανίζεται ως αντίδρασις κατά της ατομιστικής οργανώσεως της παραγωγής διά της συμπράξεως των εχόντων κοινά συμφέροντα, ως μέσον κοινωνικής αμύνης των απορωτέρων τάξεων προς πρόληψιν της οικονομικής και κοινωνικής αυτών καταπτώσεως..... Αλλά πλην της οικονομικής προαγωγής των μικροεπιχειρήσεων, της προσεγγίσεως προς αλλήλας των κοινωνικών τάξεων, της καταργήσεως περιττών κεφαλαιοκρατικών διαμέσων παραγόντων επιτυγχάνεται διά της συνεργατικής οργανώσεως και της αλληλεγγύης και η ηθική ανάπτυξις και μόρφωσις των συνεταίρων, η σκοπιμωτέρα ενάσκησις του επαγγέλματος και της τέχνης αυτών.»

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Η Εισηγητική Έκθεση περιλαμβάνει λεπτομερή στοιχεία για την ιστορία και ανάπτυξη των συνεταιρισμών στη Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες. Προχωρεί δε στη διαπίστωση ότι «...εν Ελλάδι υστερούμεν καταπληκτικώς.... Είναι κατάδηλος η ανάπτυξις της εθνικής παραγωγής η οποία δύναται να επέλθη παρ' ημίν δια της συνεργατικής οργανώσεως. Βοώσι τα καθ' άπαντα τον κόσμον παραδείγματα».

Αργότερα στις 6 Μαρτίου 1947 ο Α. Σμιθ εκπρόσωπος της Βρετανικής Αποστολής καταναλωτών, ανέφερε κατά την επίσκεψή του στην Αθήνα «Ρίψατε ένα βλέμμα εις τα τιμάς των εμπορευμάτων των αθηναϊκών καταστημάτων. Χωρίς εξαίρεσιν αι τιμαί αυταί είναι ανωτέροι του διπλασίου του κόστους, του περιλαμβάνοντας όλα τα σχετικά έξοδα.... Εάν παραμερίσετε τας διαφοράς σας και συνενωθήτε εις συνεταιρισμούς κατά γεωγραφικούς χώρους, με μίαν Εθνικήν Ομοσπονδίαν, η δύναμις, η οποία θα έχετε εις χείραν σας, θα είναι τρομακτική.... Η ΟΚΣΕ είναι η πλέον εμπνευσμένη και προοδευτική εκδήλωσις του αληθούς συνεταιριστικού πνεύματος μεταξύ των Ελλήνων καταναλωτών... Θα δυνηθή όμως ν'αντεπεξέλθη νικηφόρως εις τον συναγωνισμόν και την αντίδρασιν ...εάν συμμετάσχη ο μέγιστος δυνατός αριθμός καταναλωτών. Οφείτετε να αποκτήσετε οικονομικήν ανεξαρτησίαν και να στηριχθήτε εις τας ιδίας δυνάμεις σας, όσον το δυνατόν γρηγορότερα... Ο αντικειμενικός σκοπός του καταναλωτικού συνεταιρισμού συνιστάται κυρίως εις το να σας επιτρέπη να εξοικονομήτε χρήματα από την κάθε δαπάνη σας, ενώ το συνδικάτον αποβλέπει εις το να εξασφαλίσει λογικούς μισθούς, ημερομήθια και λοιπούς όρους εργασίας ...Κάμνω ιδιαίτερον έκκλησιν εις τους συνεταιρισμούς των Δημοσίων και των Τραπεζικών Υπαλλήλων όπως μετάσχωσι της Ομοσπονδίας.... Το σύνθημά μας ας είναι: « Ενωμένοι βαστάμε, διαιρεμένοι πέφτουμε...» Φωνή των Συνεταιριστών. Μάρτιος 1947, σελ. 360

Είναι προφανής η ομοιότητα της περιγραφόμενης κατάστασης κατά τα έτη 1915 και 1947 με το σήμερα.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Μεταξύ των ετών 1915 και 1970 έχουν καταγραφεί 946 νομοθετήματα σχετικά με την μορφή και την δράση των συνεταιρισμών, την δε δεκαετία 1984 -1994 καταγράφηκαν 230 νομοθετήματα (Κλήμης 1970 και Λαμπροπούλου – Δημητριάδου 1995, Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνική Οικονομία σελ 222). Άραγε δεν είναι μια η συνεταιριστική νομοθεσία; Πιο από όλα αυτά τα νομοθετήματα ήταν το γνήσια συνεταιριστικό; Αντίθετα ο Νόμος 2190 για τις Ανώνυμες Εταιρείες του έτους 1920 είναι ακόμη σε ισχύ, εξασφαλίζοντας ένα σταθερό περιβάλλον για την ανάπτυξή τους.

Ακολουθεί συνοπτική αναφορά των κυρίων συνεταιριστικών νομοθετημάτων.

Της 6-4-1968 ακολουθεί επιστολή του γερμανού νομικού εμπειρογνώμονα του ΟΟΣΑ Rolf Schubert, ο οποίος γράφει για τον Ν.602 «... Αφ' ενός, υπό την καταφανή επίδραση των εχθρικών προς τους συνεταιρισμούς οικονομικών κύκλων, ενσωματώθηκαν στον νόμο διατάξεις που επιβραδύνουν την οικονομική ανάπτυξη (π.χ. Ν. 5289/1931) Αφ' ετέρου, ο νόμος αποδιοργανώθηκε σημαντικά με τις επεμβάσεις στη δομή της νομοθετικής τεχνικής.

Ο νόμος περιέχει νομικές ρυθμίσεις και διαδικαστικές διατάξεις που αποτελούν ξένο σώμα μέσα σε ένα οργανωτικό νόμο του εμπορικού δικαίου. Για αυτό έχασε σε μεγάλη κλίμακα την οργανωτική συνάφειά του και την λογική ενότητα του». Το 1973 με τον νόμο 227 αρχίζει η πολυδιάσπαση της Συνεταιριστικής Νομοθεσίας.

Καταργείται ο Ν.602/1915 και εισάγεται Νομοσχέδιο μόνο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς καταργώντας στην ουσία μαζί με τον Ν.602 και κάθε άλλο είδος συνεταιρισμού. Δημιουργεί την Πανελλήνια Συνομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΥΓΕΣ), με υποχρεωτική συμμετοχή όλων των περιφερειακών γεωργικών Ομοσπονδιών.

Καθιστάτε η Συνεταιριστική Οργάνωση ανάπηρη, χωρίς να έχει την δυνατότητα να δημιουργήσει ένα πλήρες αυτόνομο πλέγμα υπηρεσιών από την παραγωγή μέχρι την κατανάλωση, και να προσφέρει κοινωφελείς υπηρεσίες βάση των συνεταιριστικών αρχών του.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Το 1979 ο Νόμος 921 ως συνέχιση του Ν 227/73, αναφέρεται πάλι μόνο στους γεωργικούς συνεταιρισμούς και ξανακαταργεί τον Ν.602/1915, η ΠΑΣΥΓΕΣ γίνεται ΠΑΣΕΓΕΣ. Το 1982 ο Νόμο 1257 και το 1985 ο Νόμος 1541 αναφέρεται πάλι μόνο στους γεωργικούς συνεταιρισμούς.

Το 1986 ο Νόμος 1667 αναφέρεται στους αστικούς συνεταιρισμούς, και ξανακαταργεί τον Ν.602/1915, καθιστώντας τις διατάξεις του εμπορικού δικαίου του αστικού Δικαίου συμπληρωματικούς του.

Το 1992 με το Νόμο 2076 εισάγεται ο θεσμός της Συνεταιριστικής τράπεζας.

Το 1993 με τον Νόμο 2169 και το 2000 με τον Νόμο 2810 το νομικό καθεστώς των αγροτικών συνεταιρισμών ξανά αλλάζει.

Ο πλήρης διαχωρισμός γεωργικών Συνεταιρισμών (Παραγωγής), Συνεταιριστικής Βιο-μηχανίας Μεταποίησης), καταναλωτικών Συνεταιρισμών (Κατανάλωσης), Συνεταιριστικών Κοινωνικών Υπηρεσιών, Συνεταιριστικής Τράπεζας (Manager καθοδηγητή και συντονιστή όλων των άλλων κατηγοριών συνεταιρισμών), χωρίς και την απαραίτητη αναφορά των Νόμων στην αυτόνομη συνεταιριστική παιδεία, έχει επέλθει. Η γνωστή σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο Κοινωνική ή Αλληλέγγυα Οικονομία ως μία συνιστώσα της Οικονομίας (μαζί με την δημόσια και την ιδιωτική) έχει γίνει χίλια κομμάτια.

2.1.7 Κοινωνικές επιχειρήσεις

2.1.7.1 Ορισμός

Οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας ή επιχειρήσεις της αλληλεγγύης, έχοντας ως χαρακτηριστικό την καινοτομία, επεκτάθηκαν σε νέους τομείς όπως στην παροχή υπηρεσιών γεινίασης, αναδόμησης προβληματικών συνοικιών, βοήθειας ηλικιωμένων ατόμων και ατόμων με ειδικές ανάγκες, επαγγελματικής ενσωμάτωσης ατόμων χαμηλού μορφωτικού επιπέδου αλλά και στο εμπόριο, την ηθική και αλληλέγγυα χρηματοδότηση, την περιβαλλοντική διαχείριση αποβλήτων κ.τ.λ. Ως στόχος αυτών των

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

επιχειρήσεων είναι η διευκόλυνση, εξυπηρέτηση και η αναβάθμιση της κοινωνικής ζωής της ίδιας της κοινωνίας που βρίσκονται.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα ορίζεται ως η επιχειρηματικότητα που αναπτύσσεται στον τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Ο όρος αυτός εκφράζει την ενίσχυση του παραγωγικού ρόλου των φορέων της κοινωνικής οικονομίας με αντικείμενο την ικανοποίηση των μη καλυπτόμενων αναγκών από την αγορά ή τις δημόσιες αρχές.

Ορισμός 1

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις νοούνται ως επιχειρήσεις οι οποίες συνδυάζουν την παραγωγή ατομικών ή συλλογικών αγαθών με βάση τις διοικητικές πρακτικές και το νομικό καθεστώς των ιδιωτικών επιχειρήσεων και με οργανωτικές πρακτικές που εξυπηρετούν έναν προκαθορισμένο κοινωνικό σκοπό.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ξεχωρίζουν δύο τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων:

- Αυτές που ως βασικό σκοπό τους έχουν την ενσωμάτωση των μη προνομιούχων και που κατά συνέπεια απασχολούν μη προνομιούχους εργαζομένους που η όλο περισσότερο απαιτητική αγορά εργασίας έχει πετάξει απ'έξω για την παραγωγή μη κοινοτικών αγαθών και προϊόντων.
- Αυτές που ως βασικό σκοπό τους έχουν την παραγωγή και η προσφορά κοινωνικών και γενικότερα συλλογικών υπηρεσιών, όπως επίσης υπηρεσιών που απευθύνονται σε μια ειδική ομάδα ή κοινότητα.

Ο Defourny οριοθετεί τις κοινωνικές επιχειρήσεις τοποθετώντας αυτές μεταξύ των συνεταιρισμών και των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων.

Ορισμός 2

Ο όρος Κοινωνική Επιχείρηση εμφανίζεται στις αρχές του 1990 στην Ευρώπη για να προσδιορίσει τις νέου τύπου οργανώσεις που εμφανίστηκαν και οι οποίες διέφεραν από τις υπάρχουσες οργανώσεις της Κοινωνικής Οικονομίας. Συνεπώς, διευκρινίζεται ότι ο όρος Κοινωνική

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Επιχείρηση χαρακτηρίζει εν γένει τις δραστηριότητες ορισμένων επιχειρήσεων και οργανώσεων της Κοινωνικής Οικονομίας. Η έννοια της Κοινωνικής Επιχείρησης δεν ταυτίζεται με την έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας και διαμορφώνεται, σταδιακά ως έννοια είδους προς γένος, σε σχέση με την έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας.

Οι αρχές και τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν μερικά κοινά χαρακτηριστικά και αρχές. Τα χαρακτηριστικά είναι τα εξής:

- Η επιδίωξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων ταυτοχρόνως,
- Η οργάνωση τους με επιχειρηματικό πνεύμα,
- Η δυνατότητα τους να βάζουν σε εφαρμογή καινοτόμες και δυναμικές λύσεις για την καταπολέμηση της ανεργίας και του αποκλεισμού,
- Η συμβολή τους στην κοινωνική ανάπτυξη που ενισχύει την κοινωνική συνοχή

[Ευρωπαϊκή επιτροπή, Γ.Δ. Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων (2003), OECD, Social enterprises (1999), BorzagaC & Defourny J., 2001 σελ. 16-18]

2.1.7.2 Αρχές Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Οι αρχές θα μπορούσαν να συνοψιστούν τα παρακάτω:

Οικονομικού χαρακτήρα:

- Η περιορισμένη κατανομή κερδών. Τα κέρδη των κοινωνικών επιχειρήσεων επαναεπενδύονται στην ίδια την επιχείρηση, ενώ καθορίζουν όρια όσον αφορά την ιδιωτικοποίηση των κερδών.
- Η παραγωγή αγαθών και παροχής υπηρεσιών σε συνεχή βάση αποτελεί το λόγο ύπαρξης των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Ο υψηλός βαθμός αυτονομίας. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να διατηρούν μια σχετική αυτονομία, ασχέτως αν μπορεί να έχουν χρηματοδοτηθεί από δημόσιες ή ιδιωτικές πηγές.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Το οικονομικό ρίσκο. Η βιωσιμότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων εξαρτάται από τις προσπάθειες των μελών και των εργαζομένων να διασφαλίσουν επαρκείς πόρους και κέρδη και φυσικά από τη στρατηγική των επιχειρήσεων.

Κοινωνικού χαρακτήρα:

- Η συλλογικότητα στη λήψη των αποφάσεων. Το δικαίωμα στην λήψη των αποφάσεων αφορά όλους τους εργαζομένους.
- Η ποικιλομορφία της εταιρικής σύνθεσης. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις προωθούν τη συμμετοχή στη σύνθεση και διαχείρισή τους πολλών ομάδων (εργαζομένων σε αυτές, εθελοντών, φυσικών και νομικών προσώπων, χρηστών, τοπικών φορέων και προσωπικοτήτων, μη κερδοσκοπικών οργανισμών, φορέων της Τ.Α., συνεταιρισμών κ.τ.λ.)
- Η δημοκρατικότητα στην λήψη των αποφάσεων.
- Η προτεραιότητα που αποδίδουν στα άτομα και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου.
- Η εθελοντική εργασία και η συνεργασία με τις τοπικές κοινωνίες.

(Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητροπούλου Ντ., Χατζανώνης Δ., 2002, σελ. 33-38, Κετζετσόπουλου Μ., 2004, σελ. 12)

2.1.7.3 Νομικές μορφές των Κοινωνικών επιχειρήσεων:

Οι νομικές μορφές των κοινωνικών επιχειρήσεων που υπάρχουν στην Ελλάδα είναι:

1. Συνεταιρισμοί (Αγροτικοί, Αστικοί, Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης κ.α.)
2. Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν. Σ. Επ.)
3. Αστικές Μη Κερδοσκοπικές Εταιρείες (Α.Μ.Κ.Ε.)
4. Αστικά Σωματεία (ΜΗ.ΚΥ.Ο)
5. Οι Ε.Π.Ε. που πληρούν χαρακτηριστικά κοινωνικής οικονομίας
6. Το Μοντέλο της Κοινωνικής Δικαιόχρησης (Social Franchising)
7. Το Μοντέλο της Θερμοκοιτίδας Επιχειρήσεων
8. Οι Εταιρείες Λαϊκής Βάσης (Ε.Λ.Β.)
9. Τα Ιδρύματα

10. Οι Επιχειρήσεις Αυτοδιοίκησης

2.2 Νομικές μορφές των αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων

Η έννοια της αυτοδιαχείρισης συναντάται στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, ωστόσο οι έννοιες δεν είναι ταυτόσημες ούτε καν αντιστρόφως ανάλογες. Οι αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις υπάγονται στην κοινωνική οικονομία, αλλά όλες οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν βασίζονται στις αρχές της αυτοδιαχείρισης. (Για παράδειγμα, σε πολλούς συνεταιρισμούς υπάρχει άνιση κατανομή των μισθών ανάλογα με την εξειδίκευση του κάθε εργαζομένου κάτι που σε ένα αυτοδιαχειριζόμενο μοντέλο οργάνωσης δεν ισχύει.)

Κάποιες από τις βασικές και εν χρήσει νομικές μορφές των αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων στην Ελλάδα είναι οι συνεταιρισμοί και συγκεκριμένα οι ΣΥΝ.Π.Ε., οι Κοιν.Σ. Επ., οι Κοι.Σ.Πε. και οι Α.Μ.Κ.Ε..

2.2.1 Συνεταιρισμοί – Γενικές Πληροφορίες

2.2.1.1 Ορισμός

Ο συνεταιρισμός είναι μια «αυτόνομη ένωση προσώπων, τα οποία συνεταιρίζονται οικειοθελώς, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις κοινές τους οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες και επιδιώξεις, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης»

(Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση-ICA, 1995). Αυτός ο ορισμός υιοθετήθηκε και από τη σύσταση 193/2002 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ).

2.2.1.2 Αρχές του Συνεταιρισμού

Ένας συνεταιρισμός διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

- Εθελοντική και ανοικτή συμμετοχή: Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές ενώσεις, ανοικτές σε όλα τα πρόσωπα, χωρίς έμφυλες, κοινωνικές, φυλετικές, πολιτικές και θρησκευτικές διακρίσεις.
- Δημοκρατικός έλεγχος από τα μέλη: Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις οι οποίες ελέγχονται από τα μέλη τους, τα

οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της στρατηγικής και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

- Οικονομική συμμετοχή μελών: Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και ελέγχουν δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού.
- Αυτονομία και ανεξαρτησία: Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, οι οποίες ελέγχονται από τα μέλη τους.
- Εκπαίδευση, κατάρτιση και πληροφόρηση: Οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση στα μέλη τους, τους αντιπροσώπους, τα διοικητικά στελέχη και τους/τις εργαζόμενους/ες ώστε να συνεισφέρουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη της επιχείρησης.
- Συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς: Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν τα μέλη τους περισσότερο αποτελεσματικά και ενδυναμώνουν το συνεταιριστικό κίνημα όταν συνεργάζονται σε τοπικά, περιφερειακά και διεθνή δίκτυα.
- Ενδιαφέρον για την κοινότητα: Οι συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη της κοινότητας στην οποία εδράζονται μέσα από στρατηγικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους.

Πηγή: International Cooperative Alliance, μετάφραση από τα αγγλικά Σ. Αδάμ αξιοποιώντας τη μετάφραση στα ελληνικά του Δικτύου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

2.2.1.3 Όργανα Διοίκησης

Τα όργανα διοίκησης είναι:

- Η Γενική Συνέλευση
- Το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση των μελών
- Το τριμελές Εποπτικό Συμβούλιο το οποίο επίσης εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

2.2.2 Συν. Π.Ε.

Η νομική μορφή του Αστικού Συνεταιρισμού καθορίζεται από την έκταση της ευθύνης των συνεταίρων. Αν ευθύνεται ως ένα ορισμένο χρηματικό ποσό που ορίζεται από το καταστατικό και είναι ίσο ή πολλαπλάσιο της αξίας κάθε συνεταιριστικής μερίδας, είναι Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (ΣΥΝ.Π.Ε.).

Καταστατικό Συν. Π.Ε.

Για τη σύσταση ενός Συνεταιρισμού Περιορισμένης ευθύνης είναι αναγκαία η σύνταξη καταστατικού το οποίο υπογράφεται από 15 τουλάχιστον συνεταίρους –μέλη και η καταχώρησή του στο μητρώο Συνεταιρισμών του Ειρηνοδικείου, στην περιφέρεια του οποίου έχει την έδρα ο συνεταιριστής.

Τα στοιχεία που πρέπει, κατ' ελάχιστον, να περιέχει το καταστατικό είναι :

- Η επωνυμία, Η έδρα και ο σκοπός του Συνεταιρισμού. Ως έδρα του
- Συνεταιρισμού ορίζεται δήμος ή κοινότητα.
- Το ονοματεπώνυμο ή η επωνυμία και η διεύθυνση των ιδρυτικών
- μελών.
- Οι όροι εισόδου και εξόδου των μελών.
- Η έκταση της ευθύνης των συνεταίρων.
- Το ύψος της συνεταιριστικής μερίδας.
- Ο ορισμός προσωρινής διοικητικής επιτροπής που θα μεριμνήσει για την έγκρισή του και τη σύγκλησή της πρώτης γενικής συνέλευσης για ανάδειξη των οργάνων διοίκησης του Συνεταιρισμού.

Οι λοιπές λεπτομέρειες για τη σύνταξη και έγκριση του καταστατικού, ρυθμίζονται με τις διατάξεις των παραγρ. 3 έως και 8 του άρθρου 1 του Ν. 1767/1986.

Κεφάλαιο των Συν.Π.Ε.

Για τη συγκέντρωση των απαραίτητων κεφαλαίων σύστασης του Συνεταιρισμού, κάθε συνέταιρος εγγράφεται για μία υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα, το ύψος της οποίας καθορίζεται από το καταστατικό και καταβάλλεται σε ένα μήνα από την καταχώρηση του Συνεταιρισμού στο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ειρηνοδικείο ή από την εγγραφή του συνεταίρου, εκτός αν ο χρόνος καταβολής ορίζεται διαφορετικά από το καταστατικό.

Η συνεταιριστική μερίδα δεν κληρονομείται ούτε κληροδοτείται, εκτός αν το καταστατικό ορίζει διαφορετικά. Σε περίπτωση θανάτου συνεταίρου, αν οι κληρονόμοι δεν αποκτούν την ιδιότητα του συνεταίρου, τους αποδίδεται η συνεταιριστική μερίδα που είχε εισφέρει ο κληρονομούμενος, η αξία της οποίας υπολογίζεται σε πραγματικούς όρους, με βάση την καθαρή θέση του Συνεταιρισμού.

Στο συνεταίρο που αποχωρεί ή αποκλείεται από το Συνεταιρισμό αποδίδεται η συνεταιριστική μερίδα που εισέφερε, μέσα σε τρεις μήνες από την έγκριση του ισολογισμού της χρήσης στην οποία έγινε η αποχώρηση ή ο αποκλεισμός.

Για τον προσδιορισμό του ύψους της συνεταιριστικής μερίδας και κατ'επέκταση του συνεταιριστικού κεφαλαίου, δεν υπάρχει συγκεκριμένος κανόνας. Υπάρχουν όμως ορισμένοι παράγοντες οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Οι σημαντικότεροι είναι :

- Ο Συνεταιρισμός έχει μεταβλητό κεφάλαιο, με την έννοια ότι οποιαδήποτε στιγμή μπορεί να εισέρχονται νέοι συνεταίροι και να εξέρχονται παλαιοί.
- Το ύψος της προβλεπόμενης επένδυσης σε πάγια και κυκλοφοριακά στοιχεία του Συνεταιρισμού.
- Ο προβλεπόμενος αριθμός των συνεταίρων που θα απαρτίσουν τον Συνεταιρισμό.
- Το ύψος των προγραμματιζόμενων πωλήσεων, σε συνδυασμό με τα αναγκαία αποθέματα για την εξυπηρέτησή τους.
- Οι δυνατότητες πιστοδότησης του Συνεταιρισμού από προμηθευτές–πιστωτές.
- Οι ανάγκες πιστοδότησης των πελατών του Συνεταιρισμού, μέσω των πωλήσεων με πίστωση.

Η φιλοσοφία των Συνεταιρισμών, ως ενώσεων προσώπων και όχι ενώσεων κεφαλαίου, επιβάλλει να έχουν σχετικά χαμηλές συνεταιριστικές μερίδες ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε μεγάλο αριθμό ενδιαφερομένων να

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

ενταχθούν στον Συνεταιρισμό. Η συνεταιριστική μερίδα δεν έχει την έννοια της επένδυσης κεφαλαίου μόνο προς αποκόμιση κέρδους από αυτό αλλά και της εξασφάλισης στον συνεταίρο της δυνατότητας χρήσης των εγκαταστάσεων και υπηρεσιών του Συνεταιρισμού για την ανάπτυξη των εργασιών του.

Όργανα Αποφάσεων – Διοίκησης και Ελέγχου

Γενική συνέλευση

Η Γενική Συνέλευση είναι το ανώτατο όργανο αποφάσεων του Συνεταιρισμού και απαρτίζεται από όλα τα μέλη του. Συνέρχεται σε τακτική συνεδρίαση μία φορά το χρόνο μετά από πρόσκληση του Διοικητικού Συμβουλίου, μέσα σε έξι (6) μήνες από τη λήξη της διαχειριστικής χρήσης και έκτακτα όποτε τη συγκαλεί το Διοικητικό Συμβούλιο ή όταν το ζητήσει, για συγκεκριμένο θέμα, το Εποπτικό Συμβούλιο ή το ένα δέκατο (1/10) των μελών του Συνεταιρισμού, αλλά όχι λιγότερα από τρία (3) μέλη. Στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης υπάγονται :

- Η τροποποίηση του καταστατικού.
- Η συγχώνευση, η παράταση της διάρκειας, η διάλυση και η αναβίωση του Συνεταιρισμού.
- Η έγκριση των ειδικών κανονισμών εργασίας και προσωπικού.
- Οι γενικοί όροι της δραστηριότητας των Συνεταιρισμών, ανάλογα με τους σκοπούς τους ιδίως της συγκέντρωσης και της από κοινού πώλησης των προϊόντων τους.
- Η έγκριση του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων χρήσης.
- Η εκλογή και η απαλλαγή κάθε ευθύνης του Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου καθώς και των αντιπροσώπων του Συνεταιρισμού σε δευτεροβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις.
- Η επιβολή εισφοράς στα μέλη για την αντιμετώπιση έκτακτων ζημιών ή άλλων εξαιρετικών καταστάσεων.

Στα άρθρα 5 και 6 του Ν.1667/1986 ρυθμίζονται και τα διαδικαστικά θέματα της Γενικής Συνέλευσης (πρόσκληση, ημερήσια διάταξη, απαρτία, ψηφοφορίες κλπ).

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Διοικητικό Συμβούλιο

Το Δ.Σ. συγκροτείται από πέντε (5) τουλάχιστον μέλη τα οποία εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση. Αν στο Συνεταιρισμό εργάζονται περισσότερα από είκοσι (20) άτομα (μη μέλη του Συνεταιρισμού), ένα τουλάχιστον από τα μέλη του Δ.Σ. εκλέγεται από τους εργαζομένους. Η διάρκεια της θητείας των μελών του Δ.Σ. ορίζεται από το καταστατικό και δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη των τεσσάρων (4) ετών ούτε μικρότερη των δύο (2).

Το Διοικητικό Συμβούλιο συνέρχεται σε τακτική συνεδρίαση τουλάχιστο μία φορά το μήνα και σε έκτακτη όταν το συγκαλέσει ο πρόεδρος ή το ζητήσει τον ένα τρίτο των μελών αλλά όχι λιγότερα από δύο (2) μέλη.

Βρίσκεται σε απαρτία και συνεδριάζει έγκυρα όταν τα παρόντα μέλη είναι περισσότερα από τα απόντα. Εκπροσώπηση μέλους δεν επιτρέπεται. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερτερεί η ψήφος του προέδρου. Οι αποφάσεις καταχωρίζονται στο βιβλίο πρακτικών του Διοικητικού Συμβουλίου.

Στο άρθρο 7 του Ν. 1667/1986 ρυθμίζονται και διαδικαστικά ζητήματα που αφορούν την εκλογή προεδρείου, τα κωλύματα συμμετοχής μελών του Δ.Σ. σε συνεδρίαση, η αποζημίωση μελών του Δ.Σ. κλπ.

Εποπτικό Συμβούλιο

Το Εποπτικό Συμβούλιο αποτελείται από τρία τουλάχιστο μέλη που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση. Το ίδιο πρόσωπο δεν μπορεί να μετέχει και στο Διοικητικό και στο Εποπτικό Συμβούλιο. Τα μέλη του Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου δεν επιτρέπεται να έχουν μεταξύ τους συγγένεια μέχρι δευτέρου βαθμού. Αν τα μέλη του Συνεταιρισμού είναι λιγότερα από είκοσι πέντε δεν απαιτείται η εκλογή Εποπτικού Συμβουλίου, εκτός αν ορίζει διαφορετικά το καταστατικό, οπότε ο ελάχιστος αριθμός των μελών μπορεί να είναι και δύο.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Το Εποπτικό Συμβούλιο ελέγχει τις πράξεις του Διοικητικού Συμβουλίου και την τήρηση των διατάξεων του νόμου, του καταστατικού και των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης. Το Εποπτικό Συμβούλιο έχει δικαίωμα και καθήκον να λαμβάνει γνώση οποιουδήποτε βιβλίου, εγγράφου ή στοιχείου του Συνεταιρισμού, να διενεργεί λογιστικό και διαχειριστικό έλεγχο και να παρακολουθεί την πορεία των υποθέσεων του Συνεταιρισμού. Για τη διενέργεια λογιστικού και διαχειριστικού ελέγχου μπορεί να διορίσει έως τρεις ειδικούς συμβούλους ή εμπειρογνώμονες. Το Εποπτικό Συμβούλιο αν διαπιστώσει παραβάσεις του νόμου, του καταστατικού και των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης ή παρατυπίες ως προς τη διαχείριση, υποδεικνύει στο Διοικητικό Συμβούλιο την επανόρθωσή τους και συγκαλεί τη Γενική Συνέλευση, όταν θεωρεί ότι πρόκειται για σοβαρές παραβάσεις ή παρατυπίες που μπορεί να βλάψουν τα συμφέροντα του Συνεταιρισμού. Τα μέλη του Εποπτικού Συμβουλίου ευθύνονται για κάθε πταίσμα.

Οικονομική Διαχείριση- Λογιστική Οργάνωση

Ο Συνεταιρισμός τηρεί τα βιβλία που προβλέπει η φορολογική νομοθεσία και επί πλέον :

- Βιβλίο μητρώου των μελών στο οποίο καταχωρίζονται με χρονολογική σειρά η ημερομηνία εγγραφής, το ονοματεπώνυμο, το πατρώνυμο, η διεύθυνση κατοικίας, ο αριθμός των μερίδων και η αξία τους και η χρονολογία τυχόν διαγραφής των μελών.
- Βιβλίο πρακτικών της Γενικής Συνέλευσης.
- Βιβλίο πρακτικών συνεδριάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου.
- Βιβλίο πρακτικών συνεδριάσεων του Εποπτικού Συμβουλίου.

Τα ανωτέρω, επιπλέον, βιβλία θεωρούνται πριν τη χρήση τους από τον ειρηνοδίκη στην περιφέρεια του οποίου εδρεύει ο Συνεταιρισμός. Το καταστατικό μπορεί να προβλέψει την τήρηση και άλλων βιβλίων.

Διάλυση – Εκκαθάριση – Αναβίωση – Συγχώνευση

Η ισχύουσα νομοθεσία προβλέπει διάλυση του Συνεταιρισμού στις ακόλουθες τέσσερις (4) περιπτώσεις :

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Αν τα μέλη του μειωθούν κάτω των 10 ή κάτω των 65 προκειμένου για Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς.
- Αν λήξει ο χρόνος διάρκειάς του που ορίζει το καταστατικό και δεν αποφασίστηκε η παράτασή του από τη Γενική Συνέλευση.
- Αν αποφασίσει σχετικά η Γενική Συνέλευση.
- Αν κηρυχτεί σε πτώχευση.

Η διάλυση καταχωρίζεται στο μητρώο Συνεταιρισμών του ειρηνοδικείου στην περιφέρεια του οποίου εδρεύει ο Συνεταιρισμός.

2.3 Κοιν. Σ. Επ.

Ορισμός

Ο Νόμος για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (Ν. 4019/2011) θεσμοθετεί την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.) ως τη μόνη τυπική μορφή άσκησης «κοινωνικά προσανατολισμένης επιχειρηματικότητας» στην Ελλάδα. Όπως ορίζεται στο Ν. 4019/2011, οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) είναι:

- Αστικοί συνεταιρισμοί κοινωνικού σκοπού με περιορισμένη ευθύνη των μελών τους και διαθέτουν εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα.
- Επιχειρήσεις οι οποίες διοικούνται ισότιμα από τα μέλη τους και η λειτουργία τους βασίζεται στην επιδίωξη συλλογικού οφέλους ενώ το κέρδος τους προκύπτει από δράσεις που εξυπηρετούν αποκλειστικά το κοινωνικό συμφέρον.

Οι βασικές αρχές λειτουργίας των Κοινωνικών Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) είναι:

- έχουν ως αποκλειστικό καταστατικό σκοπό την κοινωνική ωφέλεια, μέσω της παραγωγής αγαθών ή της παροχής υπηρεσιών συλλογικού και κοινωνικού χαρακτήρα.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- δίνεται προτεραιότητα στην αύξηση της απασχόλησης, με έμφαση στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού και όχι στη συσσώρευση κεφαλαίου.
- κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, εφαρμόζεται η αρχή ένα πρόσωπο - μια ψήφος, ανεξάρτητα από τον αριθμό των μερίδων που κατέχει το κάθε μέλος.
- το κέρδος των ΚοινΣΕΠ προκύπτει από δράσεις που εξυπηρετούν κυρίως το κοινωνικό συμφέρον και η διανομή του γίνεται για την εξυπηρέτηση των καταστατικών σκοπών και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Γενικά χαρακτηριστικά των Κοιν.Σ.Επ

- ένα μέλος - μια ψήφος ανεξάρτητα από τον αριθμό συνεταιριστικών μερίδων
- κάθε μέλος της Διοικούσας Επιτροπής είναι υποχρεωτικά και μέλος της επιχείρησης.
- γίνεται περιορισμένη διανομή κερδών μόνο στους εργαζόμενους και όχι στα μέλη που δεν είναι εργαζόμενοι.

Κοινωνικός Σκοπός

- Κέρδος είναι μέσο για την επίτευξη του Κοινωνικού Σκοπού και όχι σκοπός της Κοιν.Σ.Επ.
- Για την ικανοποίηση του Κοινωνικού Σκοπού της Κοιν.Σ.Επ. χρησιμοποιούνται:
  - Η πώληση προϊόντων ή υπηρεσιών που επιτελούν κοινωνικό όφελος και παράλληλα επιφέρουν κέρδη
  - Η διάθεση των κερδών για παροχή προϊόντων ή υπηρεσιών που επιτελούν κοινωνικό όφελος χωρίς έσοδα.

Κατηγορίες των Κοιν.Σ.Επ

Ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους, οι ΚΟΙΝΣΕΠ διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

1. **«ΚΟΙΝΣΕΠ Ένταξης»**, οι οποίες αφορούν στην οικονομική και κοινωνική ένταξη των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού δηλαδή τις ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς (π.χ. ΑΜΕΑ, εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα, οροθετικοί, φυλακισμένοι/αποφυλακισμένοι, κλπ.). Ποσοστό 40% κατ' ελάχιστον των εργαζομένων στις Επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού. Για τη σύσταση Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας απαιτούνται 7 άτομα τουλάχιστον ως μέλη.
2. **«ΚΟΙΝΣΕΠ Κοινωνικής Φροντίδας»**, οι οποίες αφορούν στην παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού προνομιακού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως οι ηλικιωμένοι, τα βρέφη, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα με χρόνιες παθήσεις. Για τη σύσταση Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας απαιτούνται 5 άτομα τουλάχιστον ως μέλη.
3. **«ΚΟΙΝΣΕΠ Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού»**, οι οποίες αφορούν την παραγωγή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, παροχές κοινής ωφέλειας, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων κ.α.) που προάγουν το τοπικό και συλλογικό συμφέρον, την προώθηση της απασχόλησης, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης. Για τη σύσταση Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας απαιτούνται 5 άτομα τουλάχιστον ως μέλη.

Μέλη Κοιν.Σ.Επ.

Τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να είναι τόσο φυσικά, όσο και νομικά πρόσωπα. Η συμμετοχή των νομικών προσώπων στην επιχείρηση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 1/3 του συνόλου των μελών της. Δεν επιτρέπεται η συμμετοχή στην επιχείρηση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) που υπάγονται σε αυτούς. Εξαιρέση αποτελεί η Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, στην οποία μπορούν να συμμετέχουν ως μέλη Ν.Π.Δ.Δ. με έγκριση του φορέα που τα εποπτεύει.

Δικαιώματα μελών

Τα μέλη έχουν τόσο διοικητικά, όσο και περιουσιακά δικαιώματα. Σύμφωνα με το ν 4019/2011/1999 άρθρο 3,παρ.1, από το άρθρο 4 του νόμου 1667/1986 δεν εφαρμόζονται οι παρ. 1 και 4 στην Κοιν.Σ.Επ.. Άρα, τα δικαιώματα των μελών διέπονται από τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 4 του ν. 1667/1986 που εφαρμόζεται στην Κοιν.Σ.Επ..

A. Το δικαίωμα συμμετοχής στη γενική συνέλευση

Το δικαίωμα συμμετοχής στη γενική συνέλευση περιλαμβάνει το δικαίωμα παράστασης σ' αυτήν, το δικαίωμα λόγου, το δικαίωμα υποβολής προτάσεων και αιτήσεων και το δικαίωμα συμμετοχής με την ψήφο στη λήψη αποφάσεων. Δικαίωμα συμμετοχής στη συνέλευση έχει κατ' αρχήν κάθε συνεταίρος, ανεξάρτητα από το πότε απέκτησε την ιδιότητά του, και από το αν έχει εκπληρώσει τις ταμειακές του υποχρεώσεις (Κιντής,2004).

Κάθε συνεταίρος έχει στη γενική συνέλευση δικαίωμα μόνο μιας ψήφου. Οι συνεταιρισμοί, είναι δημοκρατικές οργανώσεις. Στο συνεταιρισμό όλα τα μέλη έχουν την ίδια επιρροή στη διοίκησή του και γενικά στη διαμόρφωση της ζωής του. Η δημοκρατία, που υλοποιείται με την αρχή «*ένα πρόσωπο μια ψήφος*» είναι εννοιολογικό στοιχείο του συνεταιρισμού.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Β. Το δικαίωμα ενημέρωσης

Σύμφωνα με τη διάταξη του αρθρ. 4, §2, εδ. β. του ν. 1667/86 που ισχύει και στις Κοιν.Σ.Επ., «Ο συνεταίρος έχει δικαίωμα να ζητεί πληροφορίες για την πορεία των υποθέσεων του συνεταιρισμού και να παίρνει αντίγραφα των πρακτικών της γενικής συνέλευσης, του ισολογισμού και του λογαριασμού κερδών και ζημιών». Η παροχή πληροφοριών περιλαμβάνει απαντήσεις σε ερωτήσεις, διευκρινήσεις σε όσα γνωστοποιήθηκαν με ανακοινώσεις που γίνονται υποχρεωτικά από τα όργανα του συνεταιρισμού, εξηγήσεις κ.ο.κ.

Γ. Το δικαίωμα συμμετοχής στις συνεταιρικές συναλλαγές

Ο συνεταιρισμός έχει ως σκοπό πρωτίστως την ικανοποίηση των αναγκών των μελών. Η υλοποίηση του σκοπού προϋποθέτει τη συμμετοχή των συνεταίρων στις συνεταιρικές συναλλαγές. Περίπτωση αποκλεισμού του συνεταίρου από τις συνεταιρικές συναλλαγές συντρέχει μόνο στη περίπτωση διαγραφής του. Το δικαίωμα συμμετοχής στις συνεταιρικές συναλλαγές πηγάζει ευθέως από τη διάταξη που καθορίζει το σκοπό της Κοιν.Σ.Επ.

Σύσταση

Οι Κοιν.Σ.Επ. εγγράφονται στο Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας. Υποχρεούνται πριν από την έναρξη της δραστηριότητάς τους να υποβάλουν, για την καταχώρισή τους στο Μητρώο αυτό, αίτηση καθώς και τα δικαιολογητικά που απαιτούνται για την εγγραφή. Η υποβολή της αίτησης και των δικαιολογητικών γίνεται και ηλεκτρονικά.

Η υποβολή της δήλωσης έναρξης εργασιών της Κοιν.Σ.Επ. στην αρμόδια ΔΟΥ γίνεται μετά τη χορήγηση της βεβαίωσης εγγραφής στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας. Στη σφραγίδα, στα έντυπα, στα έγγραφα και στις συμβάσεις που συνάπτουν οι Κοιν.Σ.Επ. αναγράφεται υποχρεωτικά ο αριθμός εγγραφής τους στο Μητρώο.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Για τη σύσταση της Κοιν.Σ.Επ. τηρείται η διαδικασία ίδρυσης ενός αστικού συνεταιρισμού. Για τη σύσταση μπορεί να γίνει χρήση πρότυπου καταστατικού, το οποίο συμπληρώνεται από τους ιδρυτές της Κοιν.Σ.Επ.. Το περιεχόμενο του προτυποποιημένου καταστατικού ορίζεται με την απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης της παραγράφου 5 του άρθρου 17. Το πρότυπο καταστατικό της Κοιν.Σ.Επ. περιέχει τις απολύτως αναγκαίες σύμφωνα με τον παρόντα νόμο διατάξεις και κατά τα λοιπά παραπέμπει στις διατάξεις των οικείων νόμων. Ενδεικτικό πρότυπο καταστατικό διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή από το διαδικτυακό τόπο του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

Η οργανωτική δομή

Γενική Συνέλευση (Γ.Σ.)

Τα θέματα που αφορούν στις αρμοδιότητες, στη συγκρότηση και λειτουργία της Γενικής Συνέλευσης, διέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 5, του νόμου 4019/2011 και από τις διατάξεις του άρθρου 6 και τις διατάξεις των παραγράφων 1,3,4,5,6 και 7 του άρθρου 5 του ν. 1667/1986. Ειδικότερα:

Η Γενική Συνέλευση (Γ.Σ.) των μελών είναι το ανώτατο όργανο της Κοιν.Σ.Επ., αποφασίζει για κάθε υπόθεση που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα άλλου οργάνου και έχει την εποπτεία και τον έλεγχο των οργάνων της Διοίκησης.

Στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Γ.Σ. υπάγονται:

- α) Η τροποποίηση του καταστατικού.
- β) Η συγχώνευση, η παράταση της διάρκειας, η διάλυση και η αναβίωση της Κοιν.Σ.Επ..
- γ) Η έγκριση των ειδικών κανονισμών εργασίας και προσωπικού
- δ) Η συμμετοχή σε εταιρία και η αποχώρηση από αυτή.
- ε) Οι γενικοί όροι της δραστηριότητας της Κοιν.Σ.Επ., ανάλογα με τους σκοπούς της, ιδίως της συγκέντρωσης και της από κοινού πώλησης των προϊόντων.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

στ) Η έγκριση του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων χρήσης.

ζ) Η εκλογή και η απαλλαγή κάθε ευθύνης της Διοικούσας Επιτροπής (Δ.Ε.).

η) Η επιβολή εισφοράς στα μέλη για την αντιμετώπιση έκτακτων ζημιών ή άλλων εξαιρετικών καταστάσεων.

Η γενική συνέλευση της Κοιν.Σ.Επ., απαρτίζεται από όλα τα μέλη του, που συνέρχονται με σχετική απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής της Κοιν.Σ.Επ. τακτικώς, μία τουλάχιστον φορά κάθε χρόνο, και μέσα σε διάστημα τριών μηνών από τη λήξη της οικονομικής χρήσης. Η Γενική Συνέλευση των μελών συνέρχεται εκτάκτως εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα με συγκεκριμένο θέμα προς τη Διοικούσα Επιτροπή της Κοιν.Σ.Επ. από το 1/3 των μελών ή με απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής της Κοιν.Σ.Επ... Η πρόσκληση αναγράφει τον τόπο, την ημέρα και την ώρα που θα συνέλθει η συνέλευση και τα θέματα που θα συζητηθούν. Η πρόσκληση γνωστοποιείται στους συνεταίρους επτά τουλάχιστον ημέρες πριν από τη μέρα της γενικής συνέλευσης με προσωπικές επιστολές ή με άλλο πρόσφορο μέσο, που ορίζεται από το καταστατικό. Τα μέλη μετέχουν και ψηφίζουν στη γενική συνέλευση αυτοπροσώπως.

Διοικούσα Επιτροπή

Τα θέματα που αφορούν στις αρμοδιότητες, στη συγκρότηση και λειτουργία της Διοικούσας Επιτροπής (Δ.Ε.), διέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 6 του ν. 1667/1986, του νόμου 4019/2011 και από τις διατάξεις του άρθρου 6, τις διατάξεις των παραγράφων 1,3,4,5,6 και 7 του άρθρου 5 του ν. 1667/1986 και τις διατάξεις των παρ.7,8 και 9, του άρθρου 18 του κ.ν. 2190/1920. Ειδικότερα:

Η Διοικούσα Επιτροπή εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση, αποτελείται τουλάχιστον από τρία μέλη και απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και τα μέλη της, ενώ σε περίπτωση τριμελούς επιτροπής οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία των δύο μελών. Δεν εφαρμόζεται η παράγραφος 6 του άρθρου 26 του ν. 3867/2010

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Η διάρκεια της θητείας των μελών ορίζεται με το καταστατικό και δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη των πέντε ετών και μικρότερη των δύο. Η θητεία παρατείνεται μέχρι τη λήξη της προθεσμίας των τριών μηνών της παραγράφου 1 του άρθρου 5, εντός της οποίας πρέπει να συνέλθει η αμέσως επόμενη Γενική Συνέλευση των μελών. Εφαρμόζονται ανάλογα οι παράγραφοι 7,8 και 9 του άρθρου 18 του κ.ν. 2190/1920.

Η Διοικούσα Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά μία τουλάχιστον φορά τον μήνα, ή όποτε κριθεί αναγκαίο από το 1/3 των μελών της. Η σύγκληση της γίνεται από τον Πρόεδρο της κατά τα οριζόμενα στο καταστατικό της Κοιν.Σ.Επ. Αν ο Πρόεδρος αδρανή παρα την αναγκαιότητα, η σύγκληση διενεργείται από οποιοδήποτε μέλος της Διοικούσας Επιτροπής.

Πανελλαδική χαρτογράφηση Κοιν.Σ.Επ. *

Τελευταία ενημέρωση 15/03/2014 – αριθμός: 415 Κοιν.Σ.Επ. πανελλαδικά

Χαρτογράφηση ανά περιφέρεια

- Ανατολική Μακεδονία Θράκη – 23
- Αττικής – 172
- Βορείου Αιγαίου – 10
- Δυτικής Ελλάδας – 18
- Δυτικής Μακεδονίας – 4
- Ηπείρου – 4
- Θεσσαλίας – 31
- Ιονίων Νήσων – 5
- Κεντρικής Μακεδονίας – 52
- Κρήτης – 20
- Νοτίου Αιγαίου – 28
- Πελοποννήσου – 28
- Στερεάς Ελλάδας – 17

Χαρτογράφηση ανά κατηγορία

- Επανένταξης – 8
- Κοινωνικής Φροντίδας – 65
- Παραγωγικού και Συλλογικού – 322

Χαρτογράφηση ανά Νομό

- ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ – 2
- ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ – 8
- ΑΡΚΑΔΙΑΣ – 3
- ΑΡΤΑΣ – 1
- ΑΤΤΙΚΗΣ – 172
- ΑΧΑΙΑΣ – 9
- ΒΟΙΩΤΙΑΣ – 2
- ΔΡΑΜΑΣ – 7
- ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ – 2
- ΕΒΡΟΥ – 1
- ΕΥΒΟΙΑΣ – 2
- ΖΑΚΥΝΘΟΥ – 2
- ΗΛΕΙΑΣ – 6
- ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ – 11
- ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ – 3
- ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ – 1
- ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ – 44
- ΙΚΑΡΙΑΣ – 2
- ΚΑΒΑΛΑΣ – 9
- ΚΑΛΥΜΝΟΥ – 3
- ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ – 7
- ΚΕΡΚΥΡΑΣ – 2
- ΚΟΖΑΝΗΣ – 2
- ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ – 3
- ΚΥΚΛΑΔΩΝ – 4
- ΚΩ – 16
- ΛΑΚΩΝΙΑΣ – 3
- ΛΑΜΙΑ – 1
- ΛΑΡΙΣΣΗΣ – 7
- ΛΑΣΙΘΙ – 1
- ΛΕΣΒΟΥ – 3
- ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ – 11

- ΞΑΝΘΗΣ – 2
- ΠΕΙΡΑΙΑ – 1
- ΠΙΕΡΙΑΣ – 3
- ΡΕΘΥΜΝΟΥ – 6
- ΡΟΔΟΠΗΣ – 4
- ΡΟΔΟΥ – 2
- ΣΑΜΟΥ – 1
- ΣΕΡΡΩΝ – 2
- ΣΥΡΟΥ – 1
- ΤΡΙΚΑΛΩΝ – 4
- ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ – 12
- ΦΛΩΡΙΝΗΣ – 2
- ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ – 2
- ΧΑΝΙΩΝ – 2
- ΧΙΟΥ – 4.

*ο αριθμός των επιχειρήσεων είναι κατά προσέγγιση

Πηγή: <http://koinsep.org>

2.4 Κοι.Σ.Π.Ε.

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης θεσμοθετήθηκαν το 1999 με Ν.2716 του Υπουργείου Υγείας, οποίος ρυθμίζει το θεσμικό πλαίσιο της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης στη χώρα μας. Αποτελούν μια καινοτόμο μορφή συνεταιριστικής-επιχειρηματικής δράσης για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Συνιστούν ταυτόχρονα, συνεταιριστικές παραγωγικές-εμπορικές μονάδες με οικονομική δραστηριότητα, αλλά και μονάδες ψυχικής υγείας.

Οι Κοι.Σ.Π.Ε είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με περιορισμένη ευθύνη των μελών τους. Την εποπτεία και τη μέριμνα για την ανάπτυξη των Κοι.Σ.Π.Ε έχει η Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Εντάσσονται στην προσπάθεια του Υπουργείου Υγείας για τομεοποίηση των μονάδων ψυχικής υγείας καθώς προβλέπεται η λειτουργία ενός και μόνο Κοι.Σ.Π.Ε σε κάθε τομέα ψυχικής υγείας.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Οι Κοι.Σ.Π.Ε υπάγονται αυτοδικαίως και συμπληρωματικά στις διατάξεις του Ν. 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και άλλες διατάξεις». Ως φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας, οι Κοι.Σ.Π.Ε αποτελούν Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ένταξης (Κοιν.Σ.Ε.Π ένταξης) με σκοπό την ένταξη στην κοινωνική και οικονομική ζωή ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες Ομάδες πληθυσμού.

Οι ΚΟΙΣΠΕ είναι μια ιδιαίτερη μορφή συνεταιρισμού αφού ταυτόχρονα είναι παραγωγικές και εμπορικές μονάδες ενώ επίσης αποτελούν και μονάδες Ψυχικής υγείας που αποβλέπουν στην

κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

Βασικός στόχος είναι η κοινωνική, οικονομική και επαγγελματική τους ένταξη στις δομές της κοινωνίας. Η οικονομική τους αυτάρκεια αλλά και η ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων είναι οι άμεσοι στόχοι των συνεταιρισμών.

Μέλη της ΚΟΙΣΠΕ

Τα μέλη των ΚΟΙΣΠΕ μπορούμε να τα κατατάξουμε σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- ✓ Άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα σε ποσοστό μεγαλύτερο ή ίσο του 35% και πρέπει να είναι τουλάχιστον 15 ετών
- ✓ Επαγγελματίες ψυχικής υγείας, Εργαζόμενοι στο χώρο ψυχικής υγείας, δημόσιοι υπάλληλοι σε ποσοστό μικρότερο ή ίσο του 45%
- ✓ Νομικά πρόσωπα Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου ή άλλα φυσικά πρόσωπα σε ποσοστό έως 20% μετά σχετικής πρόβλεψης του καταστατικού των ΚΟΙΣΠΕ

Η οργανωτική δομή

Τα προβλεπόμενα από το νόμο όργανα για την διοίκηση ενός ΚΟΙΣΠΕ είναι :

- ✓ Η γενική συνέλευση

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- ✓ Το διοικητικό συμβούλιο
- ✓ Το εποπτικό συμβούλιο

Η Γενική συνέλευση

Η Γενική Συνέλευση είναι το ανώτατο όργανο του ΚΟΙΣΠΕ και είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο και την εποπτεία όλων των οργάνων του συνεταιρισμού. Στη Γ.Σ. μετέχουν όλα τα μέλη τα οποία και ψηφίζουν αυτοπροσώπως. Εκεί συμμετέχουν με δικαίωμα ψήφου όλα τα μέλη που κατέχουν υποχρεωτικές μερίδες ανεξαρτήτως του πόσες μερίδες έχουν. Η Γ.Σ. αποφασίζει για τα εσωτερικά θέματα του ΚΟΙΣΠΕ καθώς επίσης και για την συμμετοχή τους σε διάφορα προγράμματα και σχετικούς φορείς διακρατικής συμμετοχής.

Το Διοικητικό Συμβούλιο

Το Διοικητικό Συμβούλιο είναι ένα μικρό και ευέλικτο όργανο με επτά μέλη και επτά αναπληρωματικά τα οποία και εκλέγονται από την Γενική Συνέλευση. Η θητεία του είναι 3ετής.

Το Εποπτικό Συμβούλιο

Το Εποπτικό Συμβούλιο είναι τριμελές και εκλέγεται επίσης από τη Γενική Συνέλευση. Ο ρόλος τους είναι ο έλεγχος των πράξεων του ΔΣ και η τήρηση των αποφάσεων της Γ.Σ.

2.5 Α.Μ.Κ.Ε.

Βασικά χαρακτηριστικά

Οι Α.Μ.Κ.Ε. είναι φορείς εταιρικής δραστηριότητας με βασικό χαρακτηριστικό την μη διανομή κερδών στους εταίρους κατά το τέλος της χρήσης. Έχουν ως υποχρέωση να επανεπενδύουν τα κέρδη στην εταιρία με σκοπό την προαγωγή των στόχων της με βάση το καταστατικό της.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την σύμβαση της εταιρίας, δύο ή περισσότεροι εταίροι έχουν υποχρέωση να επιδιώκουν με κοινές εισφορές κοινό σκοπό

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

και ιδίως οικονομικό εκτός και αν στο καταστατικό η εταιρία περιγράφεται ως μη κερδοσκοπική. Οι εισφορές των εταίρων μπορούν να παρέχονται σε εργασία, σε χρήματα, σε αντικείμενα καθώς και σε άλλη παροχή. Αν δεν συμφωνήθηκε κάτι άλλο, οι εταίροι είναι υποχρεωμένοι σε ίσες εισφορές. Ο εταίρος αν δεν έχει γίνει διαφορετική συμφωνία, δεν έχει υποχρέωση να αυξήσει την εισφορά του ή να την συμπληρώσει αν μειώθηκε εξαιτίας ζημιών, μετά την πραγματοποίηση της.

Η οργανωτική δομή

Η διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων ανήκει σε όλους τους εταίρους καθώς και κάθε πράξη χρειάζεται τη συναίνεση όλων. Σε περίπτωση αμφιβολίας η απόφαση λαμβάνεται κατά πλειοψηφία η οποία υπολογίζεται με βάση τον συνολικό αριθμό των εταίρων.

Ο εταίρος έχει δικαίωμα να παραιτηθεί από τη διαχείριση που του έχει ανατεθεί μόνο για σπουδαίο λόγο. Όποιος παραιτηθεί χωρίς σπουδαίο λόγο, ευθύνεται για τη ζημία της εταιρίας από αυτή του την ενέργεια.

Ο εταίρος δεν έχει δικαίωμα να αμειφθεί για τη διαχείριση, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία.

Κάθε εταίρος έχει δικαίωμα να πληροφορείται αυτοπροσώπως για την πορεία των εταιρικών υποθέσεων, να εξετάζει τα βιβλία και τα έγγραφα, καθώς και να καταρτίζει περίληψη της οικονομικής κατάστασης της εταιρίας.

Οι εισφορές των εταίρων καθώς και οτιδήποτε αποκτάται για την εταιρία από τη διαχείριση της ανήκουν σε όλους τους εταίρους ανάλογα με την εταιρική μερίδα του καθενός, όπως και οτιδήποτε που απέκτησε ο διαχειριστής εταίρος στο όνομα του αντιπροσωπεύοντας την εταιρία, έχει υποχρέωση να τον καταστήσει κοινό όλων των εταίρων ανάλογα και πάλι με την εταιρική μερίδα του καθενός.

Χαρακτηριστικά διοίκησης

1. Η διαίρεση του κεφαλαίου σε «μερίδες», κάθε μια εκ των οποίων αποτελείται από εταιρικά μερίδια.
2. Συγκεκριμένοι όροι δημοσιότητας κατά την ίδρυση και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής της.
3. Η ορισμένη διάρκεια της. (αν και η παράληψη αναγραφής της διάρκειας δεν αποτελεί λόγο ακυρότητας της εταιρίας)
4. Η περιορισμένη ευθύνη των εταίρων.
5. Η λήψη αποφάσεων κατά πλειοψηφία, πλέον του μισού του όλου αριθμού των εταίρων, που εκπροσωπούν πλέον του μισού του όλου εταιρικού κεφαλαίο.

3 Αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Ντόμινο

Το αυτοδιαχειριζόμενο καφέ μπαρ "ντόμινο" είναι η συνέχεια της κολεκτίβας "ζεμμινάλ" που παρά τις δυσκολίες που υπήρχαν, στη συνέχεια δημιουργήθηκε ένα νέο εγχείρημα με την βοήθεια και συμμετοχή αλληλέγγυων ατόμων. Το ντόμινο αποτελεί ένα βιοποριστικό εγχείρημα το οποίο βασίζεται στις αρχές της αυτοδιαχείρισης. Σκοπός δεν είναι απλά το ξεπέραςμα της κρίσης αλλά η διάδοση της ιδέας της αυτοδιαχείρισης σαν απάντηση στο υπάρχον σύστημα.

Η νομική υπόσταση του εγχειρήματος είναι η μη κερδοσκοπική εταιρία "κοινωνική συνεταιριστική". Βασικοί στόχοι του εγχειρήματος είναι ο βιοπορισμός και η διάδοση της ιδέας της αυτοδιαχείρισης.

Απαραίτητο όργανο για τη λειτουργία του εγχειρήματος είναι η συνέλευση των μελών. Γίνεται 2 φορές τον μήνα και αποτελεί το μοναδικό μέσο λήψης αποφάσεων. Η παρουσία των μελών κρίνεται υποχρεωτική, οι αποφάσεις παίρνονται με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και αμοιβαίες υποχωρήσεις. Δεν υπάρχουν ιεραρχίες και η άποψη του καθενός είναι ισάξια. Επιθυμούμε την ομοφωνία, σε περίπτωση όμως δυσκολίας κοινής απόφασης πραγματοποιείται ψηφοφορία.

Τα μεροκάματα μοιράζονται σύμφωνα με την αρχή "από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του" Κ.Μαρξ. Συγκεκριμένα όλα τα μέλη συμβάλαμε (οικονομική εισφορά, προσωπική εργασία) για τη δημιουργία του εγχειρήματος, σημαντικός όμως παράγοντας για τον καθορισμό των μεροκάματων ήταν οι ανάγκες του καθενός. Η αμοιβή είναι ισόποση σε κάθε μέλος.

Στα πλαίσια της κουλτούρας που προωθείται, το ντόμινο εκτός από το διαφορετικό μοντέλο εργασίας και οργάνωσης προωθεί εναλλακτικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες (εκθέσεις , καλλιτεχνικά δρώμενα, ζωντανή

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

μουσική κα), καθώς για μας η τέχνη αποτελεί μέσο έκφρασης ιδεών και απόψεων.

Πηγή: κείμενο από τη γενική συνέλευση του Ντόμινο, 2013

Σωματείο Εργατοϋπαλλήλων
Βιομηχανικής Μεταλλευτικής

Σ.Ε. Βιο.Μετ.

Οι εργαζόμενοι της Βιομηχανικής Μεταλλευτικής απλήρωτοι από το Μάιο του 2011 και σε επίσχεση εργασίας με μεγάλα προβλήματα επιβίωσης αγωνίστηκαν να κρατήσουν μια πολύ δυναμική επιχείρηση παραγωγής δομικών υλικών ζωντανή και να κρατηθούν οι ίδιοι στην εργασία τους με αξιοπρέπεια.

Στη συνέχεια παραθέτουμε το ιδιωτικό συμφωνητικό για την αυτοδιαχείριση και τον εργατικό έλεγχο του εργοστασίου.

Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι, μέλη και μη του Σωματείου Εργαζομένων της Βιομηχανικής Μεταλλευτικής, υπογράφουμε και συμφωνούμε τα παρακάτω:

1. Αναλαμβάνουμε τη λειτουργία του εργοστασίου με όρους πλήρους αυτοδιεύθυνσης και εργατικού ελέγχου τόσο των παραγωγικών όσο των διοικητικών δομών του. Βασική και κεντρική αρχή λειτουργίας του εργοστασίου, της διεξαγωγής του αγώνα μας και κεντρικός όρος των μελλοντικών μας σχεδίων είναι η ισοτιμία στη συμμετοχή και στη λήψη των αποφάσεων, η οριζοντιότητα και η άμεση δημοκρατία. Κάθε είδους διάκριση, δυσμενής μεταχείριση, αποκλεισμοί και ετεροκαθορισμοί είναι εκτός του πλαισίου λειτουργίας μας και γίνεται κάθε προσπάθεια για την αποφυγή τέτοιων συμπεριφορών και πρακτικών που θέτουν εμπόδια στο χειραφετητικό μας πρόταγμα.

2. Ανώτατο όργανο αποτελεί η Γενική Συνέλευση των εργαζομένων. Αυτή συγκροτείται ως όργανο και αποφασίζει τόσο σε γενικό- προγραμματικό επίπεδο, όσο και για ειδικότερα θέματα, μπορεί δε να εξουσιοδοτεί

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

συγκεκριμένα μέλη της για την εκπροσώπηση του Σωματίου σε συγκεκριμένες διαδικασίες, και για τη διεκπεραίωση συγκεκριμένων ειδικά καθορισμένων υποθέσεων. Όλοι όσοι αναλαμβάνουν να εκπροσωπούν τη Συνέλευση ή να προβαίνουν σε συγκεκριμένες ενέργειες, υποχρεούνται σε λεπτομερή λογοδοσία.

3. Η συμμετοχή στη Γενική Συνέλευση είναι υποχρεωτική για όλα τα μέλη.

4. Οι αποφάσεις που λαμβάνει η Γενική Συνέλευση δεσμεύουν όλους και όλες, η δε υλοποίησή τους είναι υποχρεωτική ανεξάρτητα από τη συμφωνία ή τη διαφωνία με αυτές.

5. Αν μια απόφαση κριθεί από άτομο ή ομάδα ατόμων λανθασμένη ή μη εφαρμόσιμη, τούτο μπορεί να τεθεί ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης, η οποία και θα αποφασίσει αν τελικά θα πρέπει να αλλάξει αυτή, να μεταρρυθμιστεί ή να διατηρηθεί. Σε κάθε περίπτωση, μέχρι την εκ νέου συζήτηση, η απόφαση δεσμεύει πλήρως όλους και όλες, και υποχρεούνται να πράττουν τα δέοντα για την υλοποίησή της. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης σε ειλημμένη απόφαση, θα καθορίζονται ποινές από τη Γενική Συνέλευση, που μπορούν να κυμαίνονται από απλή επίπληξη έως την αργία, και σε βαριές περιπτώσεις τη διαγραφή.

6. Η ισοτιμία, εκτός από τη συμμετοχή στις αποφάσεις και τη χάραξη της στρατηγικής του υπό εργατικό έλεγχο εργοστασίου, περιλαμβάνει και τη συμμετοχή στις ζημίες και τα κέρδη του εργοστασίου.

7. Η Γενική Συνέλευση, έπειτα από διαβουλεύσεις και αφού τεθούν όλοι οι σχετικοί παράγοντες προς συζήτηση, μπορεί να ορίζει τη θέση στην οποία θα εργάζεται κάθε εργαζόμενος/η. Αυτός/ή, θα μπορεί να διατυπώνει επιφυλάξεις κατά τη συνέλευση, σε κάθε περίπτωση όμως οφείλει να συμμορφώνεται προς αυτό που του έχει υποδειχθεί από την τελευταία. Ακόμη, κάθε εργαζόμενος/η θα πρέπει, στα πλαίσια του εφικτού, να μάθει να λειτουργεί/ δουλεύει σε κάθε πόστο που θα του ζητηθεί και στο οποίο θα θεωρηθεί ότι είναι απαραίτητος/η.

8. Όσοι/ες υπογράφουν το παρόν συμφωνητικό δεσμεύονται ότι πληροφορίες οι οποίες κρίνονται σημαντικές για τη λειτουργία του εργοστασίου, για τη χάραξη της παραγωγικής αλλά και της πολιτικής μας στρατηγικής, και για τις μεταξύ μας σχέσεις (είτε τις έχουν λάβει στο

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

παρελθόν είτε τις αποκτήσουν στο μέλλον με οποιονδήποτε τρόπο, και κυρίως από τη διαδικασία εκπροσώπησης του συνεταιρισμού ενώπιον εταιριών, ιδιωτών και όποιων άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων) θα κοινοποιούνται στη Γενική Συνέλευση προς εκτίμηση και αξιοποίηση από κοινού και σε καμία περίπτωση δεν θα αποκρύπτονται.

Τα ως άνω συμφωνημένα αποτελούν τις βασικές αρχές της λειτουργίας του εργοστασίου με εργατικό έλεγχο και αυτοδιεύθυνση. Ο σεβασμός, τόσο σε επίπεδο αρχών, όσο και σε επίπεδο πρακτικό, αποτελεί υποχρέωση όσων υπογράφουμε το παρόν, το οποίο μπορεί να αλλάξει μόνο εφόσον η Γενική Συνέλευση κρίνει ότι πρέπει να επέλθουν αλλαγές σε αυτό. Στην περίπτωση αυτή, θα συνταχθεί νέο συμφωνητικό, έπειτα από συζήτηση στη συνέλευση, και θα υπογραφεί από όλους/ες.

Πηγή: Η γενική συνέλευση του σωματείου εργατοϋπαλλήλων της ΒΙΟ.ΜΕ.

Computerativa, εργατικός συνεταιρισμός

Ο εργατικός συνεταιρισμός Computerativa αποτελείται από ανθρώπους που το επαγγελματικό κι επιστημονικό τους αντικείμενο είναι η πληροφορική. Μέσα στο δύσκολο, για όλους τους εργαζόμενους και ανέργους, περιβάλλον της καπιταλιστικής κρίσης αποφασίσαμε να ενώσουμε τις δυνάμεις για να δημιουργήσουμε έναν συνεταιρισμό εργασίας που θα μας βοηθήσει να καλύψουμε τις βασικές μας ανάγκες.

Ο στόχος μας είναι η παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών πληροφορικής σε επιχειρήσεις, ιδιώτες και κοινωνικούς χώρους. Παρέχουμε μια ευρεία γκάμα υπηρεσιών που κυμαίνεται από επισκευές hardware κι εγκαταστάσεις software μέχρι το web design και το στήσιμο εταιρικών δικτύων. Χάρη στις διαδικασίες συλλογικής αυτομόρφωσης που έχουμε είμαστε σε θέση να διευρύνουμε όλο και περισσότερο τον κύκλο υπηρεσιών μας. Προωθούμε

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

την ελεύθερη ροή και πρόσβαση στην πληροφορία, τη γνώση και τον πολιτισμό, την ασφάλεια στο διαδίκτυο, την ανακύκλωση και την επαναχρησιμοποίηση παλιού hardware και τη χρήση ελεύθερου λογισμικού. Στην Computerativa δεν υπάρχουν αφεντικά κι υπάλληλοι. Μοναδικό όργανο λήψης αποφάσεων είναι η συνέλευση των εργαζομένων. Το κεφάλαιο και ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός δεν ανήκουν σε κάποιο άτομο αλλά στο ίδιο το εγχείρημα. Πιθανό πλεόνασμα πέρα από αυτό που έχουμε ορίσει ως δίκαιη αμοιβή για τους εργαζόμενους, διατίθεται για την εξυπηρέτηση των στόχων μας, την αναβάθμιση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού με σκοπό τη βελτίωση των υπηρεσιών μας, την ενίσχυση παρόμοιων συνεργατικών εγχειρημάτων και πιθανής δικτύωσής τους. Σκοπός μας είναι το εγχείρημα να μεγαλώσει και να πλαισιωθεί κι από άλλους ανθρώπους που ζούνε στην ανεργία και τη κακοπληρωμένη και μαύρη εργασία. Τυχόν διεύρυνση του εγχειρήματος δε θα σημαίνει τον διαχωρισμό των νέων εργαζόμενων καθώς αυτοί θα έχουν ακριβώς τις ίδιες υποχρεώσεις και δικαιώματα με τα ιδρυτικά μέλη του συνεταιρισμού. Έχοντας υπόψη ότι δε μπορούμε να δημιουργήσουμε μια νησίδα εργασιακής ελευθερίας μέσα στη γενικευμένη ανελευθερία προσπαθούμε να προωθήσουμε τις συνεργατικές μορφές εργασίας, τασσόμαστε στο πλευρό των υπόλοιπων εργαζόμενων συμμετέχοντας σε απεργίες και στεκόμαστε αλληλέγγυοι στους αγώνες τους. Οι εργαζόμενοι της Computerativa είμαστε σταθερά προσανατολισμένοι στον σκοπό της κοινωνικής απελευθέρωσης και προσπαθούμε ώστε ο συνεταιρισμός μας να είναι ζωντανό κύτταρο κι αναπόσπαστο κομμάτι του εργατικού και κοινωνικού κινήματος που παλεύει για την ατομική και κοινωνική αυτονομία.

Πηγη: <http://computerativa.org/>

Εκδόσεις των Συναδέλφων

Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων είναι αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα στο χώρο του βιβλίου. Ξεκίνησε το 2009 ως μια εκδοτική πρωτοβουλία στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Συλλόγου Υπαλλήλων Βιβλίου-Χάρτου Αττικής και σταδιακά αυτονομούμενο και διευρυνόμενο μετεξελίχθηκε σε μια αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα για την προώθηση ενός διαφορετικού πολιτισμού και μιας άλλης σχέσης με το βιβλίο, έξω από τη συγγνή λογική της «αγοράς» και του κέρδους, έξω από τα δεσμά της εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης. Ως εκ τούτου, οι Εκδόσεις των Συναδέλφων – Αυτοδιαχειριζόμενη Κοινότητα του Βιβλίου παρότι είναι τύποις μια κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση λειτουργεί αντιεραρχικά, χωρίς διευθύνοντες και διευθυνόμενους, αποφασίζει –στο πνεύμα της συναίνεσης– συλλογικά και δεν αποσκοπεί, φυσικά, στο κέρδος και στον πλουτισμό των μελών της αλλά στον ισότιμο και αξιοπρεπή βιοπορισμό τους. Ωστόσο το εγχείρημα, παρά τις προφανείς πολιτικές διαστάσεις του, δεν είναι αμιγώς πολιτικό. Δεν αποτελούμε μια ιδεολογικά συγκροτημένη μονολιθική συλλογικότητα που επιθυμεί να «επιβάλλει» μια συγκεκριμένη συνολική άποψη περί του κοινωνικώς πρακτέου αλλά μια εργασιακή κοινότητα που επιχειρεί εμπράκτως (όπως και άλλες) να μη συνθλιβεί ανάμεσα στις συμπληγάδες της ιδιωτικής οικονομίας και του κρατισμού. Χρόνια εργαζόμενοι (οι περισσότεροι) στο χώρο του βιβλίου και πιστεύοντας πως η γνώση είναι δύναμη στον αγώνα για μια κοινωνία διαφορετική από αυτήν όπου ζούμε, για μια κοινωνία όπου οι εργαζόμενοι θα έχουν λόγο για το τι παράγουν και πώς το παράγουν, ξεκινήσαμε αυτή την προσπάθεια. Θεωρούμε (χωρίς να τρέφουμε αυταπάτες) ότι το σπέρμα του καινούργιου κόσμου οφείλει να ενυπάρχει μέσα στον παλιό και ότι, εάν θέλουμε κάποτε να αλλάξουμε αυτό τον κόσμο, είναι ανάγκη από σήμερα να προετοιμαζόμαστε και στο υλικό αλλά και στο ανθρώπινο επίπεδο, μαθαίνοντας εμείς οι ίδιοι, ενίοτε και μέσα από συγκρούσεις, να λειτουργούμε «εδώ και τώρα» στο μέτρο των υποκειμενικών δυνατοτήτων

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

μας και των ασφυκτικών αντικειμενικών συνθηκών, κατά πώς ευαγγελιζόμαστε ότι θα λειτουργούμε αύριο.

Η εκδοτική φιλοσοφία μας συνίσταται στην ομολογουμένως αισιόδοξη (και για κάποιους αμφιλεγόμενη) παραδοχή ότι το βιβλίο δεν μπορεί να είναι απλώς ένα εμπόρευμα αλλά πρωτίστως ένα κοινωνικό αγαθό και ότι ο αναγνώστης δεν είναι απλός καταναλωτής αλλά εραστής του βιβλίου. Στην παραπάνω λογική δεν χωράνε εφήμερες «ευπώλητες» εκδόσεις που ξεχνιούνται λίγους μόλις μήνες μετά την έκδοσή τους –όπως τα φτηνά τηλεοπτικά σήριαλ– ούτε ασφαλώς βιβλία με την αισθητική «μπομπονιέρας». Και, πάνω απ’ όλα, δεν χωράνε βιβλία ακριβά, δυσπρόσιτα στο ευρύ κοινό, ειδικά στη σημερινή εποχή της οικονομικής κρίσης. Έτσι, με αγάπη και μεράκι, τυπώνουμε στα μέτρα του οικονομικώς εφικτού βιβλία κατά την κρίση μας αξιόλογα, καλαίσθητα (ελπίζουμε) και φτηνά, ώστε όλοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση στο καλό βιβλίο.

Πέρα από την έκδοση βιβλίων, ο συνεταιρισμός μας δραστηριοποιείται και στον τομέα της διακίνησης και πώλησης βιβλίων. Ήδη λειτουργεί το αυτοδιαχειριζόμενο βιβλιοπωλείο μας στην οδό Ερεσσού 35 στα Εξάρχεια, όπου μπορεί κανείς να βρει βιβλία όλων των αποχρώσεων της αριστερής, αντιεξουσιαστικής, ελευθεριακής και οικολογικής σκέψης, από μικρούς, εναλλακτικούς εκδοτικούς οίκους, που δεν «φιλοξενούνται» στα ράφια των γενικών βιβλιοπωλείων. Κι ακόμα, επιλεγμένη λογοτεχνία, σπάνια και εξαντλημένα βιβλία, καθώς και ένα τμήμα με προσφορές. Εξυπακούεται – εφόσον δεν εξασκούμε καμιάς μορφής αισθητική και πολιτική λογοκρισία– ότι κατόπιν παραγγελίας φέρνουμε οποιοδήποτε βιβλίο, οποιουδήποτε εκδοτικού οίκου. Τα βιβλία που εκδίδουμε και διακινούμε (εκτός από το βιβλιοχώρο μας) βρίσκονται σε επιλεγμένα βιβλιοπωλεία, σε κοινωνικούς χώρους και στέκια και απλωμένα στους πάγκους μας εκτίθενται σε δρόμους και πλατείες εμπλουτίζοντας διάφορες πολιτικές και πολιτισμικές εκδηλώσεις, συγκεντρώσεις και φεστιβάλ.

Πηγή: <http://ekdoseisynadelfwn.wordpress.com/>

Το Παγκάκι

Η επιθυμία μας για αυτό το πείραμα μας έφερε κοντά στα τέλη του 2008. Δεν βρεθήκαμε τυχαία. Οι δρόμοι μας συνέκλιναν σταδιακά από διαφορετικές πορείες. Εμπνευστήκαμε από πρωτοβουλίες ανθρώπων και κινημάτων σε όλο τον κόσμο που σε συνθήκες κρίσης, αντί να παραδοθούν στην απελπισία και την εξαθλίωση, επιχείρησαν να δώσουν συλλογικές απαντήσεις στο πρόβλημα της καθημερινής επιβίωσης. (...)

(...) Αυτό που επιχειρούμε να δημιουργήσουμε με αυτό το καφενείο είναι μια κολεκτίβα εργασίας. Η νομική μορφή που επιλέξαμε -επειδή στην Ελλάδα δεν κατοχυρώνεται νομικά η κολεκτίβα εργασίας- είναι ο αστικός συνεταιρισμός. Ένας συνεταιρισμός αλλιώτικος, χωρίς μετόχους-ιδιοκτήτες και ένας χώρος εργασίας χωρίς υπαλλήλους και αφεντικά.

Έτσι, αυτό το καφενείο ανήκει σε όσους και όσες κάθε φορά το δουλεύουν μετέχοντας στη συλλογικότητα. Για τη δημιουργία του συνεισφέραμε όλα τα μέλη ανάλογα με τις οικονομικές μας δυνατότητες αναλαμβάνοντας όμως από κοινού το ρίσκο και την ευθύνη.

Τα όποια κέρδη προκύπτουν μετά την πληρωμή των μισθών δεν μοιράζονται, αλλά μετά τη δημιουργία ενός αποθεματικού ταμείου και την εξόφληση του εσωτερικού δανείου (που θα επιτρέψει και την τυπική ανεξαρτησία του συνεταιρισμού από τα νυν μέλη του) θα χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση συλλογικών εγχειρημάτων ανάλογης λογικής και προοπτικής.

Βασικό όργανο λήψης αποφάσεων είναι η συνέλευση των μελών του συνεταιρισμού που αποτελείται από τις κάθε φορά εργαζόμενες. Ο τρόπος λήψης των αποφάσεων επιδιώκουμε να εμπεριέχει τη μέγιστη δυνατή συναίνεση όλων των μελών.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

(...)Πέρα από το εργασιακό, στο χώρο αυτό επιδιώκουμε να χωρέσουμε τις επιθυμίες μας συνολικά, στο βαθμό που είναι εφικτό. Με αυτό το κριτήριο προτιμήσαμε -στο μέτρο του δυνατού- τη συνεργασία με μικρούς παραγωγούς ή κοινότητες παραγωγών, επιλέξαμε να σερβίρουμε και να διακινούμε προϊόντα εναλλακτικού/αλληλέγγυου εμπορίου (καφέ από ζαπατιστικούς συνεταιρισμούς του Μεξικού, ζάχαρη από το Κίνημα των Χωρίς Γη στη Βραζιλία κ.ά.) διατηρώντας παράλληλα τις τιμές του καφενείου προσιτές σε όλους. Επίσης, επιλέξαμε να ακούμε και να προωθούμε μουσικές ελεύθερες (Creative Commons, Public Domain και ανεξάρτητες παραγωγές), επειδή δεν μας αρέσουν τα «πνευματικά δικαιώματα» που πνίγουν τη μουσική δημιουργία και οι καρποί τους μόνο στα χέρια των καλλιτεχνών δεν φτάνουν. Με το ίδιο κριτήριο επιλέγουμε και θέλουμε να λειτουργεί το καφενείο και ως χώρος φιλοξενίας εκδηλώσεων ενημέρωσης/προβληματισμού και πρωτοβουλιών που ανιχνεύουν δρόμους αυτοδιαχείρισης, αυτοοργάνωσης και άμεσης δράσης. (..)

Πηγή: <http://pagkaki.org/>

Συνεταιρισμός Αλληλέγγυας Οικονομίας

“Συν-Άλλοις”

Το φθινόπωρο του 2011 ξεκίνησε τη λειτουργία του ο μη-κερδοσκοπικός Συνεταιρισμός για την Αλληλέγγυα Οικονομία “Συν-Άλλοις”. Γεννήθηκε μέσα από μια πολύμηνη διαδικασία εσωτερικής διαβούλευσης του Σπόρου, όπου διαπιστώθηκε η ανάγκη καλύτερης οργάνωσης και υποστήριξης του διευρυνόμενου δικτύου διακίνησης των προϊόντων του εναλλακτικού και αλληλέγγυου εμπορίου. Στον πυρήνα, λοιπόν, του “Συν-Άλλοις” βρίσκεται μια εργασιακή κοοπερατίβα, που δουλεύει ώστε ο καφές του κινήματος των ζαπατίστας και τα άλλα προϊόντα των αγωνιζόμενων παραγωγών του παγκόσμιου Νότου (ζάχαρη, κακάο, τσάι κ.α.) να φτάσουν σε όσο το δυνατό περισσότερους ανθρώπους, βάσει πάντα των αρχών που θέσαμε στο “Σπόρο” τα προηγούμενα χρόνια.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα είναι, επίσης, η δική μας πρόταση απέναντι στο ζοφερό εργασιακό τοπίο των ημερών μας, για μια εργασία δημιουργική, ισότιμη και με κοινωνικό νόημα.

Εκτός από κέντρο διακίνησης σε πανελλαδικό επίπεδο, ο χώρος μας στο Θησείο λειτουργεί και ως σημείο διάθεσης των προϊόντων. Εκεί φιλοξενούμε και μια πληθώρα ελληνικών προϊόντων, τα οποία προμηθευόμαστε απ'ευθείας από εγχώριους παραγωγούς και συνεταιρισμούς, με τη μικρότερη δυνατή οικονομική επιβάρυνση για το κοινό. Πέρα, όμως, από τα προϊόντα, θέλουμε ο χώρος μας να αποτελέσει και σημείο διακίνησης ιδεών και ανταλλαγής γνώσεων. Στο πλαίσιο αυτό, διαμορφώνουμε το ευρύχωρο πατάρι μας ώστε να φιλοξενεί εκδηλώσεις και συνεντεύξεις, ελπίζοντας να συνεισφέρουμε στη γέννηση και νέων πρωτοβουλιών.

Πηγή: <http://synallois.org/>

Ο Κοχλίας, Συνεργατικό φροντιστήριο

Το συνεταιριστικό φροντιστήριο "Κοχλίας" αποτελεί την υλοποίηση ενός εγχειρήματος για την παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών εκπαίδευσης από καθηγητές διαφόρων ειδικοτήτων προς τους Ρεθυμνιώτες μαθητές. Ο Κοχλίας ως αστικός κοινωνικός συνεταιρισμός για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τον πολιτισμό μέσω της συνεργασίας και της συλλογικής προσπάθειας αποδέχεται και διευρύνει το δίκτυο που έχουν δημιουργήσει άλλοι συνεταιρισμοί για την αλληλέγγυα οικονομία και το εμπόριο, με σκοπό την ανάδειξη της ανθρώπινης εργασίας μέσω των συλλογικοτήτων. (...)

(...) Ως συνεταιριστικό φροντιστήριο επιδιώκουμε, πρώτα απ' όλα, μια θετική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών του και ταυτόχρονα με τους μαθητές του. Η διαδικασία της μάθησης οφείλει –όπως πρέπει να είναι–

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα
ποιοτική και προσαρμοσμένη στις ανάγκες των μαθητών. Με έμφαση
στην ποιότητα και σε μια ευρύτερη πολιτισμική ανάπτυξη του ατόμου-
μαθητή, επιδιώκουμε να προσφέρουμε μια ολόπλευρη και ολοκληρωμένη
στήριξη στους μαθητές αποφεύγοντας τη μονοδιάστατη, μη δημιουργική
εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσω της συνδυαστικής χρήσης παιδαγωγικών
μεθόδων και την αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας στην
εκπαίδευση (π.χ. διαδραστικοί πίνακες, χρήση Η/Υ) σκοπός μας είναι η
ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας του μαθητή, η μύησή του στη
διαδικασία της μάθησης και εν τέλει η κατάκτηση της γνώσης μέσω της
βιωματικής μάθησης. (...)

(...) Τα δίδακτρα προέκυψαν με τέτοιο τρόπο ώστε μέσω αυτών να
καλύπτονται τα λειτουργικά έξοδα του χώρου και η μισθοδοσία των
καθηγητών του. Στόχος δεν αποτελεί η κερδοσκοπία αλλά η επιδίωξη
ενός συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών
συμφερόντων. Ως συνεταιριστική επιχείρηση έχει απλά οικονομικούς
σκοπούς που εξυπηρετούν απλώς την πραγμάτωση των μη
κερδοσκοπικών σκοπών της. (...)

Πηγή: <http://koxlias.org/>

Το Χαλικούτι

Το Χαλικούτι είναι ένα από τα πρώτα συνεργατικά και αυτοδιαχειριζόμενα
καφενεία της Κρήτης. Σε καιρούς χαλεπούς όπου η αξιοπρέπεια και η
δημιουργικότητα αμφισβητούνται καθημερινά, αποφασίσαμε να
προτάξουμε έναν άλλο τρόπο οργάνωσης της εργασίας συλλογικό, με
σχέσεις σεβασμού, συντροφικότητας και αλληλεγγύης ανάμεσά μας. Στο
Χαλικούτι δεν θα συναντήσετε ιδιοκτήτη ή μέτοχο, αφεντικό ή υπάλληλο
παρά μόνο ισότιμα και συνυπεύθυνα μέλη μιας κολεκτίβας εργασίας.

Ξέροντας ότι η εξωτερίκευση του εγχειρήματος μέσω της διασποράς του
είναι η μοναδική στρατηγική επιβίωσης και επέκτασής του στον κοινωνικό
ιστό, η συνέλευση του Κιβωτίου συμμετέχει στο Δίκτυο εργασιακών

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

κολεκτίβων , ενισχύει υλικά και μη παρόμοια εγχειρήματα σε ολόκληρη την επικράτεια, λειτουργεί ως πεδίο ελεύθερης έκφρασης και πειραματισμού, ενισχύει τα αυτοοργανωμένα εκδοτικά και πολιτιστικά εγχειρήματα.

Με αυτά τα κριτήρια επιλέγουμε να σερβίρουμε και να διακινούμε προϊόντα εναλλακτικού/αλληλέγγυου εμπορίου : καφέ από ζαπατιστικούς συνεταιρισμούς του Μεξικού, ζάχαρη από το Κίνημα των Χωρίς Γη στη Βραζιλία, ποιοτικά προϊόντα από ντόπιους παραγωγούς και γυναικίους συνεταιρισμούς του νησιού: ρακή, τσίπουρο, ποικιλίες βιολογικών κρασιών, βότανα, χυμούς, γλυκά του κουταλιού, γαλακτοκομικά και φυσικά τα απαραίτητα συνοδευτικά πιάτα. Πάνω απ' όλα όμως δημιουργήσαμε ένα χώρο ψυχαγωγίας για να μοιραστούμε ιδέες, ερωτήματα και όνειρα.

Το Χαλικούτι είναι ένα καφενείο που επιδιώκει να συνεχίσει και όχι να μιμηθεί την έννοια του παραδοσιακού: η σχέση τιμής και προϊόντος, η αισθητική του χώρου σε σχέση με τους ανθρώπους που του δίνουν ζωή καθώς και η σεβασμός ανάμεσα σε σας και σε αυτόν που εργάζεται στο χώρο είναι τα βασικά συστατικά αυτού που ονομάζουμε ποιοτικό και παραδοσιακό.

Πηγή: <http://toxalikouti.org/>

Το Μπεγίρι

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που μας έσπρωξαν να ξεκινήσουμε αυτό το συνεταιριστικό παντοπωλείο-μανάβικο. Το γεγονός ότι η τροφή έχει γίνει ένα εμπορευματοποιημένο προϊόν με την εμφάνιση να υπερισχύει της ποιότητας η οποία, όταν υπάρχει, ακολουθείται από μια τιμή μη προσβάσιμη σε όλους. Όπως και το ότι οι απρόσωπες συναλλαγές με γνώμονα το κέρδος πλημμυρίζουν την καθημερινότητά μας. Τέλος, οι δυσμενείς και άνισες εργασιακές σχέσεις αποτελούν από κοινού τους λόγους που επιλέξαμε ένα άλλο δρόμο. Το κοινωνικό και οικονομικό αδιέξοδο με τη μορφή της πολυχρησιμοποιημένης 'κρίσης' έκανε ακόμα πιο φανερά το μέγεθος και την κρισιμότητα των προαναφερθέντων ζητημάτων

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

και επιβεβαίωσε ακόμα πιο έντονα τις εναντιώσεις μας σε αυτά. Επομένως, η απόφαση να ξεκινήσουμε το 'Μπεγίρι' δεν ήρθε δύσκολα.

Σκοποί

Για μας η συλλογική εργασία φάνταζε ανέκαθεν μονόδρομος στον κόσμο του ατομικισμού και του δίπολου αφεντικό-εργαζόμενος. Οραματιζόμαστε συλλογικούς χώρους δουλειάς για όλους όσοι θέλουν μέσω της εργασίας τους να διασφαλίσουν την προσωπική τους αξιοπρεπή διαβίωση προσφέροντας εξίσου στο κοινωνικό σύνολο. Συνυπάρχοντας χωρίς διαχωρισμούς, με μοναδικό γνώμονα την πίστη στην αρχή της ισότιμης και αλληλέγγυας σχέσης, σε κάθε της μορφή. Και όσο ο φόβος, η καχυποψία, ο κοινωνικός κανιβαλισμός κυριαρχούν στις ζωές μας, τόσο πιο αποφασισμένοι αισθανόμαστε για την επιλογή μας να λειτουργούμε συλλογικά.

Σκοπός μας, λοιπόν, με το εγχείρημα αυτό είναι η δημιουργία σχέσεων που θα βασίζονται στην εμπιστοσύνη και το συλλογικό όφελος –τόσο με τους ανθρώπους που μας προμηθεύουν όσο και με αυτούς που προμηθεύονται από μας- και όχι σε ατομικιστικές χρηματικές αρχές για την όσο το δυνατόν κερδοφόρα συμφωνία. Η ταυτότητα του συνεταιρισμού μας οραματίζεται να έχει ως κέντρο τις ανάγκες του συνόλου των ανθρώπων που τον απαρτίζουν: αγρότες, μεταποιητές, καταναλωτές και εμάς. Με βάση αυτό το συλλογικό συμφέρον θέλουμε να παίρνουμε αποφάσεις ενάντια στην εταιρική/ ατομική κερδοσκοπία και στην ανθρώπινη αλληλο-εκμετάλλευση.

Επιπλέον, θεωρήσαμε βασική αρχή για τη λειτουργία μας το να δώσουμε προτεραιότητα στη δημιουργία σχέσεων με ανθρώπους της γειτονιάς, της πόλης και του νομού μας (χωρίς να αποκλείουμε σχέσεις γεωγραφικά ευρύτερες), όσο και στη δικτύωση με άλλα εγχειρήματα παρόμοιων αξιών και πρακτικών. Ελπίζουμε να δραστηριοποιήσουμε παραγωγικά και να αλληλο-ενισχύσουμε οικονομικά και κοινωνικά ανθρώπους που έχουν τη δυνατότητα ποιοτικής παραγωγής όσο μικρή και αν είναι αυτή, ακόμη και στο μέγεθος του μικρού μπιστοπιού της γειτόνισσάς μας.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Η θέληση για σεβασμό και αλληλοεκτίμηση στις σχέσεις μας δεν περιορίζεται μόνο στις ανθρώπινες αλλά επεκτείνεται και σε αυτές με το φυσικό περιβάλλον.

Πηγή: <http://mpeyiri.gr/>

Συνεταιρισμός 'Το Κιβώτιο'- Εσωτερικός Τρόπος Λειτουργίας

Η νομική και εμπορική υπόσταση Αστικός Συνεταιρισμός για την Αλληλέγγυα Οικονομία 'Το Κιβώτιο' επιλέχθηκε γιατί, κατ' εμάς, αντιπροσωπεύει ένα ισότιμο και οριζόντιο τρόπο δομής, οργάνωσης και λήψης αποφάσεων χωρίς ιεραρχία και διοικητικά συμβούλια, χωρίς διαχωρισμό ανάμεσα σε αφεντικό και υπαλλήλους. Σε αυτή τη μορφή δεν υπάρχουν ποσοτώσεις του μετοχικού κεφαλαίου, ατομική εταιρική ιδιοκτησία και επενδυτικές λογικές. Δηλαδή όλα θα είναι κοινά και ίσα για όσο διάστημα ο καθένας και η καθεμιά μας συμμετέχει στο συνεταιρισμό, χωρίς δυνατότητα πώλησης του μετοχικού κεφαλαίου σε μια ενδεχόμενη έξοδο μέλους από αυτόν. Λειτουργούμε με ισότητα, αλληλοκατανόηση, συντροφικότητα και αλληλεγγύη. Γυρίζουμε την πλάτη στους μηχανισμούς της κερδοσκοπίας, στην εκμετάλλευση, στην απληστία, στο φασισμό που μας περιβάλλει και σε καθετί που καταστρέφει ή αποδυναμώνει τους κοινωνικούς δεσμούς καλλιεργώντας φόβο, μίσος και τελικά απομόνωση.

Το Χαλικούτι είναι ο δημόσιος χώρος του αστικού συνεταιρισμού «το Κιβώτιο ΣΥΝ.ΠΕ» στόχος του οποίου είναι η προώθηση κάθε μορφής αλληλέγγυας και εναλλακτικής οικονομίας, η ενίσχυση και διάδοση παρόμοιων εγχειρημάτων και η διαμόρφωση μιας νέας κουλτούρας σε σχέση με την οργάνωση στους χώρους εργασίας και παραγωγής. Για την ίδρυση του συνεταιρισμού εμπνευστήκαμε από πρωτοβουλίες ανθρώπων

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα και κοινοτήτων που σε συνθήκες κρίσης αντί να βυθιστούν στην εξαθλίωση και στην εξατομίκευση επέλεξαν το δρόμο της συλλογικής απάντησης στο πρόβλημα της καθημερινής επιβίωσης.

Την προσπάθεια αυτή επεκτείνει το αυτοδιαχειριζόμενο μανάβικο-μπακάλικο «Μπεγίρι» ακριβώς απέναντι από το χώρο του καφενείου. Το Μπεγίρι εμπυχώνεται από μέλη του συνεταιρισμού και της αγροτικής τους κολεκτίβας. Η οριζόντια συνέλευση του Κιβωτίου διευρύνεται συμπληρώνοντας τους κρίκους μιας αλληλέγγυας αλυσίδας αυτοδιαχείρισης στο Ρέθυμνο.

Πηγή: : <http://mpeyiri.gr/>

4 Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την έρευνα που έχει προηγηθεί, για το μεγαλύτερο κομμάτι των ανθρώπων που στηρίζουν την αυτοδιαχείριση, η ίδια δεν αποτελεί μονό έναν τρόπο οργάνωσης μιας επιχείρησης αλλά έχει σε μεγάλο βαθμό ένα πολιτικό υπόβαθρο. Για τον κόσμο αυτόν η αυτοδιαχείριση αντανακλά την ισότητα και την αλληλεγγύη τόσο σε εργασιακό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Καθημερινά αναδύονται όλο και περισσότερες κολεκτίβες εργασίας στην Ελλάδα, οι οποίες δεν υπάρχουν μόνο για να καλύψουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες αλλά και για την προώθηση αυτών που πιστεύουν τα άτομα που τις αποτελούν.

Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις που έχουνε παρθεί, είναι εμφανές ότι στους ανθρώπους που καταπιάστηκαν για πρώτη φορά με τον όρο αυτοδιαχείριση, έγινε μια μεγάλη αλλαγή σκέψης και συμπεριφοράς απέναντι στους υπόλοιπους αυτοδιαχειριζόμενους εργάτες αλλά και στην υπόλοιπη κοινωνία. Υπήρξε μια γρήγορη συλλογικοποίηση του ατόμου, προσπερνώντας λογικές ατομισμού και προσωπικού συμφέροντος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία σχέσεων αλληλεγγύης μεταξύ των εργατών, όπου το κάθε μέλος συμμερίζεται τις ανάγκες του άλλου και αναλόγως καταμερίζεται η εργασία, αλλά και μεταξύ των ίδιων των εγχειρημάτων. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα, δανεισμού είτε χρημάτων άτοκα είτε πάγιου εξοπλισμού, με σκοπό την υποβοήθηση του εγχειρήματος και μάλιστα άξιο αναφοράς είναι η επιθυμία των περισσότερων να δημιουργηθεί ένα κοινό ταμείο αλληλεγγύης, που θα μπορεί να χρηματοδοτεί νέα εγχειρήματα. Ένα ακόμα συμπέρασμα αυτής της εργασίας, βασιζόμενο στις σχέσεις αλληλεγγύης μεταξύ των εγχειρημάτων και της κοινωνίας, είναι ότι η πολιτική τιμολόγηση των παραγόμενων προϊόντων και παρεχόμενων υπηρεσιών, η οποία βασίζεται στον συνδυασμό χαμηλής τιμής και υψηλής ποιότητας με σκοπό ο καθένας να έχει πρόσβαση σε αυτά. Αυτό είναι εφικτό καθώς βασικό πρόταγμα των αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων είναι ο αξιοπρεπής βιοπορισμός και όχι ο πλουτισμός. Τέλος, παρατηρήθηκε ότι όταν ο εργάτης αποκομίζει ο ίδιος

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

τους καρπούς της προσπάθειας του και νιώθει κομμάτι της επιχείρησης, αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ευχάριστου εργασιακού περιβάλλοντος στο οποίο ο εργάτης γίνεται πολύ πιο αποδοτικός και υπεύθυνος, με άμεσο αντίκτυπο στην ψυχολογική του ανάταση.

Ωστόσο, δεν είναι σωστό να παραβλεφθεί το γεγονός ότι προκύπτουν και προβλήματα μέσα στις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις, που οφείλονται είτε στον ανθρώπινο παράγοντα είτε στην ίδια την φύση του εγχειρήματος. Για παράδειγμα, σε πολλά εγχειρήματα λόγω διαφορετικών πολιτικών αφητηριών και νοοτροπιών, τα μέλη αναλώνονται σε πολυάριθμες συνελεύσεις και συζητήσεις που καταλήγουν σε μια γραφειοκρατία. Έτσι και σε συνδυασμό με τη συσσώρευση των ευθυνών, καταναλώνεται αρκετός προσωπικός χρόνος και γίνεται σπατάλη ενέργειας. Ακόμα, όπως έχει προαναφερθεί, λόγω του ανθρώπινου παράγοντα και των διαφορετικών προσωπικοτήτων που αποτελούν το εγχείρημα, παρατηρείται μια χαλαρότητα και ασυνέπεια που οφείλεται στην έλλειψη πειθαρχίας. Αυτό το κενό έρχονται να καλύψουν σχέσεις εξουσίας που μπορεί να δημιουργηθούν μεταξύ ατόμων με μεγαλύτερη υπευθυνότητα, εμπειρία και γνώσεις. Τα παραπάνω προβλήματα, τα οποία είναι κυρίως εσωτερικού χαρακτήρα, μπορούν να αποφευχθούν με σωστή συνεργασία, αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων και συλλογικό πνεύμα.

Το τελευταίο, και ίσως το σημαντικότερο συμπέρασμα αυτής της εργασίας εστιάζει στην Ελλάδα της κρίσης και στο αν η αυτοδιαχείριση μπορεί να είναι μια εφικτή λύση. Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, η αυτοδιαχείριση δεν αποτελεί εξ' ολοκλήρου τη λύση καθώς το περιβάλλον γύρω της είναι εξαιρετικά δύσκολο για να επιβιώσει και θέτει όρια στην ανάπτυξή της. Παρόλα αυτά, είναι ένα μέσο που μπορεί να συντελέσει σε μεγάλες αλλαγές τόσο στον εργασιακό τομέα όσο και στον κοινωνικό.

5 Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Μπούρντε Υ. & Γκιγιέρμ Α. (1977). Αγώνες για την αυτοδιαχείριση . Ανδρομέδα
- Naville P., (1986). Ο χρόνος, η τεχνική, η αυτοδιαχείριση. Praxis.
- Μάρκοβιτς Μ., (1975). Αυτοδιαχείριση. Επίκουρος.
- Καρντέλι Ε., (1990). Οι δημοκρατικοί δρόμοι στη σοσιαλιστική κοινωνία: δημοκρατία, σοσιαλισμός, αυτοδιαχείριση. Θεμέλιο.
- Σούχου Α., (1975). Κολλεκτιβισμός και αυτοδιαχείριση στη Ισπανία 1936-39 . Επίκουρος.
- Χότζια Ε., (1979). Η Γιουγκοσλαβική «Αυτοδιαχείριση». Καπιταλιστική Θεωρία & Πράξη. Πορεία.
- Κωστόπουλος Σ., (1984). Αυτοδιαχείριση. Στοχαστής.
- Καρντέλι Ε. & Ζούκιν Σ. & Μάρκοβιτς Μ., Γιουγκοσλαβική αυτοδιαχείριση. Υπέρ και κατά. Ανδρομέδα.
- Reed J., Πώς λειτουργούν τα σοβιέτ. Εργατική Δημοκρατία.
- Φέρρο Μ., (1998). Από τα σοβιέτ στον γραφειοκρατικό κομμουνισμό. Νησίδες.
- Χασιώτης Λ., (2013). Η κολλεκτιβοποίηση στην Ισπανία, 1936-1939, μαρτυρίες και κριτικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις των ξένων

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- Χαραλάμπους Κ., (1997). Ο συνεταιριστικός τρόπος παραγωγής και η μετάβαση στον Σοσιαλισμό. Το αντικείμενο της κοινωνιολογίας: Ο βιο-ανθρωπο-κοινωνικός σχηματισμός. Οδησέας
- D. Guerin, F. Mintz, Organizacion Socialista Libertaria, L. Esquerre, G. Davranche, M. Hassoun, J. L. H. Bautista, Lia από FdCA, M. Nestor, M. Haldimann, V. C. Fisera, C. Piaget, (2013), Αυτοδιαχείριση: μια ιδέα πάντα επίκαιρη, Εκδόσεις συναδέλφων
- Νικολόπουλος Τ. & Καπογιάννης Δ., (2012), Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Εκδόσεις συναδέλφων
- Θεοδωρούδης Θ., Συλλογές κειμένων, Αυτοδιαχείριση: ο κομμουνισμός ως πράξη, επιμέλεια έκδοσης Θεοδωρούδης Θ.

Σημειώσεις από συνέδριο/ημερίδα:

- Μανώλης Τζουβελέκας, Κωνσταντίνα Zoehrer, (2014), 5^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, «Ο νόμος 4019/2011 - Προϋποθέσεις λειτουργίας της Κοινωνικής Οικονομίας για μια βιώσιμη αγορά εργασίας», Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Στέλιος Καζνέσης, (2012) Ημερίδα παρουσίασης του έργου: «Αποστολή για την Κοινωνική Ένταξη και Απασχόληση Ευάλωτων Ομάδων», Αποστολική Διακονία

Οδηγοί:

- Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, «Δραστηριότητες στον Τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας», (2005)
- Οδηγός Κοινωνικών Επιχειρήσεων, Τ.Ε.Ι. Σερρών, Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας (Μο. Κ.Ε)

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Ιστότοποι:

- <http://www.koispe.gr/>,
- <http://koinsep.org/>

6 Παράρτημα

Συεντεύξεις

A. Συνέντευξη από το αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα: **Το παγκάκι**

Έτος: 2010

Μορφή: Αστικός συνεταιρισμός

Άτομα:9

1. Τι είναι για εσάς η αυτοδιαχείριση; Την χρησιμοποιείται μόνο ως εργαλείο βιοπορισμού ή έχει και άλλη χροιά;

Η αυτοδιαχείριση για εμάς δεν είναι μόνο για βιοποριστικούς λόγους αλλά το εγχείρημα μας έχει σκοπό την προπαγάνδισή του όρου με πολιτικό υπόβαθρο. Η οργάνωση της εργασίας χωρίς αφεντικά, η προώθηση της ιδέας, όχι απλά ο πολλαπλασιασμός των εγχειρημάτων, η χρήση της αυτοδιαχείρισης ως θεσμός συνεργασίας αποτελούν μια άλλη επιλογή με τη δυνατότητα της δόμησης μια διαφορετικής κοινωνίας και μια άλλης οικονομίας.

2. Το αλληλέγγυο εμπόριο που προωθείται μέσω της αυτοδιαχείρισης μπορεί και πρέπει να είναι ανταγωνιστικό για να επιβιώσει στην ελεύθερη αγορά; Και αν ναι με ποιους όρους; (πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας και οι κοινωνικές σχέσεις)

Πρέπει να ελέγχουμε το κόστος και να βάζουμε ένα περιθώριο κέρδους το οποίο θα παίρνει υπόψη του την κοινωνία σε συνολικό επίπεδο. Δηλαδή θέλουμε να εξασφαλίσουμε μια αξιοπρεπή τιμή για τον πελάτη αλλά σε συνδυασμό με την ποιότητα. Σκοπός του

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

εγχειρήματος δεν είναι η συσσώρευση και ο πλουτισμός των εργαζομένων.

3. Έχετε πάρει κάποια επιδότηση από το ελληνικό κράτος ή από την ΕΕ ή κάποια άλλη εξωτερική χρηματοδότηση π.χ. δάνειο τράπεζας; Αν ναι, γιατί; Αν όχι, γιατί;

Από τις αποφάσεις της συνέλευσης:

Δεν δεχόμαστε επιχορηγήσεις από Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επιδότησεις από κρατικούς θεσμούς (ΟΑΕΔ, ΙΚΑ, προγράμματα ανεργίας...) μπορούν να γίνουν δεκτές κάτω από προϋποθέσεις που συζητιούνται στη συνέλευση. Τέτοιου τύπου επιδοτήσεις εάν αποφασιστούν πηγαίνουν στην κολεκτίβα και δεν μοιράζονται στα μέλη

Όχι, δεν έχουμε πάρει καμία επιδότηση από κράτος, ΕΕ, τράπεζα για λόγους εξάρτησης και για να διατηρήσουμε την αυτονομία του εγχειρήματος. Δεν θα θέλαμε να έχουμε σχέσεις με ΕΕ. Ωστόσο, δεν αφορίζουμε και όσους ήταν αναγκασμένοι να πάρουν κάποια επιδότηση για να επιβιώσουν, αλλά εμείς δεν θέλουμε.

4. Ποία είναι η ανταπόκριση του κόσμου στο δικό σας αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα;

Πολύ θετική θα μπορούσαμε να πούμε, ειδικά το πρώτο διάστημα που προσπαθούσαμε εδραιώσουμε το εγχείρημα μας, όταν ακόμα δεν είχαμε βγάλει τις άδειες λειτουργίας. Υπάρχει κατανόηση του κόσμου για τους εργαζομένους, με καλό εργασιακό περιβάλλον. Θα λέγαμε ότι αγκαλιάστηκε και από την γειτονιά γρήγορα.

5. (όποια και αν είναι η ανταπόκριση) πιστεύετε ότι οφείλεται στο γεγονός ότι λειτουργείτε με όρους αυτοδιαχείρισης;

Ναι σε μεγάλο βαθμό. Υπάρχει κόσμος που το στήριξε και εκτιμάει το εγχείρημα γι αυτό που είναι και έρχονταν από την άλλη άκρη της Αθήνας μόνο και μόνο για να μας στηρίξει. Αλλά και άλλος κόσμος που έρχεται για την τιμή και την ποιότητα του καφέ. Ακόμα, το όλο εγχείρημα άλλαξε και την σκέψη της γειτονίας που θεωρούσαν ότι πρέπει να υπάρχει αφεντικό για να λειτουργήσει κάτι.

6. Το Ελληνικό κράτος είναι φιλικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις;

(προσωπική άποψη) αδιάφορο θα έλεγα. Σίγουρα δεν υπάρχει στοχευμένη καταστολή από τα κρατικά του ιδρύματα π.χ. ΣΔΟΕ, ΙΚΑ. Θα λέγαμε ότι έκανε μια προσπάθεια προώθησης της κοινωνικής οικονομίας αλλά δεν στηρίχθηκε ιδιαίτερα από το ίδιο το κράτος. Στην αρχή έθεσαν καλύτερους συντελεστές φορολόγησης για τις Κοιν. Σ. Επ. αλλά το πήραν πίσω, θα έλεγα ότι γενικά υπάρχει μια άγνοια για τον θεσμό ολόκληρο από εφορία και κράτος.

7. Ποία είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα που έχετε να αντιμετωπίσει ως αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση α) από εσωτερικούς παράγοντες και β) από εξωτερικούς παράγοντες;

Τα πιο σημαντικά προβλήματα που έχουμε να αντιμετωπίσει είναι:

α) από εσωτερικούς παράγοντες:

-αυξημένα πολιτικά χαρακτηριστικά με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να βρεις άτομα να ανταπεξέλθουν και στον εργασιακό και στο πολιτικό. Για εμάς είναι πολύ σημαντικό να ισορροπεί ο εργασιακός τομέας με τον πολιτικό. Έτσι κάποιο άτομο που δεν σέβεται τους όρους της συνέλευσης και μπορεί να αυθαιρετεί, υπάρχει περίπτωση και να διαγραφεί.

β) από εξωτερικούς παράγοντες:

Δεν θα ήθελα να πω.

8. Η δικτύωση αυτοδιαχειροζόμενων επιχειρήσεων μπορεί να λύσει προβλήματα που προκύπτουν και είναι σκόπελος για την προώθηση της αυτοδιαχείρισης; (π.χ. άτοκη χρηματοδότηση νέων εγχειρημάτων) Και ποία προβλήματα θα μπορούσε να λύσει στη δική σας περίπτωση;

Η δικτύωση θα μπορούσε να συμβάλλει υποβοηθητικά με την δημιουργία νέων εγχειρημάτων. Αυτή τη στιγμή υπάρχει σε άτυπη μορφή μεταξύ λίγων εγχειρημάτων και αποτελεί πρωτοβουλία μερικών. Μια συντονισμένη δικτύωση θα μπορούσε να βοηθήσει σε επίπεδο τεχνογνωσίας και από κοινού προώθηση των εγχειρημάτων.

9. Ποίος είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων; Και αν αντιμετωπίζετε προβλήματα στις λήψεις αυτών;

Λαμβάνουμε τις αποφάσεις μας συναινετικά χωρίς βέτο και με στάση εκτός. Συναινετικά γιατί δεν θέλουμε την ομοφωνία αλλά τη συνδιαμόρφωση για να λάβουμε μια απόφαση. Χωρίς βέτο για να μην μπορεί η μειοψηφία να επιβάλλεται. Ωστόσο, όποιος διαφωνεί και δεν θέλει να συμμετέχει σε κάποια απόφαση μπορεί να κρατήσει στάση εκτός, δηλαδή ούτε θα στηρίξει ούτε θα σαμποτάρει. Για παράδειγμα, για την απεργία της Κυριακής κάποιοι ήθελαν να μην ανοίγουμε καθόλου, η απόφαση ισχύει γενικά για όλες τις απεργίες εκτός αν το κλίμα στο δρόμο δεν μας «αναγκάζει» να είμαστε εκεί. Μετά από συζητήσεις αποφασίστηκε το πρωί να είναι κλειστό το μαγαζί και να ανοίγει το απόγευμα. Οπότε όποιος θέλει μπορεί να μην δουλέψει εκείνη την μέρα. Ακόμα, τα έσοδα από αυτήν την ημέρα θα πηγαίνουν σε ένα απεργιακό ταμείο.

Προβλήματα μπορεί να εντοπιστούν κατά την αλλαγή σύνθεσης μέχρι να βρούμε έναν κοινό βηματισμό.

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

10. Πώς καταμερίζονται οι εργασίες στο εγχείρημα σας; Ο καθένας καταλαμβάνει συγκεκριμένα πόστα ή όλοι περνάτε από την ίδια διαδικασία;

Οι εργασίες καταμερίζονται σε κυκλική βάση εκτός αν κάποιος έχει μεγάλο πρόβλημα να κρατήσει κάποια βάρδια και μπορεί να αντικατασταθεί από άλλον η βάρδια εκείνη.

11. Η αυτοδιαχείριση είναι μια εφικτή λύση για την Ελλάδα της κρίσης;

(προσωπική άποψη) θεωρητικά υπάρχει δυνατότητα για να υπάρξει η αυτοδιαχείριση σαν μια εφικτή λύση για την Ελλάδα της κρίσης αλλά δεν βλέπουμε εκείνη τη δυναμική και πολιτική στόχευση που απαιτείται .

12. Τι έχετε αποκομίσει ως μια αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση από το εγχείρημα οργάνωσης και παραγωγής με αυτοδιαχείριση;

Σαν αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα έχουμε αποκομίσει πολλά. Το περιβάλλον είναι πολύ πιο ευχάριστο και συμμετοχικό με την ανάληψη πολλών ευθυνών και αρκετό τρέξιμο. Σίγουρα απαιτεί συνεχή ενασχόληση.

B. Συνέντευξη από το αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα: **Εκδόσεις των Συναδέλφων**

Έτος: 2012 (από το 2009 ως εκδοτική πρωτοβουλία, όχι με βιοποριστικό σκοπό)

Μορφή: Κοιν. Σ. Επ.

Άτομα: 10 (8 για βιοπορισμό, 2 όχι καθώς έχουν αυτήν την εποχή άλλη βασική εργασία)

1. Τι είναι για εσάς η αυτοδιαχείριση; Την χρησιμοποιείται μόνο ως εργαλείο βιοπορισμού ή έχει και άλλη χροιά;

Σαφώς είναι και για βιοποριστικούς λόγους. Όταν ξέσπασε η κρίση αναρωτηθήκαμε αν θα κάτσουμε παθητικά ή θα κάνουμε κάτι δημιουργικό για να επιβιώσουμε. Ωστόσο, είναι και πολιτικό εγχείρημα με πολιτικά προτάγματα για την προώθηση της αυτοδιαχείρισης. Για τον λόγο αυτό είμαστε και στη Δικτύωση Συνεργατικών Εγχειρημάτων Αθήνας. Τα εγχειρήματα αυτά δεν αποτελούν νησίδες και δεν έχουμε αυταπάτες ότι από μόνα τους θα ανατρέψουν το υπάρχον καπιταλιστικό σύστημα. Έτσι για εμάς η αυτοδιαχείριση αποτελεί την πρακτική εφαρμογή των θεωριών με πολιτικό, κινηματικό και συνδικαλιστικό υπόβαθρο, χωρίς όμως να αποτελεί από μόνη της την επίτευξη των πολιτικών στόχων που μπορεί να έχει ο καθένας μας, αλλά ένα παράδειγμα που χρησιμεύει στην πολιτική ζύμωση.

2. Το αλληλέγγυο εμπόριο που προωθείται μέσω της αυτοδιαχείρισης μπορεί και πρέπει να είναι ανταγωνιστικό για να επιβιώσει στην ελεύθερη αγορά; Και αν ναι με ποιους όρους; (πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας και οι κοινωνικές σχέσεις)

Στο βαθμό που μπορούμε βέβαια να μιλάμε για αλληλέγγυο εμπόριο, αυτό δεν χρειάζεται να στηρίζεται καθαρά σε καπιταλιστικούς όρους για να επιβιώσει. Βεβαία πρέπει να είναι ανταγωνιστικό συνδυάζοντας την καλύτερη ποιότητα, και μια όσο το δυνατόν προσιτή τιμή, ειδικά σήμερα που είμαστε σε συνθήκες κρίσεις, για να ανταπεξέλθει.

Δηλαδή πρέπει να βρεθεί η χρυσή τομή, να μπορούμε να αμειβόμαστε αξιοπρεπώς, αλλά να είναι και το προϊόν προσιτό στο κοινό. Να αποφεύγουμε τις χρηματοδοτήσεις που δημιουργούν εξαρτήσεις άλλα και να μην στρεφόμαστε μόνο σε βιβλία που πιστεύουμε ότι μπορεί να γίνουν εμπορική επιτυχία. Για παράδειγμα κάποια πιο δημοφιλή βιβλία μας δίνουν την ευκαιρία να βγάλουμε σε κυκλοφορία και κάποια άλλα που δεν είναι και τόσο.

3. Έχετε πάρει κάποια επιδότηση από το ελληνικό κράτος ή από την ΕΕ ή κάποια άλλη εξωτερική χρηματοδότηση π.χ. δάνειο τράπεζας; Αν ναι, γιατί; Αν όχι, γιατί;

Όχι, γενικά δεν χρηματοδοτούμαστε από πουθενά. Μόνο για ένα βιβλίο χρηματοδοτήθηκε η μετάφραση του από κρατικό πολιτιστικό φορέα ξένου κράτους, και αυτό μας έδωσε την δυνατότητα να το τιμολογήσουμε πιο φθηνά από ότι θα κάναμε σε άλλη περίπτωση. Σε ότι αφορά τις χρηματοδοτήσεις μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές απόψεις στην ομάδα. Προς το παρόν η μίνιμουμ συμφωνία είναι αυτή που υπάρχει και στο πλαίσιο της Δικτύωσης Συνεργατικών Εγχειρημάτων Αθήνας: «προσπαθούμε να σταθούμε στα πόδια μας, τόσο οργανωτικά όσο και οικονομικά, με βασικό κορμό τις δικές μας δυνάμεις χωρίς εξάρτηση, με τη μορφή μόνιμης χρηματοδότησης ή άλλου τύπου προώθησης, από κρατικούς, κομματικούς, επιχειρηματικούς παράγοντες.» Γενικά ακόμα και αν υπήρχε αυτή η δυνατότητα, μάλλον θα αποφεύγαμε να χρηματοδοτηθούμε για λόγους εξάρτησης είτε από κράτος και ΕΕ είτε από ιδιωτικές επιχειρήσεις.

4. Ποία είναι η ανταπόκριση του κόσμου στο δικό σας αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα;

Η ανταπόκριση του κόσμου ήταν πολύ θετική. Αυτή η στήριξη βοηθάει στην επιβίωση του εγχειρήματός μας, όχι ότι όλα κυλάνε ρολόι αλλά παρέχουμε βιβλία που χαίρουν εκτίμησης και αυτό αντικατοπτρίζεται στη στήριξη που έχουμε. Η στήριξη είναι από άτομα (είτε για την προσιτή τιμή και την καλή ποιότητα είτε για το ίδιο το εγχείρημα) και από κοινωνικούς χώρους, ενίοτε χωρίς να αντλούν κανένα αντάλλαγμα για τα δικά τους εγχειρήματα.

5. Όποια και αν είναι η ανταπόκριση, πιστεύετε ότι οφείλεται στο γεγονός ότι λειτουργείτε με όρους αυτοδιαχείρισης;

Σίγουρα ένας λόγος είναι το ίδιο το εγχείρημα, δηλαδή ότι δουλεύουμε χωρίς αφεντικά. Αλλά και στο αντικείμενο της δουλειάς οφείλεται το γεγονός της θετικής ανταπόκρισης. Ωστόσο, όπως είπαμε η τιμή παίζει σημαντικό ρόλο αλλά σίγουρα δεν είναι μόνο αυτό.

6. Το ελληνικό κράτος είναι φιλικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις;

Όχι, δεν πιστεύουμε ότι το ελληνικό κράτος είναι φιλικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις. Εδώ δεν είναι φιλικό γενικά προς τις μικρές επιχειρήσεις πόσο μάλλον σε κάτι τέτοιο. Καλύτερα θα έλεγα εχθρικό αν σκεφτεί κανείς την αλλαγή φορολογίας των κοινωνικών επιχειρήσεων αλλά και στον δικό μας τομέα με την κατάργηση της ενιαίας τιμής του βιβλίου.

7. Ποία είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα που έχετε να αντιμετωπίσει ως αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση α) από εσωτερικούς παράγοντες και β) από εξωτερικούς παράγοντες;

Τα πιο προβλήματα που έχουμε να αντιμετωπίσει είναι:

B) από εξωτερικούς παράγοντες:

- ανταγωνισμός με τις μεγάλες επιχειρήσεις
- η γενικότερη οικονομική κρίση, ο κόσμος δεν έχει χρήματα να αγοράσει βιβλία
- η έλλειψη τόσο αρχικού «κεφαλαίου» όσο και ρευστότητας για την έκδοση βιβλίων
- έλλειψη ένας διαφορετικού πιστωτικού φορέα για την στήριξη τέτοιων εγχειρημάτων σε οικονομικά προβλήματα (π.χ. εσωτερικός δανεισμός, η πίστωση πληρωμής με εγγύηση του φορέα)

A) από εσωτερικούς παράγοντες:

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

- οι διαφορετικές πολιτικές αφετηρίες του καθένα μας ή και ο διαφορετικός βαθμός πολιτικοποίησης, ακόμα και ηλικιακές διαφορές που συνεπάγονται διαφορετικές νοοτροπίες, και κατ' επέκταση οι διαφωνίες μας σε συγκεκριμένα θέματα
- το γεγονός ότι κάποιοι δε γνωριζόμασταν πριν βρεθούμε να δουλεύουμε και να διαχειριζόμαστε μαζί το εγχείρημα
- η δαπάνη χρόνου για συνελεύσεις, συζητήσεις και πολιτική ζύμωση εκτός ωρών εργασίας οι οποίες δεν αμείβονται
- η έλλειψη κάποιου αφεντικού σημαίνει ότι όλοι είμαστε υπεύθυνοι για όλα και τελικά στην πράξη για κάποια ζητήματα μπορεί να μην είναι κανένας.
- καμία φορά υπάρχει χαλαρότητα και ασυνέπεια λόγω της έλλειψης πειθαρχίας.

8. Η δικτύωση αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων μπορεί να λύσει προβλήματα που προκύπτουν και είναι σκόπελος για την προώθηση της αυτοδιαχείρισης; (π.χ. άτοκη χρηματοδότηση νέων εγχειρημάτων) Και ποία προβλήματα θα μπορούσε να λύσει στη δική σας περίπτωση;

Η δικτύωση αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων είναι χρήσιμη και μάλλον απαραίτητη. Εμείς είμαστε ήδη στη Δικτύωση Συνεργατικών Εγχειρημάτων Αθήνας, η οποία έχει το θετικό ότι προβάλλει κάποια ελάχιστα συμπεράσματα αλλά προχωράει με αργά βήματα με αποτέλεσμα να κουράζεται ο κόσμος και να πέφτει το ενδιαφέρον.

Γενικά, η δικτύωση μπορεί να βοηθήσει σε πολλά επίπεδα, όπως στην προώθηση της ιδέας της αυτοδιαχείρισης, σε πρακτικές συμβουλές προς άλλους, στην αλληλοβοήθεια μεταξύ των εγχειρημάτων μας, αλλά και θεωρητικά θα μπορούσε και σε διεκδικητικό επίπεδο απέναντι στο κράτος, π.χ. απέναντι σε φορολογικές ή άλλες νομοθεσίες που μας πλήττουν (προσωπική άποψη).

9. Ποίος είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων; Και αν αντιμετωπίζετε προβλήματα στις λήψεις αυτών;

Εσωτερικά λειτουργούμε με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και η διοικούσα επιτροπή που προβλέπεται από το καταστατικό είναι μόνο τυπική. Υπάρχει απόλυτη ισότητα στις συνελεύσεις, οι οποίες γίνονται κάθε εβδομάδα. Σε πολιτικά ζητήματα οι αποφάσεις παίρνονται με συνδιαμόρφωση μετά από συζήτηση και την προαπαιτούμενη πολιτική ζύμωση. Για προβλήματα τα οποία χρήζουν άμεσης απάντησης και λύσης και δεν καθίσταται εφικτή μια απόφαση μέσω συνδιαμόρφωσης, πάμε σε ψηφοφορία με πλειοψηφικό σύστημα, ωστόσο αυτές οι περιπτώσεις είναι λίγες και για όχι τόσο σοβαρά ζητήματα.

10. Πώς καταμερίζονται οι εργασίες στο εγχείρημα σας; Ο καθένας καταλαμβάνει συγκεκριμένα πόστα ή όλοι περνάτε από την ίδια διαδικασία;

Κάποιες εργασίες καταμερίζονται κυκλικά, και άλλες όχι ανάλογα με τις τρέχουσες ανάγκες ή δυνατότητές μας και αναλόγως με το χαρακτήρα της εργασίας. Προσπαθούμε κάποιες εργασίες να τις αναλαμβάνουμε όλοι από κοινού. Αλλά για παράδειγμα τη δουλειά του γραφίστα δεν μπορεί να την κάνει όποιος θέλει, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι αυτός παίρνει μόνος του τις αποφάσεις για τα εξώφυλλα. Ετοιμάζει κάθε φορά περίπου 3 σχέδια και μετά όλοι μαζί αποφασίζουμε.

11. Η αυτοδιαχείριση είναι μια εφικτή λύση για την Ελλάδα της κρίσης;

Από μόνη της η αυτοδιαχείριση δεν μπορεί να είναι η μαγική λύση γιατί το περιβάλλον είναι εξαιρετικά δύσκολο για να επιβιώσει και της θέτει όρια στην ανάπτυξη της. Όμως αυτό εξαρτάται και από τον τομέα, για παράδειγμα είναι πιο εύκολο να επιβιώσει και να

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

αναπτυχθεί η αυτοδιαχείριση σε εγχειρήματα όπως καφενεία και, μεζεδοπωλεία, παρά σε άλλους τομείς όπως ο δικός μας.

Ωστόσο, αποτελεί μια λύση για καλύτερη διαχείριση της εργασίας και κατ' επέκταση της ζωής μας.

12. Τι έχετε αποκομίσει ως μια αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση από το εγχείρημα οργάνωσης και παραγωγής με αυτοδιαχείριση;

Για εμάς το εγχείρημα μας αποτελεί ένα σχολείο όπου δοκιμάζουμε την θεωρία στην πράξη με τα θετικά του και τα αρνητικά του. Λαμβάνουμε υπόψη μας τις οικονομικές ανάγκες του καθένα μας και καταμερίζουμε την εργασία με αυτή τη σκέψη (π.χ. αν κάποιος εργάζεται ήδη και δεν έχει άμεσο οικονομικό πρόβλημα αναλαμβάνει από μόνος του την ευθύνη και αφήνει βάρδιες για κάποιους άλλους που τις χρειάζονται περισσότερο ή ακόμα παρέχει την εργασία του εθελοντικά). Όλο αυτό έχει αναπτύξει μια εμπιστοσύνη και μια κατανόηση μεταξύ μας βασιζόμενες στην αλληλεγγύη. Ακόμα, το ίδιο το εγχείρημα της αυτοοργάνωσης στον εργασιακό τομέα δεν έχει μόνο οικονομικό αντίκτυπο αλλά και ψυχολογικό. Πια όλο και περισσότερο προσπαθούμε να πάρουμε τη ζωή στα χέρια μας αλλάζοντας στάση ζωής και έχουμε καλύτερη ψυχολογία. Τέλος, είναι ένα όμορφο συλλογικό πείραμα και αποτελεί μια εικόνα από το μέλλον όπως εμείς την θέλουμε.

Γ. Συνέντευξη από το αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα: **Συνεταιρισμός “Συν Άλλοις”**

Έτος (ίδρυσης): 2011

Μορφή: Αστικός συνεταιρισμός

Άτομα: 5

1. Τι είναι για εσάς η αυτοδιαχείριση; Την χρησιμοποιείται μόνο ως εργαλείο βιοπορισμού ή έχει και άλλη χροιά;

Προφανώς ο βιοπορισμός μας είναι ένας από τους βασικούς λόγους που ξεκινήσαμε το συνεταιρισμό. Θέλαμε όμως να “βγάσουμε το προς το ζην” σύμφωνα με τις αξίες μας (ισότητα, αλληλεγγύη, χωρίς ένα αφεντικό πάνω από το κεφάλι μας, χωρίς εκμετάλλευση) και ακόμα περισσότερο να δείξουμε προς την κοινωνία ότι μια άλλη μορφή εργασίας και μια άλλη οικονομική λογική γενικότερα δεν είναι ουτοπική, αλλά μπορεί να δοκιμαστεί υπό τις παρούσες συνθήκες. Με λίγα λόγια αποτελεί και το πολιτικό μας πρόταγμα.

2. Το αλληλέγγυο εμπόριο που προωθείται μέσω της αυτοδιαχείρισης μπορεί και πρέπει να είναι ανταγωνιστικό για να επιβιώσει στην ελεύθερη αγορά; Και αν ναι με ποιους όρους; (πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας και οι κοινωνικές σχέσεις)

Το αλληλέγγυο εμπόριο δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστικό από άποψη τιμής με τα προϊόντα ευρείας κατανάλωσης των σούπερ-μαρκετ και ούτε αυτό είναι το ζητούμενο. Δεν πρόκειται απλά για διακίνηση προϊόντων, αλλά μια ολόκληρη αλυσίδα κοινωνικών σχέσεων, με τη φιλοσοφία να ικανοποιούνται οι ανάγκες όλων των συμμετεχόντων (παραγωγών, διακινητών και καταναλωτών) και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Δεν είναι μια διαδικασία που λειτουργεί υπό τους όρους της “ελεύθερης αγοράς”, αλλά δημιουργεί παράλληλα δίκτυα, μέσα φυσικά στην κοινωνία της ελεύθερης αγοράς. Για να είναι βιώσιμα και “ανταγωνιστικά” προς τις κυρίαρχες δομές, αυτά τα δίκτυα πρέπει να έχουν υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης μεταξύ των συμμετεχόντων, να δίνουν έμφαση στην ποιότητα των προϊόντων και των σχέσεων και βεβαίως να λειτουργούν αποτελεσματικά, χωρίς όμως να προδίδουν τις αρχές τους.

3. Έχετε πάρει κάποια επιδότηση από το ελληνικό κράτος ή από την ΕΕ ή κάποια άλλη εξωτερική χρηματοδότηση π.χ. δάνειο τράπεζας; Αν ναι, γιατί; Αν όχι, γιατί;

Όχι, δεν έχουμε επιδοτηθεί από κανέναν θεσμικό φορέα. Επιδιώκουμε την αυτονομία μας, χωρίς πάντως να έχουμε και μια κάθετη άποψη ότι ποτέ δεν θα αξιοποιούσαμε κάποια επιδότηση αν εκτιμήσουμε ότι δεν θα βάζει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία μας.

4. Ποία είναι η ανταπόκριση του κόσμου στο δικό σας αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα;

Η ανταπόκριση του κόσμου, δεδομένου και των οικονομικών συνθηκών που επικρατούν γύρω μας, είναι θετική και σε ορισμένες περιπτώσεις έως και συγκινητική.

5. (όποια και αν είναι η ανταπόκριση) πιστεύετε ότι οφείλεται στο γεγονός ότι λειτουργείτε με όρους αυτοδιαχείρισης;

Σε σημαντικό βαθμό ναι, το μήνυμα που παίρνουμε από αρκετό κόσμο είναι ότι μας στηρίζει συνειδητά επειδή λειτουργούμε με διαφορετικούς όρους. Επίσης, ένα σημαντικό ποσοστό των πωλήσεών μας αφορά άλλα αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα (π.χ. συνεργατικά καφενεία), υπάρχει δηλαδή και μια διάθεση αλληλοϋποστήριξης. Από την άλλη, υπάρχει και το στοιχείο της “ανταγωνιστικότητας” που προαναφέραμε, δηλαδή υψηλή ποιότητα χωρίς κερδοσκοπικές τιμές, δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και μονιμότητας με τους ανθρώπους από τους οποίους προμηθευόμαστε και στους οποίους διαθέτουμε τα προϊόντα.

6. Το Ελληνικό κράτος είναι φιλικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις;

Το ελληνικό κράτος, σύμφωνα με την εμπειρία μας, είναι μέχρι στιγμής αδιάφορο και σε ορισμένες περιπτώσεις (π.χ. BIOME) αρνητικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις.

7. Ποία είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα που έχετε να αντιμετωπίσει ως αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση α) από εσωτερικούς παράγοντες και β) από εξωτερικούς παράγοντες;

Από εξωτερικούς παράγοντες, αντιμετωπίζουμε σημαντικό πρόβλημα χρηματοδότησης (χρειαζόμαστε υψηλό κεφάλαιο κίνησης λόγω του αντικειμένου). Η ανυπαρξία οργανωμένων εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων (όπως οι ηθικές τράπεζες και τα ταμεία αλληλοχρηματοδότησης του εξωτερικού) είναι για εμάς ένα μεγάλο πρόβλημα.

Στο εσωτερικό μας, δυσκολευόμαστε – παρόλα τα βήματα που έχουμε κάνει – στην οργάνωση της εργασίας καθώς δεν έχουμε κάποιο έτοιμο μοντέλο ή ειδικές γνώσεις, και δημιουργείται συχνά σύγχυση και σπατάλη δυνάμεων. Ο οριζόντιος τρόπος οργάνωσης της εργασίας, απαιτεί πολύ προσπάθεια και διάθεση να αλλάξουμε και τις εμπεδωμένες συνήθειές μας. Δεν είναι πάντα εύκολο!

8. Η δικτύωση αυτοδιαχειροζόμενων επιχειρήσεων μπορεί να λύσει προβλήματα που προκύπτουν και είναι σκόπελος για την προώθηση της αυτοδιαχείρισης; (π.χ. άτοκη χρηματοδότηση νέων εγχειρημάτων) Και ποία προβλήματα θα μπορούσε να λύσει στη δική σας περίπτωση;

Μια τέτοια δικτύωση θα μπορούσε να παράγει τα απαραίτητα εργαλεία για να πάμε ένα βήμα μπροστά τα εγχειρήματά μας. Όχι μόνο το χρηματοδοτικό εργαλείο, αλλά και εργαλεία για την εναλλακτική οργάνωση της εργασίας, επίλυσης εσωτερικών συγκρούσεων, κοινή νομική/λογιστική υποστήριξη, σχηματισμό αλληλέγγυων αγορών κ.α. Ήδη έχουν γίνει κάποια βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά έχουμε πολλή δουλειά ακόμη να κάνουμε.

9. Ποίος είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων; Και αν αντιμετωπίζετε προβλήματα στις λήψεις αυτών;

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

Αποφασίζουμε με συναίνεση, αν και υπάρχει και μια ρήτρα ενισχυμένης πλειοψηφίας σε περίπτωση αδιεξόδου (δεν την έχουμε χρησιμοποιήσει ακόμη όμως, πλην ζητημάτων μικρής σημασίας που θέλαμε να καταλήξουμε γρήγορα). Γενικώς δεν αντιμετωπίζουμε σοβαρά προβλήματα στη λήψη αποφάσεων.

10. Πώς καταμερίζονται οι εργασίες στο εγχείρημα σας; Ο καθένας καταλαμβάνει συγκεκριμένα πόστα ή όλοι περνάτε από την ίδια διαδικασία;

Εργαζόμαστε όλες και όλοι τις ίδιες ώρες, με την ίδια αμοιβή. Υπάρχουν καθήκοντα που τα εκτελούμε όλες και όλοι, και άλλα στα οποία έχουμε εξειδικευτεί, ανάλογα με τις ικανότητες και τις ορέξεις του κάθε μέλους. Προσπαθούμε, πάντως, να μπορούμε όλοι/ες να εκπαιδευόμαστε σε όσο το δυνατό περισσότερα αντικείμενα, ώστε να υπάρχει “backup”.

11. Η αυτοδιαχείριση είναι μια εφικτή λύση για την Ελλάδα της κρίσης;

Για εκατοντάδες ανθρώπους που συμμετέχουν στα αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα, είναι μια υπαρκτή και όχι απλά εφικτή λύση. Πέραν αυτού, δεν θεωρούμε ότι μπορούμε να δώσουμε μια πιο γενική απάντηση. Το μέλλον θα δείξει.

12. Τι έχετε αποκομίσει ως μια αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση από το εγχείρημα οργάνωσης και παραγωγής με αυτοδιαχείριση;

Καταρχήν ότι λειτουργεί. Δεν πρόκειται για ένα θεωρητικό σχήμα, αλλά για μια πραγματικότητα η οποία προσφέρει τόσο ικανοποίηση και ευχαρίστηση, όσο και προβληματισμούς και αντιφάσεις. Είναι ένα ανοιχτό στοίχημα.

Δ. Συνέντευξη από το αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα: **NTOMINO**

Έτος: 2012

Μορφή: Κοιν. Σ. Επ.

Βασιλείου Αναστασία & Ταμπάκη Φωτεινή

125

Άτομα: 11

1. Τι είναι για εσάς η αυτοδιαχείριση; Την χρησιμοποιείται μόνο ως εργαλείο βιοπορισμού ή έχει και άλλη χροιά;

Θα ήταν λάθος, για εμάς, αν λέγαμε ότι η αυτοδιαχείριση είναι μόνο ένα εργαλείο βιοπορισμού, παρόλα αυτά βλέπουμε ό,τι χρησιμοποιείται από πολλούς σήμερα σαν λύση ανάγκης. Για εμάς η αυτοδιαχείριση έχει διπλό χαρακτήρα. Από την μία είναι ο βιοποριστικός, είναι δηλαδή μία απάντηση στην κρίση και ταυτόχρονα ο πολιτικός, σαν ιδέα και σαν πρόταγμα. Είναι στην ουσία ο τρόπος λειτουργίας μίας επιχείρησης ο οποίος επιχειρεί να σπάσει την σχέση αφεντικού υπαλλήλου, επιτρέποντας τους εργαζόμενους να καρπώνονται οι ίδιοι τα αποτελέσματα της εργασίας τους, συμβάλλοντας έτσι στο ξεπέραςμα του καπιταλισμού.

2. Το αλληλέγγυο εμπόριο που προωθείται μέσω της αυτοδιαχείρισης μπορεί και πρέπει να είναι ανταγωνιστικό για να επιβιώσει στην ελεύθερη αγορά; Και αν ναι με ποιους όρους; (πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας και οι κοινωνικές σχέσεις)

Βάζοντας την αυτοδιαχείριση σαν πρόταγμα προς την κοινωνία, για να το πιστέψει και να το ακολουθήσει πρέπει να είναι πετυχημένο άρα ανταγωνιστικό προς τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις. Αυτό βέβαια μπορεί και πρέπει να γίνεται στο μέτρο του δυνατού, χωρίς να υπάρχει εξαθλίωση στην εργασία και στο μισθό του αυτοδιαχειριζόμενου εργάτη.

3. Έχετε πάρει κάποια επιδότηση από το ελληνικό κράτος ή από την ΕΕ ή κάποια άλλη εξωτερική χρηματοδότηση π.χ. δάνειο τράπεζας; Αν ναι, γιατί; Αν όχι, γιατί;

Όχι δεν έχουμε πάρει, από την μία δεν είχαμε την δυνατότητα και δεν μπορούσαμε να μπλέξουμε με τράπεζες κλπ. Από την άλλη είναι το ιδεολογικό κομμάτι. Για εμάς το ιδανικό θα ήταν να μην έχουμε

Αυτοδιαχείριση: Η ιστορική αναδρομή και η πραγμάτωσή της στην Ελλάδα

συνεργασία με το κράτος, παρόλα αυτά δεν γίνεται γιατί είσαι μια νόμιμη επιχείρηση που λειτουργεί μέσα σ αυτό και δυστυχώς εξαρτάσαι απ αυτό. Προσπαθούμε λοιπόν όσο είναι δυνατόν να έχουμε λίγες σχέσεις με αυτό παρόλα αυτά δεν αποκλείουμε το γεγονός στο μέλλον, εφ όσων υπάρχει ανάγκη, να εκμεταλλευτούμε κάποιου τύπου επιδότηση για τις ανάγκες της επιβίωσης του εγχειρήματος και όχι για τον πλουτισμό των μέλλον της.

4. Ποία είναι η ανταπόκριση του κόσμου στο δικό σας αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα;

Η ανταπόκριση του κόσμου είναι θετική. Υπάρχει κόσμος που στήριζε το εγχείρημα από την έναρξή του και αυτοί ήταν κυρίως φίλοι και συνειδητοποιημένος κόσμος. Υπάρχουν και άτομα τα οποία σιγά σιγά έμαθαν για το εγχείρημα και το αγκάλιασαν , για εμάς αυτό είναι μια επιτυχία γιατί πιστεύουμε πως και μέσα από τέτοιες διαδικασίες γεννιούνται συνειδήσεις.

5. (όποια και αν είναι η ανταπόκριση) πιστεύετε ότι οφείλεται στο γεγονός ότι λειτουργείτε με όρους αυτοδιαχείρισης;

Αρχικά ναι, όπως είπα και παραπάνω, ήταν κόσμος που στήριζε συνειδητά αυτή την πράξη. Στη συνέχεια όμως πιστεύουμε πως έπαιξαν και άλλα στοιχεία ρόλο , όπως η τοποθεσία , η διακόσμηση , και γενικά το μάρκετινγκ.

6. Το Ελληνικό κράτος είναι φιλικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις;

Τα τελευταία 2 χρόνια βλέπουμε μια βοήθεια από το κράτος μέσω των Κοιν.Σ.Επ. Όμως υπάρχουν και άλλου τύπου αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις όπως η ΒΙΟ.ΜΕ. Η οποία δέχεται καθημερινά την επίθεση του κράτους.

7. Ποία είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα που έχετε να αντιμετωπίσει ως αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση α) από εσωτερικούς παράγοντες και β) από εξωτερικούς παράγοντες;

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε , και το βάζουμε σαν προβληματική στο πρόταγμα μας, είναι ο καταμερισμός εργασιών και οι πολλές συνελεύσεις που καταλήγανε σε μία γραφειοκρατία που θέλαμε εξ αρχής να αποφύγουμε. Ένα ακόμη είναι οι σχέσεις εξουσίας που δημιουργούνται σε ένα τέτοιο εγχείρημα, ενώ ταυτόχρονα προσπαθείς να τις αποφύγεις. Άρα τα προβλήματα είναι κυρίως εσωτερικά και για την αποφυγή τους θέλει σωστή συνεργασία , συντροφικότητα, αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων και συλλογικό πνεύμα.

8. Η δικτύωση αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων μπορεί να λύσει προβλήματα που προκύπτουν και είναι σκόπελος για την προώθηση της αυτοδιαχείρισης; (π.χ. άτοκη χρηματοδότηση νέων εγχειρημάτων) Και ποία προβλήματα θα μπορούσε να λύσει στη δική σας περίπτωση;

Αυτό θα ήταν το ιδανικό για εμάς. Θα θέλαμε να δημιουργηθεί ένα πανελλαδικό ταμείο αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων και να βοηθούσε κάθε τέτοια επιχείρηση με σκοπό την αποδέσμευσή μας από το κράτος. Αντιλαμβανόμαστε όμως πως σήμερα μέσα στον καπιταλισμό υπάρχει απίστευτος ανταγωνισμός από τις άλλες επιχειρήσεις και αυτό είναι δύσκολο ακόμη να γίνει.

9. Ποίος είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων; Και αν αντιμετωπίζετε προβλήματα στις λήψεις αυτών;

Ανώτατο και μοναδικό όργανο λήψης αποφάσεων είναι η συνέλευση. Φυσικά και υπάρχουν διάφορες προβληματικές σ αυτό όπως ανέφερα και παραπάνω(γραφειοκρατία). Ωστόσο, με το πέρασμα του χρόνου έχουμε φτάσει σε ένα επίπεδο ταύτισης απόψεων με αποτέλεσμα να μπορεί κάποιος να πάρει μια απόφαση χωρίς να περιμένει την έγκριση άλλων 9.

10. Πώς καταμερίζονται οι εργασίες στο εγχείρημα σας; Ο καθένας καταλαμβάνει συγκεκριμένα πόστα ή όλοι περνάτε από την ίδια διαδικασία;

Μιλώντας για τα πόστα του συγκεκριμένου εγχειρήματος (καφέ μπαρ) που είναι 2 (μπαρ-σερβις) περνάμε όλοι και από τα 2. υπάρχουν βέβαια και άλλες δουλειές που πρέπει να γίνουν για να επιβιώσει ένα τέτοιου είδους κατάστημα, αυτές λίγο πολύ τις ξέρουμε όλοι να τις κάνουμε όμως συνήθως μοιράζονται με το πως βολεύονται τα μέλη.

11. Η αυτοδιαχείριση είναι μια εφικτή λύση για την Ελλάδα της κρίσης;

Είναι σίγουρα μια εφικτή λύση, με πολλές δυσκολίες ταυτόχρονα. Πρέπει να πιστέψεις την ιδέα να ρισκάρεις και είσαι έτοιμος να αποτύχεις.

12. Τι έχετε αποκομίσει ως μια αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση από το εγχείρημα οργάνωσης και παραγωγής με αυτοδιαχείριση;

Είναι μια διαδικασία συλλογικοποίησης του ατόμου πράγμα εντελώς αντίθετο με τα όσα έχεις μάθει από την κοινωνία σήμερα. Γ αυτό και οι περισσότεροι δεν μπορούν να πιστέψουν πως μία τέτοια δομή μπορεί να λειτουργήσει. Ο κόσμος δεν έχει μάθει να συναποφασίζει και δεν έχει αναπτύξει καθόλου την κουλτούρα της συνέλευσης και της συλλογικής συνείδησης. Μέσα από τέτοια εγχειρήματα και τέτοιες διαδικασίες μπορούμε να συμβάλουμε και εμείς έστω και λίγο , στην αλλαγή αυτής της κοινωνίας.

Ε. Συνέντευξη από το αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα: **Σ.Ε. Βιο. Μετ.**

Έτος: 2011

Μορφή: Κοιν. Σ. Επ.

Άτομα: 21

1. Τι είναι για εσάς η αυτοδιαχείριση; Την χρησιμοποιείται μόνο ως εργαλείο βιοπορισμού ή έχει και άλλη χροιά;

Εμείς το λέμε συνεταιρισμός εργατών, αυτό που λέτε εσείς αυτοδιαχείριση εμείς πιο πριν το είχαμε σε σωματείο, του οποίου οι αποφάσεις έρχονταν από τη γενική συνέλευση. Πάντα υπήρχε το προεδρείο επειδή δεν μπορούσαμε να κάνουμε αλλιώς, αλλά στην ουσία οι αποφάσεις παίρνονταν από τη γενική συνέλευση.

Μόλις έκλεισε το εργοστάσιο, εμείς ψάχναμε τρόπους τι να κάνουμε, ακούσαμε από μια κολεκτίβα πως λειτουργεί, ακούσαμε και για την Ζαγον, είχαμε και το σωματείο, οπότε ξεκινήσαμε. Η κατάληψη μας ήταν νόμιμη, μας χρωστούσαν λεφτά και είχαμε κάνει και ασφαλιστικά μέτρα. Ο καθένας είχε το πόστο του, είχαμε τα μηχανήματα οπότε είπαμε να το κάνουμε. Πολιτικά δεν το σκεφτήκαμε, εμάς αυτό που μας βοήθησε ήταν η αλληλεγγύη όλων, εμείς δεν ξέραμε. Είχαμε τη δουλειά μας, τα λεφτά μας, δεν τα είχαμε σκεφτεί όλα αυτά. Όταν τα χάσαμε είπαμε να κάνουμε κάτι για εμάς.

2. Το αλληλέγγυο εμπόριο που προωθείται μέσω της αυτοδιαχείρισης μπορεί και πρέπει να είναι ανταγωνιστικό για να επιβιώσει στην ελεύθερη αγορά; Και αν ναι με ποιους όρους; (πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας και οι κοινωνικές σχέσεις)

Εμείς κοιτάξαμε τι μπορούμε να κάνουμε για να ζήσουμε αλλά για να ζήσει και ο συνάνθρωπος. Με χαμηλές τιμές και προϊόντα προσιτά προς το περιβάλλον. Εμείς κάνουμε βιολογικά καθαριστικά με φτηνά και καλά υλικά για να τα διαθέτουμε σε καλές τιμές. Τα προϊόντα μας δεν τα διαθέτουμε σε μεγάλα σούπερ μάρκετ, γιατί λόγω ότι είναι και φυσικά προϊόντα θα αυξήσουν την τιμή πώλησης.

3. Έχετε πάρει κάποια επιδότηση από το ελληνικό κράτος ή από την ΕΕ ή κάποια άλλη εξωτερική χρηματοδότηση π.χ. δάνειο τράπεζας; Αν ναι, γιατί; Αν όχι, γιατί;

Όχι γιατί δεν θέλουμε αφεντικά πάνω από το κεφάλι μας. Εμείς έχουμε την αλληλεγγύη από τους συνανθρώπους μας που αγοράζουν τα προϊόντα μας.

4. Ποία είναι η ανταπόκριση του κόσμου στο δικό σας αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα;

Δεν το πιστεύαμε ότι θα ήταν τέτοια. Όταν ξεκινήσαμε δεν μπορούσαμε να φανταστούμε πόσο κόσμο θα έχουμε κοντά μας, ακόμα και από το εξωτερικό. (Ιταλία, Ισπανία, Αμερική) Στην Ιταλία, διάφορα σωματεία με διαφορετικές απόψεις ενωθήκανε και έδειξαν συμπαράσταση στον αγώνα μας.

5. (όποια και αν είναι η ανταπόκριση) πιστεύετε ότι οφείλεται στο γεγονός ότι λειτουργείτε με όρους αυτοδιαχείρισης;

Φυσικά, μετά από αυτό γίναμε άλλοι άνθρωποι, μέχρι τώρα είχαμε το «εγώ μου», τώρα έχουμε το «εμείς».

6. Το Ελληνικό κράτος είναι φιλικό προς τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις;

Αν ήταν φιλικό θα είχε βγάλει νόμο. Αλλά με τις πιέσεις που κάνουμε προσπαθούν να βγάλουν. Πήγαμε στον Υφυπουργό με αποδεικτικά και έμεινε άφωνος. Εμείς πιέζαμε και αυτοί με πολλές καθυστερήσεις προσπαθούν να βγάλουν νόμο, με τον οποίο το εργοστάσιο από τη στιγμή που μας χρωστάει λεφτά και έκλεισε, να το πάρουμε εμείς. Πέρασαν αρκετοί μήνες χωρίς να γίνει τίποτα, μέχρι που τον Φεβρουάριο του 2013 αποφασίσαμε ότι δεν πάει άλλο και το ανοίξαμε. Στην ουσία δεν έκανε τίποτα το κράτος, απλώς ήθελε να ηρεμίσει τα πνεύματα. Έτσι κάναμε μια Κοιν. Σ. Επ. το 2014 και τώρα στέλνουμε κανονικά νόμιμα την παραγωγή μας ακόμα και στο εξωτερικό.

7. Ποία είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα που έχετε να αντιμετωπίσει ως αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση α) από εσωτερικούς παράγοντες και β) από εξωτερικούς παράγοντες;

Τώρα γυρνάμε πίσω ιστορικά. Όταν είπαμε ότι θα πάρουμε το εργοστάσιο και θα κάνουμε την Κοιν. Σ. Επ. είχαμε διαφωνίες από άτομα που ενώ συμμετείχαν για κάποιους λόγους δεν ήθελαν να υπογράψουνε, μέχρι που προσπάθησαν να μην γίνουν οι συνελεύσεις για να μην υπογράψουν. Αυτοί που είμαστε τώρα έχουμε αλλάξει όλοι, είμαστε «εμείς» όχι το «εγώ» μας. Είχαμε φτάσει σε πολύ δύσκολο σημείο, τώρα παίρνουμε αμοιβή ίση με το ταμείο ανεργίας. Στόχο μας είναι ο αξιοπρεπής βιοπορισμός και όχι ο πλουτισμός.

8. Η δικτύωση αυτοδιαχειροζόμενων επιχειρήσεων μπορεί να λύσει προβλήματα που προκύπτουν και είναι σκόπελος για την προώθηση της αυτοδιαχείρισης; (π.χ. άτοκη χρηματοδότηση νέων εγχειρημάτων) Και ποία προβλήματα θα μπορούσε να λύσει στη δική σας περίπτωση;

Φυσικά. Γιατί όλοι έχουμε τις ίδιες σκέψεις. Κοιτάμε πώς να ζήσουμε.

9. Ποίος είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων; Και αν αντιμετωπίζετε προβλήματα στις λήψεις αυτών;

Γενική συνέλευση, ο καθένας λέει τη γνώμη του για ένα θέμα, αν υπάρξουν διαφωνίες, πάει η πλειοψηφία. Βλέπουμε τα υπέρ και τα κατά του θέματος και αν υπάρξει διαφωνία, βλέπουμε με τον καιρό αν είναι σωστές ή λάθος οι πράξεις μας. Δεν υπάρχει βέτο, απλά βλέπουμε στις επόμενες συνελεύσεις αν είναι σωστή κάποια απόφαση, γιατί αν βάλεις βέτο δεν προχωράει η δουλειά.

10. Πώς καταμερίζονται οι εργασίες στο εγχείρημα σας; Ο καθένας καταλαμβάνει συγκεκριμένα πόστα ή όλοι περνάτε από την ίδια διαδικασία;

Όλοι περνάμε από την ίδια διαδικασία, αλλά τις ειδικευμένες δουλειές τις κάνει αυτός που ξέρει την κάθε δουλειά. Γενικά οι δουλειές μοιράζονται, σαν συντηρητής, ηλεκτρολόγος πήγα και στην λαϊκή και γέμισα και μπουκάλια.

11. Η αυτοδιαχείριση είναι μια εφικτή λύση για την Ελλάδα της κρίσης;

Γιατί όχι. Από τη στιγμή πλέον που οι επιχειρήσεις γίνονται κουφάρια και εμείς στην ουσία βγάζουμε την παραγωγή, γιατί όχι. Τα αφεντικά το μόνο που κοιτάνε είναι το κέρδος, εμείς κοιτάμε τον απλό λαό.

12. Τι έχετε αποκομίσει ως μια αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση από το εγχείρημα οργάνωσης και παραγωγής με αυτοδιαχείριση;

Την συναδελφικότητα, να συνεργάζεται με τον συνάδελφο σου αλλιώς δεν μπορούν να επιβιώσουν τέτοια εγχειρήματα. Τώρα ξεχνάς το «εγώ» σου. Όλα αυτά που είπαμε δεν μπορούν να ισχύσουν χωρίς αυτά που σου είπα τώρα.